

“АДЧУВАЮ ПЕРАД СВЕТАМ ЗАХАПЛЕННЕ...”

Леанід ШЧАМЯЛЁЎ: “Плачуцца” толькі тыя мастакі майго ўзросту ці старэйшыя за мяне, якія неактыўныя ў творчасці, непрацаздольныя. Іх галоўны аргумент: гэта нікому не патрэбна. Але ёсць вечныя тэмы: гэта ўнутраны свет чалавека, яго жыццё...

5

НОВЫЯ ВЕРШЫ

*Віктара ЯРАЦА
і Паўлюка ПРАНУЗЫ*

8

НОВЫЯ АПАВЯДАННІ

*Галіны ВАСІЛЕЎСКОЙ
і Яўгена КАРШУКОВА*

9, 12, 14—15

“ЛЮБЛЮ, КАЛІ ЁСЦЬ ШТО СПЯВАЦЬ...”

Вікторыя МАЗУР: “Цяпер вакол нас многа інфармацыі, многа заходніх фільмаў, якія разбэшчваюць маладых людзей. Мы ў іх узросце жылі кнігамі...”

11

КРЫЖ МІЛАСЭРНАСЦІ

*Эсэ Генрыха ДАЛІДОВІЧА
з нагоды паездкі ў Вільню*

13, 15

ІМГНЕННІ ЖЫЦЦЯ

Андрэя ФЕДАРЭНКІ

16

БУДЗЬМА РАЗАМ!

Шаноўныя чытачы!

Напамінаем, падпіска на “ЛіМ” на першае паўгоддзе працягваецца. Яе можна аформіць у любым паштовым аддзяленні. Кошт індывідуальнай падпіскі на адзін месяц — 1100 рублёў, на тры — 3300 рублёў, на пяць — 5500 рублёў.

Індывідуальны індэкс — 63856.

Кошт ведамаснай падпіскі на адзін месяц — 2500 рублёў, на тры — 7500 рублёў, на пяць — 12500 рублёў.

Ведамасны індэкс — 63857.



Рыбакі лавілі рыбу...



КОЛА ДЗЁН

31 студзеня ў 12 краінах Еўропы пачалася шырокамаштабная кампанія па абмене нацыянальных валют на наяўныя еўра. За дзесяць мінулых дзён асаблівых кур'ёзаў з еўра не адбылося і, мяркуючы па таргах, курс новай валюты пачаў умацоўвацца. І калі за гэты год курс еўра складзе 1:1 да долара, як і задумвалася, то новая валюта будзе цаніцца не толькі ў Еўропе, але і ва ўсім свеце, не гаворачы ўжо пра нашу краіну. А пакуль што адзін долар можна купіць за 1675 рублёў, а адну еўра за 1450 рублёў. Праўда, што нам да ўмацавання еўра, калі ў нас існуюць свае грошы... І усё ж мы жывём у Еўропе і нам ад яе, як і ёй ад нас, нікуды не дзецца...

ДЗЕСЯТКА ТЫДНЯ

Чалавекам мінулага года N 1 грамадзяне Літвы назвалі прэзідэнта ЗША Джорджа Буша. У дзесятку самых вядомых людзей планеты ўвайшоў і прэзідэнт Рэспублікі Беларусь Аляксандр Лукашэнка. Тут жа прэзідэнт Расіі Уладзімір Пуцін, Папа рымскі Іаан Павел II, прэзідэнт Літвы Валдас Адамкус, брытанскі прэм'ер Тоні Блэр, прэзідэнт Польшчы Аляксандр Кваснеўскі. Словам, няслабая кампанія...

АГЛЯД ТЫДНЯ

Міністр фінансаў Рэспублікі Беларусь Мікалай Корбут правёў прэс-канферэнцыю, прысвечаную выкананню бюджэту 2001 года. З яго выступлення стала вядома, што пазатпае павышэнне зарплат да ўзроўню 100-доларавага эквіваленту па бюджэтных вырашана. На гэта дадаткова з бюджэту было накіравана каля 400 мільярдаў рублёў. У сярэдзіне за год зарплата вырасла ў 2,5 раза, а стыпендыі студэнтаў і навучэнцаў — у 2,3 раза. Дапамога на дзіця ва ўзросце да 3 гадоў сёння складае 14,4 тысячы рублёў у месяц, на старэйшых за 3 гады — 10,8 тысячы рублёў. На гэты час у нашай краіне каля 5,7 мільёна чалавек карыстаецца рознымі льготамі. На іх забеспячэнне ў мінулым годзе з бюджэту пайшло каля паўмільярда рублёў. Аднак, нягледзячы на шмат чаго станоўчага, рэальны сектар эканомікі спрацаваў менш эфектыўна, чым чакалася. Таму бюджэт недаацэніў каля 190 мільярдаў рублёў плацяжоў з прыбытку. Знешні даўг на канец года складалі 769,6 мільёна долараў. Прадэманаванай запасычанасці па знешніх даўгах на 1 студзеня 2002 года не было. Адным словам, фінансавая бяспека краіны стабільная...

ПЕРСПЕКТИВА ТЫДНЯ

У гэтым годзе наша краіна адзначае 120-годдзе класікаў нацыянальнай літаратуры Янкі Купалы і Якуба Коласа. З гэтай нагоды ў нас шмат што ўжо зроблена, робіцца і будзе робіцца на дзяржаўным узроўні, каб дастойна ўшанаваць Песняроў Беларусі. Пра Янку Купалу і Якуба Коласа ведаюць ва ўсім свеце. І сёлета ў Маскве мяркуецца паставіць помнік Янку Купалу, а ў Санкт-Пецярбургу — Якубу Коласу. Заказ на стварэнне помніка Купалу атрымаў вядомы беларускі скульптар Валер'ян Янушкевіч. Архітэктарам праекта з'яўляецца Юрый Грыгор'еў — былы галоўны архітэктар Мінска, які зараз працуе намеснікам галоўнага архітэктара Масквы. Помнік Янку Купалу плануецца паставіць у скверы на Кутузаўскім праспекце. А там, глядзіш, і сквер будзе імя Янкі Купалы...

ШАНЦ ТЫДНЯ

31 лістапада 2001 года ідзе прызыў грамадзян нашай краіны, якім споўнілася 18 гадоў, на тэрміновую вайсковую службу. Праз прызыўныя камісіі ўжо прайшло больш за 60 тысяч юнакоў і каля 7 тысяч з іх прызнаныя нягоднымі для службы. Апошняя лічба невясёлая... На сённяшні дзень тэрмін службы застаецца ранейшым: 12 месяцаў — для асоб з вышэйшай адукацыяй і 18 месяцаў для ўсіх астатніх. Да канца студзеня дэпутаты Палаты прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу павінны разгледзець праект Закона "Аб усеагульным вайсковым абавязку і ваеннай службе". Прыняцце законапраекта скараціць тэрміны вайсковай службы да 9 і 12 месяцаў адпаведна. Пад дзеянне новага закона падпадаюць і цяперашнія навабранцы. Ва ўсякім разе, маладым салдатам ёсць шанц вярнуцца дамоў раней...

ПРАПАНОВА ТЫДНЯ

Не першы месяц ідуць размовы пра сітуацыю, якая склалася вакол Курапатаў. Прэзідэнт Беларускага камітэта міру ў сувязі з гэтым прыняў зварот да кіраўніцтва нашай краіны і да парламента, у якім ёсць шэраг прапаноў, якія, на яго думку, садзейнічалі б усталяванню гістарычнай справядлівасці і кансалідацыі грамадства. Так прэзідэнт БКМ прапанаваў прыняць неадкладныя меры па дзяржаўнай ахове ўрочышча "Куропаты", зацвердзіць ахоўную зону помніка гісторыі і культуры і зону рэгулявання забудовы помніка ўрочышча "Куропаты". Да ўсяго прапанаваў паставіць агароджу помніка, вырашыць пытанне аб аднясенні помніка да пазнаўнай тэрыторыі, прыняць меры па мемарыялізацыі ўрочышча "Куропаты" — "Мемарыяла пралітай крыві". Для гэтага аўтары звароту прапаноўваюць аб'явіць конкурс на праект і стварыць у бліжэйшыя два гады помнік ахвярам рэпрэсій.

ПЛАНЫ ТЫДНЯ

Існуе генеральны план забудовы Мінска, які прадугледжвае пазатпае развіццё горада да 2030 года. Згодна з гэтым планам ужо сёлета пачнецца рэканструкцыя плошчы Незалежнасці, разлічаная на 4 гады. Асноўная задача рэканструкцыі — разгрузка цэнтральнай часткі горада ад усіх відаў транспарту. На паўночнай прывакзальнай плошчы і прылеглай да яе тэрыторыі будуць прыведзены ў парадак і падсветлены фасады будынкаў, уладкаваны двары, сквер і тратуар. На паўднёвай прывакзальнай плошчы плануецца збудаваць адзін з першых у сталіцы гіпермаркетаў. У гэтым годзе будзе дабудавана дэпо для цягнікоў метрапалітэна ў раёне станцыі "Магілёўская". Плануецца дадаць да кожнага эшалона метро яшчэ адзін вагон, каб павялічыць перавозку пасажыраў. У мікрараёне Уручча-6 адкрыецца новы парк адпачынку, а ў парку імя Горкага пачнецца рэканструкцыя. Будзе рэканструявацца і цэнтральная набярэжная ракі Свіслач. Планы па добраўпарадкаванні беларускай сталіцы вялікія і яны стануць явай, былі б толькі патрэбныя грошы...

ПАЧАТАК ТЫДНЯ

На расійскім тэлеканале ТВ-6 пачаў тэхнічнае вяртанне беларускі Першы музычны канал. Яго праграмы беларускія глядачы могуць бачыць з 23.00 да 4 гадзін раніцы. Дырэктар Першага музычнага канала Віталь Чыжоў паведаміў, што планавае вяртанне каналу пачне ў сакавіку. Нядрэнна, але хацелася, каб Першы музычны канал не паўтараў расійскае тэлебачанне, якое і так мы можам глядзець, колькі хочам і да ўсяго, каб быў, калі ён для беларусаў, беларускім...

ПАДВЫШКА ТЫДНЯ

Амаль год не павялічваліся цэны на праезд у прыгарадных цягніках. З канца мінулага года цэны ўзрастаюць на 33 працэнты і цяпер кошт адной зоны складае 80 рублёў. Раней было 60. Таксама на 33 працэнты павялічаны кошт білетаў на пасажырскія ўнутрырэспубліканскія цягнікі.

ВІШУЕМ!

Прэміі за духоўнае адраджэнне

У Палацы Рэспублікі шосты год запар у светлае свята Ражства Хрыстова Беларусь ушаноўвала сваіх лепшых сынаў і дачок, якія ўдасцелі прэміі "За духоўнае адраджэнне" і спецыяльных прэмій фонду прэзідэнта па падтрымцы культуры і мастацтва. Ва ўрачыстай цырымоніі ўдзельнічалі кіраўнік дзяржавы Аляксандр Лукашэнка і Мітрапаліт Мінскі і Слуцкі Філарэт, Патрыяршы Экзарх усея Беларусі.

Лаўрэатамі прэміі "За духоўнае адраджэнне" 2001 года сталі: мастак-манументаліст Мінскага мастацкага камбіната Віктар Барабанцаў, кіраўнік іканапіснай школы студыі пры Мінскім епархіяльным упраўленні Павел Жараў, свяшчэннік Свята-Духава кафедральнага сабора ў Мінску Фёдар Крыванос, узорная капэла хлопчыкаў і юнакоў Брэсцкага абласнога Палаца культуры прафсаюзаў (мастацкі кіраўнік — Ала Ігумнава), калектыву работнікаў Таварыства з абмежаванай адказнасцю "Выдатнае ліццё".

Лаўрэатамі спецыяльных прэмій Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь сталі:

у галіне музычнага мастацтва — кампазітар Галіна Гарэлава; у галіне тэатральнага мастацтва — рэжысёр-пастаноўшчык Фларэт Таліпаў; у галіне журналістыкі — фотакарэспандэнт газеты "Звязда" Анатоль Кляшчук; у галіне кіно і тэлебачання — мастацкі кіраўнік Тэатра-студыі кіна-

акцёра рэспубліканскага ўнітарнага прадпрыемства "Нацыянальная кінастудыя "Беларусьфільм" Аляксандр Яфрэмаў; у галіне архітэктуры і рэстаўрацыі — архітэктар Уладзімір Чайкоўскі; у галіне народнай творчасці — народны майстар разьбы па дрэве Мікалай Тарасюк; у галіне выяўленчага мастацтва — аўтарскі калектыв у складзе архітэктара Юрыя Казарына, скульптараў Аляксандра Чырына і Аляксандра Бацвінкі; у галіне харэаграфічнага мастацтва — дырэктар-мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага Вялікага тэатра балета Рэспублікі Беларусь Валянцін Елізар'еў; у галіне эстрадна-цыркавага мастацтва — вядучы майстар сцэны Дзяржаўнага аркестра сімфанічнай і эстраднай музыкі Рэспублікі Беларусь Андрэй Шпільнэў; у галіне крытыкі і мастацтвазнаўства — прарэктар па навукова-творчай рабоце БДАМ Міхаіл Баразна, дацэнт кафедры беларускай музыкі

БДАМ Вольга Дадзімава; у галіне выхавання творчай моладзі — мастацкі кіраўнік Нацыянальнага акадэмічнага тэатра імя Янкі Купалы Валерый Раеўскі, загадчык кафедры струнных народных інструментаў БДАМ Яўгеній Гладкоў, прафесар кафедры харавога мастацтва БДУК Яўгеній Рэутовіч; у галіне развіцця міжнародных культурных сувязяў — дырэктар Нацыянальнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Якуба Коласа Рыгор Шацко, дырэктар Мінскай абласной бібліятэкі імя А. С. Пушкіна Наталля Чуева; у галіне музейнай справы — дырэктар Магілёўскага абласнога краязнаўчага музея Віктар Аненкаў, калектыву Мотальскага музея народнай творчасці Івануцкага раёна Брэсцкай вобласці; у галіне бібліятэчнай справы — калектыву Наваполацкай цэнтралізаванай бібліятэчнай сістэмы, калектыву Гомельскай абласной універсальнай бібліятэкі імя У. І. Леніна; у галіне мастацкай самадзейнасці — мастацкі кіраўнік народнага ансамбля народнай музыкі "Калі ласка" Лідскага гарадскога Дома культуры Уладзімір Гарачоў, калектыву народнай харавой капэлы Рэспубліканскага Палаца культуры прафсаюзаў.

У Саюзе беларускіх пісьменнікаў

На чарговым пасяджэнні рады СБП ішла размова аб надзённых праблемах пісьменніцкай арганізацыі, аб зацвярджэнні плана работы арганізацыі на 2002 год, аб зменах у складзе рэдкалегій выданняў, заснавальнікам якіх з'яўляецца Саюз пісьменнікаў. У прыватнасці, як зазначыла старшыня СБП Вольга Іпатава, нягледзячы на тое, што востра ўжо сем месяцаў, як пералынілася сціплае фінансаванне Саюза пісьменнікаў, творчая арганізацыя жыве, працуе ў тым жа рытме і рэжыме. І, мяркуючы па планах, не збіраецца страчваць набытае.

Зроблена нямаля, але яшчэ больш трэба будзе зрабіць. Гэта і святкаванне 120-годдзя Янкі Купалы і Якуба Коласа, семінар мала-

дых, пленум па крытыцы, увага да выданняў і кнігавыдавецкай справы, міжнародныя сувязі і г.д.

У абмеркаванні пытанняў, вынесены на раду, бралі ўдзел Навум Гальпяровіч, Віктар Праўдзін, Уладзіслаў Мачульскі, Валянцін Блакіт, Аляксандр Жук, Генрых Далідовіч, Ала Канапелька, Генадзь Бураўкін і іншыя.

На радзе тайным галасаваннем былі прыняты ў Саюз беларускіх пісьменнікаў Алена Гінько, Тацяна Дасаева, Алена Ігнацюк, Леанід Маракоў, Ірына Качаткова, Ірына Шаўлякова, Мікола Ждановіч.

Н. К.

Гасцямі бібліятэкі СПБ былі

вучні Першамайскай школы Бярозаўскага раёна. Яны цікавіцца сучаснай беларускай літаратурай, самі спрабуюць свае сілы ў паэзіі і прозе.

Ад імя Саюза пісьменнікаў гасцей вітаў намеснік старшыні СБП Навум Гальпяровіч. Потым перад школьнікамі выступілі Эдуард Акулін, Віктар Шніп, Васіль Жуковіч, якія прачыталі свае вершы, адказалі на пытанні прысутных.

Н. К.

15 студзеня 2002 года а 15-й гадзіне адбудзецца пасяджэнне секцыі паэзіі. Абмеркаванне творчасці Ніны Гарагляд, Віктара Бачарова, Івана Цітаўца.

Секцыя паэзіі

ГОСЦІ

З любоўю да оперы

У спектакля "Яўгенія Анегі" свая, асаблівая публіка: школьнікі, студэнты, шматлікія меламены розных узростаў, прафесій. Гэтым разам да іх далучыліся музыканты, артысты... І не дзіўна: у Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі прыехалі спевакі славагана Вялікага тэатра Масквы.

У партыі Тацяны выступіла яркая зорка — абаяльная, жаночая Марыя Гаўрылава. На працягу ўсяго спектакля яе голас гучаў сакавіта, прыгожа. На адным подыху яна правяла славуцкую сцэну пісьма. Пачуцці, перажыванні яе гераіні адлюстраваліся ў кожным руху, жэсце, у фарбах цудоўнага голасу.

Паўгода таму выпускніца Маскоўскай кансерваторыі па класе знамай опернай спявачкі прафесара І. Масленікавай Марыя Гаўрылава атрымала званне народнай артысткі Расіі. За дзесяць гадоў на сцэне Вялікага тэатра яна выканала галоўныя сапранавыя партыі ў "Пікавай даме", "Іяланце" П. Чайкоўскага, "Паяцах" Р. Леанкавала, "Ночы перад калядамі", "Пскавіяны" М. Рымскага-Корсакава і іншых. Тацяна з "Яўгенія Анегіна" — адна з найлюбімых.

Гэтую партыю артыстка выконвала і за мяжой — у ЗША, Бельгіі, Францыі. Яна гастралювала ў Балгарыі, Польшчы, Германіі, Англіі, Японіі, а ў Мінск прыехала ўпершыню. Спявачка ўдзячная дырэктару спектакля А. Анісімаву, якога разумела з паўслова. "Мне было таксама прыемна працаваць з выканаўцам партыі

Грэміна Алегам Мельнікавым, з якім я знаёмая. Прыемнае ўражанне на мяне зрабіла выканаўца партыі Вольгі — Алена Сало", — адзначыла гасця.

У партыі Яўгенія Анегіна выступіў таксама гасць з Масквы — заслужаны артыст Расіі Павел Чарных. Ён выхаванец Маскоўскай кансерваторыі па класе прафесара, выдатнага опернага спевака, Яўгена Несцярэнка. Лаўрэат Міжнароднага конкурсу вакалістаў у Карлавых Варах, Павел Чарных працуе на праслаўленай маскоўскай сцэне з 1988-га. Выконваў шмат вядучых барытанальных партый. Сярод іх — Томскі, Раберт, Анегіна ў операх П. Чайкоўскага, Жорж Жэрмон, Набука, Аманасра, Рэната ў операх Д. Вердзі, Валянцін у "Фаўсце" Ш. Гуно. Шмат гастралюе. А ў 1991-м Павел Чарных і Марыя Гаўрылава выступілі ў галоўных ролях спектакля Вялікага тэатра "Яўгенія Анегіна" на сцэне "Метрополітэн Опера" (ЗША). Мінскую публіку пакарылі і арыстакратызм, і напал страшчэй яго Анегіна.

Павел Чарных таксама ўпершыню ў Мінску. Ён пад уражаннем ад высокага прафесіяналізму хору, аркестра, салістаў Беларускай оперы: "На маю думку, цудоўна, што ўсе салісты Беларускага опернага сцяваюць сваімі прыроднымі галасамі і што выканаўца такой, здавалася б, сціплай партыі, як няня, Наталля Руднева ўкладае ў стварэнне гэтага вобраза лепшыя вакаль-

ныя, душэўныя якасці, свой талент".

З удзімама выступілі ўсе ўдзельнікі гэтага спектакля, які, дарчы, праходзіў падчас Дзён культуры Расійскай Федэрацыі на Беларусі. Літаральна пакарыў публіку Марат Грыгорчык у партыі Ленскага. Каларытны вобраз генерала Грэміна — вакальны і сцэнічны — стварыў Алег Мельнікаў. Самых добрых слоў заслугу ўвае выканаўца партыі Трыке Генадзь Чэпікаў. Вышэй за ўсе ўхвалы спяваў хор. Вельмі прыемнае ўражанне ад танцаў, пастаўленых В. Бутрымовічам. Шкада толькі, што Беларускі балет рэдка ўдзельнічае ў нашых оперных спектаклях. Аркестр пад кіраўніцтвам А. Анісімава перадаў непаўторную лірычнасць музыкі П. Чайкоўскага.

Хацелася б, каб часцей прыязджалі ў Мінск майстры вакальнага, дырыжорскага мастацтва, каб нарэшце ў нас пастаянна працаваў такі таленавіты музыкант, як А. Анісімаў, а яшчэ — каб нарэшце ўзгадаваўся ў Беларускай оперы вопытны, таленавіты дырыжор. Тады, магчыма, можна было б чакаць аншлагу ў штовечар.

А яшчэ хацелася пажадаць, каб людзі не бралі з сабой у тэатр "мабільнікі" і паводзілі сябе ў оперных тэатрах адпаведна — не пляскаючы ў ладкі, калі гучыць музыка. Каб тым, хто побач, не сапсаваць свята ад сустрэчы з вялікім мастацтвам.

Вера КРОЗ

Уладзімір Сулкоўскі — мастак нацыянальны

Не так часта можна сустрэць на мастацкай выставе гледача з слязамі на вачах. Карціны жывапісца Уладзіміра Сулкоўскага, якія экспануюцца ў сталічным Палацы мастацтваў з нагоды "залатога" юбілею мастака, узрушылі, кранулі за жывое дачку рэсправаванага ў трыццатыя гады пазта Маю Кляшторную. Крайвіды Браслаўшчыны нагадалі ёй першую сустрэчу з Радзімай, якая адбылася, калі ёй было 17 гадоў. Са станцыі Друя, куды яе прывёз цягнік з далёкай чужой і халоднай Сібіры, яна пехатой ішла гэтыя доўгія версты і, нягледзячы на стому, захаплялася характам роднай прыроды. І вось цяпер, праз дзесяткі гадоў, у жывапісных палотнах, так дасканала выпісаных мастаком, яна пазнае гэты казачны азёрны край.

Уладзімір Сулкоўскі — майстар пейзажа. Ён працуе на плённы круглы год, як толькі ёсць для гэтага хоць невялікая магчымасць. На палотнах мастака — прырода Беларусі ў розныя поры года: вясна ў квецні садоў, незвычайнай прыгажосці рамонавага луга, залатая восень і заснежаныя палі ды азёры. І як прыемна ў гэтыя халодныя марозныя дні перанесціся ў лета, адчуць сярод зімы прыгажосць і цяпло вяснавага дзён. Геаграфія захаплення мастака сягае ад родных палескіх

мясцін, дзе нарадзіўся, да мяляўнічых Вайшкуняў, што на Благітных азёрах. Пэндзлю Уладзіміра Сулкоўскага належыць серыя унікальных карцін, якія ён стварыў па родных мясцінах Якуба Коласа. У свой час на гэтую працу яго натхніў пазт Генадзь Тумаш. І мастак гадамі жыў і тварыў ў гэтых святых для кожнага беларуса мясцінах. Карціны, прысвечаныя класіцы беларускай літаратуры, экспанаваліся ў Рэспубліканскай галерэі прыроды і творчасці, карысталіся поспехам і выклікалі вялікую цікавасць у гледача.

Уладзімір Сулкоўскі — мастак шырокага творчага дыяпазону. Акрамя пейзажа, ён працуе ў жанры партрэта і нацюрморта. У сучасным беларускім мастацтве яму належыць адметнае месца ў кагорце мастакоў, якая ўзнікла на хвалі чарговага Адраджэння беларускай культуры ў 70-ыя гады. Гэты час прыпадае на пачатак ягонага творчага шляху. Менавіта тады Сулкоўскі заявіў пра сябе як таленавіты жывапісец. У сваіх ранніх творах ён увасобіў не толькі непаўторныя ў сваёй прыгажосці палескія краявіды малой радзімы. На ягоных палотнах самабытны палескі край, паляшукі вобраз, дух. Усё гэта — у аўтэнтычных інтэр'ерах сялянскіх хат заходняга рэгі-

на, упрыгожаных вырабамі мясцовых майстроў. Тут і "чырвоны кут", расквечаны ўзорыстымі ручнікамі, і акуратна засланы саматканымі поцілкамі ложка з горама падушак, і вобраз гаспадыні ў нацыянальным строі. Усё гэта характэрна і адметна для палескага інтэр'ера мастак дакладна пераносіць на свае палотны, можа, у той час яшчэ не да канца ўсведамляючы, што тым самым захоўвае для нашчадкаў пласт народнага мастацтва і эпоху, калі яно стваралася самімі вясковымі.

Шкада, што на выставе сярод этапных твораў, такіх, як "Полацкі нацюрморт", "Палескі інтэр'ер", "Зямля Браслаўская", партрэт Максіма Багдановіча, — няма выдатнага жывапісца палатна "Ядвіся". Гэты жаночы вобраз з'явіўся ў мастака як вынік яго шматгадовай пранікнёнай працы, прысвечанай жыццю і творчасці Якуба Коласа.

І хаця экспазіцыйныя плошчы не дазволілі паказаць больш поўна творчы набытак мастака, выстава дае падставы гаварыць пра Уладзіміра Сулкоўскага як глыбока нацыянальнага творцу, які, спадзяёмся, яшчэ не адзін раз парадзе сваім адметным арыгінальным мастацтвам.

Ірына ЛЯКСЕВА

З класікаў...

90 гадоў споўнілася з дня нараджэння Льва Абеліевіча, заслужанага дзеяча мастацтваў Беларусі, кампазітара, чья творчая асоба, безумоўна, вылучалася ў айчынай музычнай культуры XX стагоддзя.

Нарадзіўся ў Вільні, вучыўся ў Варшаве, музычную адукацыю працягваў у Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі, а ў пасляваенны час удасканальваўся як прафесійны кампазітар у Маскве, пад кіраўніцтвам самога М. Мяскоўскага.

Сярод беларускіх класікаў мінулага стагоддзя ён меў рэпутацыю мудрага творцы-філосафа і самааданага прафесіяніста. Льва Абеліевіча можна было б таксама назваць песняром драматычных пачуццяў і глыбокім перажываннем, якія шыра і шчодра перадаюцца ў самых розных творах праз галоўную для

кампазітара тэму — тэму мінулага вайны.

Ім напісаны чатыры сімфоніі, аркестравыя увертуры, "Беларуская рапсодыя", "Гераічная паэма", Фартэп'яны канцэрт, "Вакаліз" для голасу з аркестрам, "Арыя" для скрыпкі ды камернага аркестра... Усе аркестравыя творы Л. Абеліевіча пералічыць цяжка, ды ёсць яшчэ багатая спадчына ў жанрах камерна-інструментальнай, вакальнай, тэатральнай і кінамузыкі. Асаблівай мастацкай выразнасцю пазначаны фартэп'яныя старонкі, бо іх аўтар меў і прафесію піяніста.

Ён быў патрабавальны ў выбары тэкстаў для харавых твораў, рамансаў, песень і меў тут прырытэты. Сярод пазтаў, на вершах якіх спыняў сваю ўвагу Л. Абеліевіч, былі Я. Колас, М. Танк, У. Дубоўка, А. Міцкевіч, М. Багдановіч, А. Бачыла, А.

Астрэйка, А. Русак, Р. Бёрнс у перакладзе А. Бачылы, рускія класікі Ф. Цютчаў ды А. Пушкін. Шматкроп'е можна не ставіць, бо па-за гэтым пералікам застаецца некалькі беларускіх прозвішчаў, якія занялі не самае значнае месца ў вакальнай творчасці кампазітара.

Больш чым паўтара дзесяцігоддзя мінула, як скончыўся зямны шлях Льва Абеліевіча. Ды жыццё яго музыкі працягваецца. Сённяшнія выканаўцы (а сярод іх нямала й тых, каму пашчасціла супрацоўнічаць з шанюным класікам) трапятліва ставяцца да незабыўных музычных старонак. Яны прасякнутыя не толькі драматычнымі матывамі, але і пранікнёнай, тонкай інтанацыйнай творцы-лірыка. Усё гэта разам хіба не сучаснае голасу новага, XXI стагоддзя?

С. Б.

Ізноў — Вердзі

2001-ы, аб'яўлены ЮНЕСКА годам Джузепе Вердзі, Нацыянальны акадэмічны тэатр оперы Беларусі завяршыў пастаноўкай яшчэ адной оперы вялікага італьянца. Цяпер у рэпертуары ўжо 8 яго твораў.

Напярэдадні Новага года ў тэатры адбылася прэм'ера спектакля "Трубадур" (у мінулым сезоне падрыхтавана ў канцэртным выкананні). Музычны кіраўнік пастаноўкі і дырыжор Аляксандр Анісімаў, рэжысёр-пастаноўшчык Барыс Утораў, сцэнограф — Людміла Ганчарова, мастак па касцюмах Элеанора Грыгарук.

Вядучыя партыі выконваюць А. Саўчанка, У. Пятроў, М. Майсеенка, С. Франкоўскі, У. Раеўскі, В. Кавальчук, Т. Глаголева, Н. Галева, А. Раеўская, Н. Руднева, Т. Траццяк. Бліжэйшы



прэм'ерны паказ абдудзеца 20 студзеня.

А. ДЗМІТРЬЕЎ

На здымку: сцэна са спектакля "Трубадур".

Фота аўтара

Кніга пра Палесе

Мазырскі літаратар Васіль Андрэеўскі — складальнік зборніка вершаў вядомых беларускіх пазтаў пра горад над Прыпяццю. І вось у свет выйшла яго асабістая кніжка паззіі "Пад літасцю нябёсаў". У ёй — вершы пра родны палескі край, каханне, чарнобыльскую бяду. Адрэдагаваў выданне на грамадскіх пачатках пісьменнік, выкладчык Гомельскага дзяржуніверсітэта Віктар Ярац. А аформіў мастак Пётр Захараў.

Гучалі салдацкія песні

У Жлобінскім Палацы культуры металургаў прайшоў абласны фестываль афганскай песні "Час выбраў нас". На канцэрце маладых выканаўцаў прысутнічалі маці загінуўшых удалечыні ад радзімы сыноў. Кожнай былі ўручаны кветкі і кнігі "Памяць" Жлобінскага раёна. У гэтым выданні змешчаны матэрыялы пра мужнасць маладых хлопцаў.

Гран-пры фестывалю атрымаў Сяргей Рагалевіч з Жыткавіцкага раёна, а дыплом першай ступені — браты Сяргей і Аляксандр Кемы з Рагачоўшчыны.

Сямейная творчасць

У леташнім кастрычніку майстры выяўленчага і дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва Гомельшчыны рабілі справаздачу ў сталічным Палацы мастацтваў. А нядаўна яны адкрылі ў Гомелі сваю новую экспазіцыю. Асаблівай прывабнасцю вылучаюцца на выставе пейзажы. Цікава, што ў ліку лепшых — творы сямейных дынастыяў. Экспануюцца творы Роберта і Віктара Ландарскіх, Анатоля і Тацяны Отчыкаў, Пятра, Мікалая і Яўгеніі Феяў, Арсена Двароніна і Ірыны Данілавай-Дваронінай.

Запамінальнымі з'яўляюцца і работы Уладзіміра Кароткага, Пятра Захарава, Валянціна Пакаташкіна...

Аляксей ШНЫПАРКОЎ

МАГІЛЕЎШЧЫНА...

Свіцёлкі з Крычава

Дзіцячай студыяй дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва "Свіцёлка" пры Крычаўскім раённым цэнтры культуры кіруе Вячаслаў Якавенка. Ён прызнаны майстар керамікі не толькі ў вобласці. Работы Вячаслава Мікалаевіча дэманстравалі на рэспубліканскіх і міжнародных конкурсах, на самых розных выставах народнай творчасці. На пазалеташнім конкурсе майстроў народных рамёстваў і промыслаў у рамках міжнароднага фестывалю мастацтваў "Славянскі базар" у Віцебску Якавенка атрымаў дыплом другой ступені і спецыяльны прыз. Асабліва заслуга майстра ў адраджэнні крычаўскай глінянай цацкі-свіцёлкі.

У студыі "Свіцёлка" займаецца каля сарака дзяцей. Яны вучацца малюваць, ляпіць, знаёмяцца з гісторыяй выяўленчага мастацтва, з традыцыямі народных промыслаў і рамёстваў, збіраюць прадметы старажытнага побыту. Вырабы выхаванцаў "Свіцёлкі" неаднаразова выстаўляліся на кірмашах розных фестывалю і святаў, на выставах народна-прыкладнага мастацтва.

Валянціна БОНДАРАВА

Сяброуюць гарады

Харавая музыка аб'яднала выканаўцаў з гарадоў-пабрацімаў — Магілёва і Тулы. І не толькі музыка. У ліпені 1941 года Магілёў абаранялі воіны 61-га стралковага корпуса, у якім было шмат тулякоў. На заходнім беразе Дняпра стаў 388-ы полк, якім камандаваў ураджэнец Тулы Сямён Куцэпаў — прататып генерала Сярпіліна з рамана "Жывыя і мёртвыя" Канстанціна Сіманова. Імя туляка названа магілёўская вуліца...

Тульскі абласны рускі народны хор упершыню выступаў у сакавіку 97-га ў ўстановах культуры Крычава і Магілёва. У наступным годзе з абменнымі канцэртамі ў Тулу выехаў народны хор магілёўскага прадпрыемства "Вяснянка" пад кіраўніцтвам заслужанага дзеяча культуры Беларусі Генадзя Обуха. З таго часу паміж музычнымі калектывамі завязалася цеснае творчае сяброўства. Летась Тульскі хор зноў прыехаў у Беларусь. На гэты раз у Асіповіцкі раён Магілёўшчыны. Ён выступіў з рускімі і беларускімі народнымі песнямі перад сельскімі і гарадскімі жыхарамі. Гэтым летам тулякі чакаюць да сябе ў госці самадзейныя калектывы Асіповіцкага раёна. Застаецца дадаць, што сяброўскім стасункам вельмі спрыяе дзейнасць спецыялістаў Магілёўскага навукова-метадычнага цэнтры народнай творчасці і культурна-асветніцкай работы, а таксама кіраўніка Тульскага хору — Валерыя Арлова.

Валянціна ПРУДНІКАВА

Лідзія МАХІНА

ВІЦЕБШЧЫНА...

Калядныя матывы

У будынку Віцебскай праваслаўнай епархіі адкрылася адмысловая выстава "Калядныя матывы". На ёй багата прадстаўлены праваслаўныя традыцыі ў дэкаратыўна-прыкладным мастацтве. Аўтары экспазіцыі — народны майстар Беларусі Надзея Петрушко і выхаванцы гуртка пры Свята-Панцеляімонаўскім храме пасёлка Руба, што пад Віцебскам.

Выступіла "Жалейка"

У нядзелю каталікі Беларусі святкавалі Аб'яўленне Панскае — Тры каралі, калі па традыцыі хрысціяне пішуць асвечанай крэйдой на дзвярах сваіх хат тры першыя літары імянаў каралёў: К+М+В, што азначае — "мір усім, хто ўваходзіць".

У капліцы Віцебскай парафіі Маці Божай Салаяцінскай у гэты дзень прайшоў дабрачынны канцэрт ансамбля старажытных народных інструментаў "Жалейка". Калектыв створаны пры Цэнтры народных рамёстваў і мастацтваў "Задзвінне". Як адзначыла кіраўнік узорнага ансамбля Вера Казак, усе інструменты, і ліру, і дуду, і жалейку, вырабіў для іх віцебскі майстар. А іграюць у ансамблі як дарослыя, так і зусім малыя дзеці, якія нават не валодаюць нотнай граматай.

Беларуская народная музыка вельмі цёпла прымалася парафіянамі.

Святлана ГУК

Павіншуюць і ў Маладзечне

Нядаўна народная артыстка Беларусі Марыя Захарэвіч адзначыла свой юбілей. Адзначыла на сцэне роднага Купалаўскага тэатра, выконваючы галоўную ролю ў спектаклі "Лес" А. Астроўскага. Потым былі афіцыйныя і сяброўскія віншаванні, кветкі, авацы, шматлікія інтэрв'ю і публікацыі ў прэсе... А 12 студзеня павіншуюць юбілярку і маладзечанцы, дзе Марыя Георгіеўна даўно ўжо з'яўляецца паўнапраўным членам калектыву абласнога драмтэатра і паставіла там два спектаклі ("Апошняя ахвяра" А. Астроўскага — ён будзе прадстаўлены ўвазе глядача і ў гэты вечар — і "Характары" В. Шукшына), а ў спектаклі "Чорная нявеста" Ж. Ануя выканала ролю Маці. Творчая вечарына з нагоды юбілею Марыі Захарэвіч адбудзецца ў 17 гадзін у памяшканні Мінскага абласнога драматычнага тэатра ў Маладзечне (вул. Чкалава, 7).

Віктар МІКАЛАЕЎ

Народныя промыслы Лепельшчыны

Усе мы з вялікай нецярплівацю чакаем Каляды і Новы год, імкнёмся адзначыць іх. У гасцёўні У. Галубка стала добрай традыцыяй праводзіць розныя мерапрыемствы напярэдадні гэтых святаў. 14 снежня тут была адкрыта выстава "Народныя промыслы Лепельшчыны", на якой прадстаўлены больш за 100 экспанатаў з Лепельскага дома рамёстваў, якому хутка споўніцца 10 гадоў. На сённяшні дзень у ім працуюць і перадаюць сваё майстэрства вучням больш за 70 майстроў па 14 накірунках дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва. А ля вытокаў стаялі 5 чалавек, з чьёй дапамогай былі вярнуты з нябыту многія віды рамёстваў: традыцыйны тэхналогіі ганчарства, ткацтва, вяртання сукенкі. Большасць экспанатаў, прадстаўленых на выстаўцы "Народныя промыслы Лепельшчыны", маюць непасрэднае дачыненне да надыходзячых святаў: калядная зорка, маска казы, конікі і анёлы з саломы, Дзед мароз, калядныя званочкі, кампазіцыя "Нараджэнне Ісуса" з гліны, навагоднія паштоўкі-выцінанкі, сатканая лялька ў зімовай вопратцы. Супрацоўнікі Дзяржаўнага музея гісторыі тэатральнай і музычнай культуры, ствараючы гэту выстаўку, імкнуліся паказаць усё багацце і разнастайнасць рамёстваў Лепельшчыны, таму невыпадкова тут можна ўбачыць пляценне з лавы, чароту, разьбу па дрэве, вышыўку, выцінанкі, саломапляценне, ткацтва. На выстаўцы прадстаўлены работы больш за 20 аўтараў, многія з якіх з'яўляюцца членамі Саюза майстроў РБ. У той вечар павіншаваць майстроў прыйшлі загадчыца аддзела культуры Лепельскага гарвыканкама Т. Бароха, старшыня Саюза майстроў Я. Сахута, дырэктар Нацыянальнага мастацкага музея У. Пракапцоў. У гасцёўні складалася вельмі добрабычлівая, цёплая атмасфера. Магчыма, таму людзі доўга не разыходзіліся, зноў і зноў слухалі майстроў С. Чэрнікава, Л. Казачонак, З. Ляйку, творы якіх выраменьваюць дабро і цеплыню. Сапраўды, пакуль ёсць такія людзі, наша культура не знікне.

Л. КАМАРОЎСКАЯ,

загадчыца гасцёўні У. Галубка

"Беларуская думка", N 12

У раздзеле "Літаратура і жыццё" змешчаны вершы Л. Мацюхіна і В. Драчова, апаваднанні Н. Гальпяровіча "Зямля", "Жыццё без яе...", "Ліст Маршака". В. Гардзеі ("Дом з прыгожага рамана") звяртаецца да незабыўнага вобліка У. Караткевіча. В. Дубовік выступае з артыкулам "Раёнка: чаму вучыць яе гісторыя, тэорыя і практыка". Пра старшыню Мядзельскага райвыканкама С. Чарнушэвіча ("Спакой толькі сніцца") расказвае А. Марціновіч. З народнымі традыцыямі, звычаямі, абрадамі знаёміць Л. Качанка ("Зіма — двор, а ў хаты — свята"). Галоўны рэдактар "БД" У. Вялічка ("Душы цудоўныя парывы") гаворыць пра новыя кнігі, якія выйшлі ў членаў рэдакцыйнай калегіі "Беларуская думка" ў юбілейным для часопіса годзе.

Запрашаем!

Нацыянальны дзяржаўны гуманітарны ліцэй імя Якуба Коласа запрашае на Дзень адчыненых дзвярэй, які адбудзецца падчас святкавання нараджэння ліцэя 15 студзеня 2002 г. па адрасе: Мінск, вул. Кірава, 21, з 10 да 15 гадзін. Запрашаюцца ўсе, хто жадае азнаёміцца з дзейнасцю унікальнай навучальнай установы.



Гінько Алена Іванаўна, нарадзілася ў 1965 годзе ў вёсцы Тузбіца Пастаўскага раёна Віцебскай вобласці. У 1987 годзе закончыла філалагічны факультэт БДУ. Настаўніца беларускай мовы і літаратуры СШ N 39 г. Віцебска.

Аўтар зборніка паэзіі "Самотная птушка" (Полацк, 1999 г.).

Рэкамендавалі: Віцебскае абласное аддзяленне СБП, Ф. Сіўко, А. Жыгуноў, І. Пракаповіч.

Дасаева Тацяна Мікалаеўна, нарадзілася ў 1951 годзе ў вёсцы Старцавічы Слуцкага раёна Мінскай вобласці. Закончыла ў 1973 годзе філалагічны факультэт БДУ. Працавала настаўніцай беларускай мовы і літаратуры, пазней закончыла аспірантуру. Кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік Інстытута літаратуры імя Я. Купалы НАН РБ.

Аўтар літаратуразнаўчых манаграфій "Пошукі героя ў літаратуры 20-х-30-х гадоў" (Мн., 1993 г.), "Летапіс жыцця і творчасці Максіма Гарцэкага" (Мн., 1993 г.).

Рэкамендавалі: Д. Бугаёў, У. Мархель, А. Письмянкоў.

Ждановіч Мікалай Мікалаевіч, нарадзіўся ў 1957 годзе ў вёсцы Селішча Асіповіцкага раёна Магілёўскай вобласці. У 1982 годзе закончыў Мінскі дзяржаўны педінстытут імя А. М. Горкага, у 1991 годзе закончыў БДУ. Працаваў намеснікам сакратара камітэта камсамола МДП, карэспандэнтам нараўлянскай газеты "Прыпяцкая праўда", уласным карэспандэнтам газеты

"Гомельская праўда". Галоўны рэдактар райгазеты "Добрушскі край".

Аўтар зборніка паэзіі "Прызнанне ціхае люблю" (Гомель, 1997 г.), "Свята першага снегу" (Мн., 2001 г.).

Рэкамендавалі: П. Прануза, В. Гардзеі, А. Камароўскі, Гомельскае абласное аддзяленне СБП.

Ігнацюк Алена Аляксандраўна, нарадзілася ў 1962 годзе ў вёсцы Асаўцы Драгачынскага раёна Брэсцкай вобласці. Закончыла ў 1983 годзе Брэсцкі дзяржаўны педагогічны інстытут, працавала настаўніцай рускай мовы, інструктарам Брэсцкага ГК ЛКСМБ, закончыла аспірантуру. Кандыдат філалагічных навук, старшы навуковы супрацоўнік аддзела тэорыі і гісторыі культуры Нацыянальнага навукова-асветнага цэнтра імя Ф. Скарыны.

Аўтар зборніка паэзіі "Нота "Ля". Рэкамендавалі: Р. Барадулін, Л. Галубовіч, М. Скобла.

Шаўлякова Ірына Леанідаўна, нарадзілася ў 1974 годзе ў г. Чэрвені Мінскай вобласці. Закончыла філалагічны факультэт БДУ, аспірантуру. Працавала рэдактарам аддзела крытыкі часопіса "Першацвет", навуковым супрацоўнікам музея Гісторыі беларускай літаратуры. Загадчыца аддзела крытыкі і літаратуразнаўства часопіса "Нёман".

Аўтар кнігі крытыкі "Сентыментальнае палыванне, або У крытычных сутэрэннях" (Мн., 2000 г.), перакладаў, шматлікіх публікацый па праблемах крытыкі і літаратуразнаўства.

Рэкамендавалі: У. Гніламёдаў, М. Мушыньскі, У. Конан, А. Кудравец, Т. Шамякіна.

Качаткова Ірына Львоўна, нарадзілася ў 1953 годзе ў г. Мінску. Закончыла філалагічны факультэт БДУ ў 1976 годзе. Працавала настаўніцай беларускай мовы і літаратуры, рэдактарам у выдавецтвах "Полымя" і "Мастацкая літаратура". Зараз у апарце СБП.

Пераклала на рускую мову паасобныя творы Г. Марчука, В. Іпатавай, А. Камароўскага, Я. Галубовіча, Я. Чыквіна, Б. Пятровіча, І. Навуменкі, В. Адамчыка, В. Жураўлёва, К. Камейшы, Л. Сільновай і інш., адзін з аўтараў кніжкі для дзяцей "Антошка і Муртазик путешествуют в страну знаний" ("Полымя", 2001 г.). Пераклала на рускую мову роман В. Іпатавай "Залатая жрыца Ашвінаў" (Мн., 2000 г.).

Рэкамендавалі: В. Праўдзін, М. Кенька, А. Вярцінскі.

Маракоў Леанід Уладзіміравіч, нарадзіўся ў 1958 годзе ў г. Мінску. Служыў у Савецкай Арміі, з 1979 па 1987 год працаваў на Мінскім заводзе ЭВМ. Адначасова вучыўся ў Мінскім радыётэхнічным інстытуце, пазней у аспірантуры. З 1987 па 1999 год працаваў у розных недзяржаўных прадпрыемствах.

Аўтар кнігі "Валеры Маракоў. Лёс. Хроніка. Кантэкст" (1999 г.), даведніка "Вынішчэнне" (2000 г.), "Трое", "Непамяркоўныя" (2001 г.).

Рэкамендавалі: Н. Гілевіч, А. Бельскі, Ю. Станкевіч, А. Ліс.

Нічыё?

НАТАТКІ З НАГОДЫ АДНАГО ЛІСТА

На маім жыцці ўлады некалькі разоў вялі кампанію накшталт "паляпшэння работы з лістамі працоўных". Усталёўваліся нейкія тэрміны для адказаў на звароты і скаргі.

Але сённяшнія рэаліі такія, што найлепшае для ўлады — проста не адказваць на непрыемныя для сябе звароты. Тады, кідай ні кідай паперу ў паштовую скрынку, яна бяспследна раствараецца, а ты сам сабе нагадваеш падарожніка на бязлюдным востраве, які кідае ў акіян бутэльку з запіскай і спадзяецца, што нехта яе знойдзе.

У нашым "акіяне" знікла каля дзесяцілістоў, у тым ліку тых, якія пісаліся па даручэнні сакратарыята Саюза пісьменнікаў. Аднак на адзін з іх, а менавіта адрасаваны прэм'ер-міністра, адказ усё-ткі прыйшоў. Прыводжу яго цалкам.

"Союз белорусских писателей 25.09.2001 N 06-1/1181
Министерство финансов по поручению Администрации Президента Республики Беларусь от 17 сентября 2001 года N 10/533-69 рассмотрело вопрос перечисления бюджетных ассигнований и сообщает.

Союз белорусских писателей является общественным объединением. В соответствии с Законом Республики Беларусь "Об общественных объединениях" денежные средства их формируются за счет:

- 1) вступительных и членских взносов;
- 2) добровольных пожертвований;
- 3) поступлений от проведения лекций, выставок, спортивных и других мероприятий, лотерей;
- 4) доходов от производственно-хозяйственной деятельности;
- 5) иных, не запрещенных законодательством, поступлений.

В свою очередь статьей 5 указанного Закона предусмотрено, что государство может оказывать в установленном законодательством порядке помощь общественным объединениям в осуществлении ими уставной деятельности. Ежегодно Союзу белорусских писателей предусматривались ассигнования на данные цели, в том числе и в текущем году. По состоянию на 24.09.2001 года из запланированных 63 млн. рублей профинансировано 28 млн. рублей.

Учитывая неудовлетворительное поступление доходной части республиканского бюджета и в связи с этим определенными трудностями с финансированием бюджетных организаций, в ближайшее время не представляется возможным решить положительно вопрос о дальнейшем перечислении денежных средств Союзу.

Министр Н. П. Корбут"

Аднак вопыт суседніх, ды і многіх еўрапейскіх краін сведчыць аб тым, што нідзе пісьменнікі латарэямі не зараблялі на "выкананне статутных задач" сваіх саюзаў. Спашлюся толькі на свой уласны досвед таго, як і на што жывуць творцы і як да іх ставяцца ўлады.

Перш за ўсё, усюды пісьменнікам пакінулі будынкі, якія яны займалі раней. У Ноўгарадзе пісьменніцкую арганізацыю гарадскія ўлады пачалі было выпяццяць з прыгожага катэджа ў цэнтры горада, ды тут падаспеў указ Б. Ельцына № 19/04 аб перадачы ў бязвыплатнае карыстанне творчым саюзам іхніх памяшканняў, і, нягледзячы на тое, што ноўгарадцы былі ў жорсткай апазіцыі да былога ўжо прэзідэнта, яны з трыумфам выйгралі судовы працэс. (Дарэчы, цяпер абласная адміністрацыя пастаняна выплачвае кожнаму сябру творчага саюза па 250 рублёў — гэта невялікія грошы, але тут важны прынцып, бо выплачваюць жа пажыццёвыя стыпендыі ў так званых капіталістычных краінах, напрыклад, у Швецыі.)

У Пскове стыпендыі не даюць, але затое пісьменнікі могуць свабодна прадаваць свае ўласныя кнігі, не плацячы ніякіх падаткаў і не лічычыся пры гэтым прадпрыемальнікамі. Спонсарская падтрымка рэкламуецца ў друку, улады яе вітаюць, і таму прадпрыемальнікі ахвотна дапамагаюць мясцовым творцам.

У Эстоніі сістэма падтрымкі пісьменнікаў грунтуецца на тым, што створаны своеасаблівы Фонд культуры, здаецца, зусім вызвалены ад падаткаў. Ён за некалькі гадоў стаў такім заможным, што практычна кожны пісьменнік так ці інакш можа абапірацца на яго ў падтрымцы свайго літаратурнага праекта. Палатэась нас, удзельніцаў "Літаратурнага Экспрэса-2000", вельмі цёпла прымаў прэзідэнт Ленарт Меры. І я бачыла, якой павагай там атуляюць пісьменнікаў, справядліва лічычы, што яны — "хрыбет" ідэі, на якой лабудавана само існаванне краіны.

У Маскве ўсе пісьменнікі саюзы жывуць за кошт двух вядомых усім асбнякоў на вул. Поварскай (колішняй — Вароўскага, 52) і Герцэна. Дзялёж, за якім з жахам назіралі ўсе літаратары былых савецкіх рэспублік, быў жорсткім і непрыгожым (так цяпер дзеляць там Міжнародны Літаратурны фонд, у якім засталіся агульныя СССР-аўскія пісьменніцкія грошы і які там даволі заможны).

Балгарскія пісьменнікі таксама маюць свой Дом і частку некаторых іншых, якія здаюць у арэнду. Не гуляюць і яны ў латарэі, а на сяброўскія ўнёскі хаця б невялікаму апарату, без якога немагчыма ніякая

статутная праца, існаваць таксама нельга. Так што і ад "мудрай парады" міністра фінансаў карысць, як кажуць, ніякай. Але — адказ-адпіска ўсё ж прыйшоў. І на тым, як кажуць, дзякуй.

Не сумняваюся: наўрад ці адказаў бы так сваім пісьменнікам міністр фінансаў Літвы ці той жа Эстонія, бо ён бы адказаў — сваім. Аўтарам кнігі, вершаў, паэм, якія ён, міністр, стварыць усё ж не можа, бо Усявышні дае таленты нямногім. БПСМ, пра які міністр зараз "думае думу" ў сукупнасці з іншымі 22 грамадскімі арганізацыямі (у гэты спіс разам з БПСМ, Чырвоным Крыжам і іншымі аб'ядналі і Саюз пісьменнікаў), яму нашамт бліжэй, і гадавы "статутны" бюджэт маладых чыноўнікаў складаў летась, калі не памыляюся, 1 млрд. 200 млн., у той час як на пісьменнікаў ішло 63 млн. (гэта, арыенціроўвачна, чацвёртая частка прыбытку, які дае адзін наш (ніколі не скажу — былы наш) ДОМ).

Па гэтым лісце яскрава бачна — пісьменнікі для сённяшняй ўлады — НІЧЫЕ. Яна не ведае іх, не чытае. Новыя раманы Віктара Казько, Генрыха Далідовіча альбо Алеся Пашкевіча, ды і таго ж Івана Пятровіча Шамякіна таксама, відаць, падаюць у акіян.

Акцян раўнадушша. Оруэлаўскай рэчаіснасці. Дзе ёсць пісьменнікі, якія па даўняй прывычцы старанна сігналізуюць уладам "Не аддавайце ім Дом, я н я яго прыватызуюць!", нягледзячы на тое, што на з'ездзе публічна растлумачана, што ў артыкуле 13 Закона аб творчых саюзах, прынятым Палатай прадстаўнікоў 18 лістапада 1999 года, гаворыцца аб немагчымасці нават падзяліць маёмасць творчага саюза паміж членамі самога ж саюза.

Лепей бы пісалі рэцэнзіі на новыя кнігі, толку было б болей.

Тады, азнаёміўшыся з імі, магчыма, прачытаў бы і міністр фінансаў новую паэму С. Законніка, прозу І. Пташнікава, А. Федарэнкі, Ф. Сіўко, кнігі У. Арлова і іншых нашых пісьменнікаў, чыімі творами можна ганарыцца любой краіне. І зразумеў бы, што іхнія "гульні" за пісьмовым сталом патрабуюць высокай эрудыцыі, творчага гарэня, любові да народа, для якога яны шчыруюць днямі і пераважна начамі.

Вольга ІПАТАВА,
старшыня Саюза беларускіх
пісьменнікаў

Размову з народным мастаком Беларусі Леанідам Шчамялёвым заўжды прыемна весці ў яго вялікай майстэрні, дзе ўсе сцены ўпрыгожаны карцінамі мастака. Тут патанеш у шчырай творчай атмасферы, якую можа стварыць толькі сапраўдны мастак. Творчасць Л. Шчамялёва не залежыць ад кан'юнктуры рынку, часу альбо палітычных амбіцый. Ён у сваіх пазнавальна-шчамялёўскіх пейзажах і партрэтах застаецца шчырым прыхільнікам прыгажосці — ці то на яго карцінах краявіды роднай зямлі, ці то гарадскія плошчы, постаці і выявы людзей. Мастак даўно выявіў і замацаваў у свядомасці глядачоў свой уласны стыль. Галоўнай складаючай яго стылю з'яўляецца спеўная пластыка, яна паяднавае ў адно цэлае каляровыя плямы і ўмоўныя пласты работ мастака. Гэтым надзвычай натуральна дапамагае і колеравая гама, якая здзіўляе поліфанічнасцю гучання, і пры гэтым смелым выкарыстаннем вялікага багацця яркіх фарбаў.

Жыццё не было лёгкім для Леаніда Дзмітрыевіча, як і для многіх іншых мастакоў старэйшага пакалення. Не абмінула ваеннае ліхалецце, не былі лёгкімі, але напоўненымі штодзённай працай і далейшымі гадамі. Побач заўжды была каханая жонка, падрасці дзеці. Сёння Леанід Шчамялёў — адзін з вядучых жывапісцаў рэспублікі. Яго творы знаходзяцца ў мастацкіх музеях Беларусі і замежжа, мастак актыўна ўдзельнічае ў мастацкіх выставах. Ён і сёння надзвычай многа творча працуе. І пры гэтым не замыкаецца ў сценах сваёй майстэрні, ахвотна прымае наведвальнікаў. Таму так запроста, "пра жыццё" і мастацтва гаворым мы сёння ў майстэрні з Леанідам ШЧАМЯЛЁВЫМ.

“Адчуваю перад светам захапленне...”

— Некалі Дэні Дзідро, знакаміты французскі энцыклапедыст, выказаў цікавую думку для нас, мастакоў, і ўвогуле для грамадства: тая краіна, якая будзе вучыць маляваць гэтак жа, як і чытаць і пісаць, будзе самай культурнай у свеце. Думаю, ёсць у выяўленчай культуры тыя якасці, якія абагульняюць веды пра чалавека і пра свет вакол яго, тлумачаць, як гэты свет успрымаецца праз пачуцці. А гэта вельмі важна для кожнага чалавека.

Калі звярнуцца да пытанняў эстэтыкі, можна заўважыць, што часта ў школе прафесійна, не з пазіцыі культуры і метадыкі выкладання вядзецца размова з дзецьмі. Прычынай становяцца выпадковыя педагогі альбо мастакі, якія не маюць спецыяльнай педагогічнай падрыхтоўкі. Можна быць выдатным малявальчыкам, але выкладанне — гэта цалкам іншы шлях развагаў, як можна прыгожа і цікава ўспрымаць свет. Неспецыялізаваныя вышэйшыя навучныя ўстановы таксама амаль не звязаны з экскурсам у гісторыю мастацтваў. А калі і выкладаецца сучасная культура і мастацтва, то найчасцей суб'ектыўна, не даецца ўяўленне самога паняцця сучаснага мастацтва. Але тае паняцце несумненна існуе, яно як дадзенае ўспрымаецца ў краінах заходняй Еўропы, такіх, як Францыя, Германія, Італія, Венгрыя, Польшча... Там кожную новую з'яву спрабуюць убачыць праз тыя прыныцы, якія дыктуе сённяшні зменлівы час.

— А як для сябе вы тлумачыце паняцце — сучаснае мастацтва? Чым вызначаецца сутнасць мастацтва сённяшняга дня?

— На мой погляд, сучаснае мастацтва прапаноўвае вельмі рознабаковыя погляды на тое, што чалавеку цікава, а што не. Але часта пад выглядам сучаснага падаецца толькі эпатажна-суб'ектыўнае мастацтва, непрадказальныя геральдычныя, знакавыя моманты бачання. Асабісты жаданні перамагаюць, нягледзячы на тое, ці ёсць прызнанне такіх эксперыментаў калі не ва ўсіх, то хоць у часткі людзей. І пры гэтым такі "сучасны" мастак не задумваецца, што такое бацькаўшчына, што такое захапленне перад наваколным светам, што такое прыгажосць. Трэба разумець паняцце прыгажосці. Прыгожымі застаюцца творы Пушкіна, Коласа, Купалы, яны прыгожыя па духу, па рытміцы чытання. Я выдатна разумю, што многія не пагодзяцца з маімі словамі. Ідзе час, перамагаюць іншыя, фармальныя прыныцы бачання. Але, на мой погляд, застаецца захапленне перад тым, што існуе вакол чалавека. Калі ты жывеш у Сахары, ты можаў захапіцца пяскамі, калі ты жывеш у Беларусі, дзе столькі азёраў, рэк, лясоў, надзіва прыгожых і цікавых людзей, гэта павінна нейкім чынам адбівацца на творчасці. Таму фармальныя прыныцы ў пытаннях адкрыцця новага бачання павінны быць звязаны з тым, як моцна на мастака дзейнічае наваколле, ці адчувае ён радасць, хваляванне пры знаёмстве з чалавекам, наколькі цікава выяўляе ён праблемы быцця. Паняцце сучаснага мастацтва — гэта складанае пытанне, яно датычыць агульнай культуры, свядомасці асобы. І гэта агульная культура вызначаецца не толькі павяззю з касмічнай прасторай ці заходне-еўрапейскай культурай, не звязана толькі з палітычнай ці нацыянальнай асновай, яна вызначаецца сутнасцю самога чалавека, яго ўнутранымі пачуццёвымі сувязямі і найбліжэйшымі яму рэаліямі жыцця. Тым не менш вавага да таго месца, дзе нарадзіўся, толькі ўмацоўвае мастацкае ўяўленне і мастацкую мову. Я магу пацвердзіць, што ўсе найбольш вядомыя мастакі прывязаны да сваіх каранёў, яны прадстаўнікі сваіх краін, іх культуры, гісторыі, мастацкага густу, колерапазнання, колеру радасці ці адмаўлення.

— Што, зыходзячы з вашых слоў, мы можам вызначыць як нацыянальнае

мастацтва: ідэю, дух альбо сутнасць выявы, колер, будову палатна?

— З нараджэння мы ўбіраем у сябе прыгажосць асяроддзя, дзе прыходзім на свет, да тых рэчаў, кампанентаў рэчаіснасці, якія адразу ўваходзяць у свядомасць. Чамусьці многія мастакі лічаць, што нацыянальнае мастацтва перашкаджае. Я ж лічу, што яно наадварот развівае дух адкрыццяў, магчымасці паяднаць сябе не толькі з сённяшнім светам, але з тым, што было да яго, з продкамі. Натуральна такі погляд цікавы і для сённяшніх глядачоў, і для будучых, якім не будзе абыякавым, чым жылі, чым "дыхалі", пра што думалі іх бацькі не толькі з фармальнага боку, але з рэальнага, пабачнага, разважнага. Калі б мы ўсе сталі на шлях толькі фармалізаванага бачання, праз дзесяці гадоў ніхто не будзе ведаць, хто мы, што і адкуль. Сёння мы ўжо можам без асаблівых праблем пазнаёміцца з мастацтвам замежных краін, па ўсім свеце пануе "глобаль-бачанне". Але гэта "глобаль-бачанне" далёкае ад разумення сутнасці і сучаснага, і проста мастацтва цалкам. А нацыянальнае заўжды было ў чалавеку — гэта мелодыка, колер, пластыка, рытміка. Зірніце на Беларусь, якая прыгожая прырода, якая пластыка рэк, рытміка лясоў — усё гэта закладае ад пачатку цікавую выяўленчую мову. Асобнае пытанне датычыць колеру. Калі звярнуцца да беларускай народнай творчасці, самаробных поцілак, дываноў, ручнікоў, вышыванак, можна заўважыць, як прасты чалавек заўжды імкнуўся да колерапазнання, колеравыказвання, да колераў радасці, свята. Чалавек увогуле імкнецца больш да свята, чым трагізму ў музыцы і выяўленчым мастацтве. Гэта зусім не азначае, што гэта свята падобна на весельосць з "адкрытым ротам". Але менавіта надзея напітвае ў чалавеку імкненне да лепшага. Таму і паняцце нацыянальнага становіцца неад'емнай часткаю кожнага чалавека, які паважае культуру свайго народа, якая яго выпяставала як асобу і дала магчымасць разважаць пра свае карані. Касмапалітычны погляд часцей за ўсё траўміруе людзей, яны становяцца ненаўмысна злоснымі, малацікавымі, з асноўнай рысай характару — нянавісцю да нязгодных з іх кропкай погляду. Я не думаю, што да такога варта імкнуцца.

— Тым не менш, адмовіцца ад фармальнага прыныцыпаў, якія прыйшлі ў наша мастацтва ў апошнія гады, немагчыма. Пошукі ў форме, а не ў змесце сталі асноўнымі ў мастацтве і Заходняй Еўропы, і ў нас. Гэта не можа не ўздзейнічаць на творчасць цалкам і асобу пэўнага мастака канкрэтна...

— Несумненна. Я, напрыклад, актыўна ўвайшоў у мастацтва Беларусі ў 60-я гады. І з першых крокаў, ва ўмовах тагачаснага палітычнага пацяплення, погляд на свет у маладых мастакоў моцна змяніўся. Мы імкнуліся выказацца суадна з тымі думкамі, якія луналі ў той час у паветры, і на той ступені прафесійнасці, якую мелі. Такая сітуацыя склалася ва ўсіх рэспубліках саюза. Натуральна, я імкнуўся патрапіць у тагачаснае разуменне пластыкі. На змест і форму мастацтва ў тыя гады моцны адбітак наклала вайна. Многія беларускія мастакі распрацоўвалі тэму вайны і, магчыма, падавалі яе лепш за мастакоў суседніх рэспублік. Час той не прайшоў без карысці для станаўлення беларускага мастацтва. У наступныя гады стабілізацыі, якія сёння называюцца найчасцей "застоем", фарміраваўся больш спакойны погляд на жыццё. Але менавіта ў той час актыўна працавалі такія мастакі, як Г. Вашчанка, В. Шаранговіч, маладыя У. Савіч, У. Тоўсцік, М. Селяшчук, якія склалі аснову мастацкай школы ў рэспубліцы і ўспрынялі наваколны свет у сваіх карцінах намогта цікавей, чым некаторыя мастакі са старэйшага пакалення 50-х. Наваколны свет, рытмы жыцця, ідэалогія



— усё гэта само па сабе ўздзейнічае на форму бачання мастака. Пытанне — наколькі актыўна? Сённяшні дзень увёў у разуменне эпатажнасць "звышадкрыццяў", фармальныя вышукі. Актыўна адмаўляе пошукам на нацыянальнай ніве і заходне-еўрапейскае мастацтва. Моцна ўздзейнічае на мастакоў і эканамічны бок. Малады мастак вельмі лёгка схіляецца да камерцыйнага накірунку, калі той прыносіць прыбытак. Але ж не сакрэт, што агульная культура пакупнікоў не вельмі высокая, яна будзе на варыяцыях і рэмінісцэнцыях ужо даўно вядомых накірункаў. А мастак пры гэтым вельмі лёгка забываецца пра шчырае захапленне светам і становіцца на шлях "інтэрнэйшен-артаўскага" погляду на наваколле.

— І вашу творчасць не абмінула сучаснае бачанне свету. Жанр пейзажа мае шматгадовую гісторыю, і здаецца, у ім ужо не можа быць адкрыццяў. Але вашы пейзажы моцна адрозніваюцца ад класічна-академічных, і ад сац-рэалістычных, і ад цалкам фармалізаваных. Яны, мне здаецца, занялі "нішу" паміж рэальнасцю адлюстравання, бачання жыцця і дэкаратыўных, формаўтваральных, сучасных прыныцыпаў жывапісу.

— Калі спецыяльна задумвацца, якім чынам "асучасніць" сваю творчасць, можна дайсці і да схаластыкі. Сучаснасць мастака непаруйна звязана з уласным поглядам на свет, з уласным разуменнем пластыкі і вастрыні бачання. Такія мастакі, як Дэйнека, Ніскі (дарэчы, родам з Беларусі), Маісеенка, былі сучаснымі ў той цяжкі момант гісторыі, які мы сёння адносім да дыктатуры. І ў той жа час яны былі дынамічнымі, арганічна ўваходзілі ў сусветнае мастацтва, былі нягоршымі за Рэната Гутуза ці іншых замежных творцаў, з якімі, дарэчы, не мелі аніякіх сувязяў. Яны адчувалі свет праз рэальнае ўспрыманне з адпаведнай формай выяўлення. Рэалізм гэтых мастакоў ужо не быў падобны на рэалізм Шышкіна, Левітана, Куінды, хадзі і Шышкін, і Левітан, і Куінды былі сучаснымі для сваіх пакаленняў і пры гэтым застаюцца цікавымі і да сённяшняга дня.

Погляды на сучаснае мастацтва і ўзровень успрымання яго павінна фарміраваць і крыты-

ка. А сённяшня беларуская крытыка, на жаль, застаецца на нулявым узроўні. Крытыкі зыходзяць не з тых ці іншых тэндэнцый, а з крапаў толькі асобныя постаці, якія падабаюцца крытыку альбо яго ангажавалі. Я не бачу ў такіх матэрыялах перспектыўнага погляду развіцця выяўленчай мовы. Усе выказванні асобных мастацтвазнаўцаў гранічна суб'ектыўнае, я б сказаў нават, палітычна-суб'ектыўнае. Гэта датычыць не толькі прэсы, найбольш нават музейных структур, Акадэміі навук, дзе няма глыбокага прафесійнага погляду на развіццё беларускага выяўленчага мастацтва.

А для успрымання сучасных форм мастацтва людзей трэба адпаведна рыхтаваць. Напрыклад, на маскоўскім тэлебачанні ёсць такі канал як "Культура", дзе многае спрэчна, але тым не менш прапаноўваюцца цікавыя ацэнкі расійскага і сусветнага культурнага працэсу. У Беларусі я не бачу нават спробы прапанаваць шырокаму глядачу агульную культурную адукацыю, перспектыўны гістарычны погляд у мастацтве. Магчыма, таму так часта ў прэсе сустракаеш выказванні кішталту "напісаў упершыню" альбо "адкрыў упершыню". Але ж у мастацтве сёння новае ўпершыню асабліва не адкрывае...

— Думаю, што такая сітуацыя моцна звязана з кан'юнктурай рынку.

— Натуральна, многае залежыць ад кан'юнктуры — палітычнай і эканамічнай. Штучна запавольваецца развіццё пэўных накірункаў мастацтва, ствараюцца ўмовы, калі запатрабаванасць на "рынку" падае на малацікавыя творы. На жаль, наш рынак бедны і прафесійны. Экспертная камісія Міністэрства культуры, якая па сутнасці фарміруе дзяржаўную закупачную палітыку ў галіне мастацтва, знаходзіцца на цалкам няверных пазіцыях набыцця твораў мастацтва, зыходзіць з неадпаведных ацэнак. Праца камісіі ператварылася ў хвілінную дапамогу асобным мастакам, а не на стварэнне агульнамастацкай калекцыі, каштоўнай для будучых пакаленняў. Згублены асноўны крытэры — прэстыж патрапіць у такую калекцыю.

Думаю, што ў нашай краіне многае залежыць і ад суб'ектыўна-палітычнай кан'юнктуры. Асобныя "выкладчыкі" не вучаць маляваць рэчы, яны прапаноўваюць "свабоду" творчасці, абстрагаваную каліравую пляму. І калі такому вучню ўрэшце захацецца намалюваць чалавека, асяроддзе, пластыку, ён не здолее. Так можа згубіцца аснова нашага мастацтва — пачуццёвае, пабудаванае на назіраннях за наваколным светам. Адзін амерыканец, які наведваў маю майстэрню, выдатна распавядаў пра тэхналагічны дасягненні амерыканскай культуры, але ўрэшце прызнаўся, што галоўнае пытанне сучаснай амерыканскай культуры — пошукі пачуццёвага, якая яшчэ захавалася ў беларускім мастацтве.

— Вы на сённяшні дзень занялі сталае месца ў мастацтве. Многія мастакі, якія таксама адносяцца да старэйшага пакалення, не выстаўляюцца так актыўна, як вы. Яны мала працуюць, больш распаўсюджаюць пра асабістыя праблемы, крыўды...

— "Плачуща" толькі тыя мастакі майго ўзросту ці старэйшыя за мяне, якія неактыўны ў творчасці, непрацаздольныя. Іх галоўны аргумент: гэта нікому не патрэбна. Але ёсць вечны тэм: гэта ўнутраны свет чалавека, яго жыццё... Рэната Гутуза таксама чалавек у сталым узросце, але яго творчасць мае вялікі попыт у свеце.

Але ўвогуле слязлівае з-за складанасцей часу не характэрна для сучаснага мастака. Сучасны мастак — найперш актыўны творца, жывы арганізм, які хутка разгучае на падзеі жыцця, а не жаліцца, што яго нехта недаацаніў.

— Для культуры кожнай краіны вельмі важнай з'яўляецца дзяржаўная падтрымка. Але ці ёсць у нашых уладаў сёння цікавасць да праблем і пытанняў выяўленчага мастацтва? Варта згадаць, калі апошні раз прывасвойлас званне народнага мастака Беларусі...

— У Саюзе мастакоў сёння 1200 чалавек. З іх не ўсе актыўныя творцы, але ёсць многа цікавых. І гэта датычыць не толькі старэйшага, але і сярэдняга пакалення. Стаць мастаком — вельмі доўгі працэс. Вучэльні, акадэмія, самастойная праца — глядзіш, і споўнілася 50 год. Сярэдняе пакаленне за апошнія пятнаццаць-дваццаць год паказала сябе як сур'езнае і сучаснае. Яно заслужыла дзяржаўнай ацэнкі і падтрымкі. І не толькі званнямі, але і прадстаўленнем іх творчасці ў Нацыянальным мастацкім музеі. На жаль, гэтага прыйдзецца яшчэ доўга чакаць. І не толькі таму, што музей будзе ўжо трынаццаць год. У экспазіцыі не закладзены асноўны прыныцы прадстаўляць толькі нацыянальнае мастацтва, беларускае, як гэта ёсць у нацыянальных мастацкіх музеях свету. А так марыцца, што ў новай экспазіцыі будучы прадстаўлены і ўнікальная беларуская драўляная скульптура, іканаліс, мастакі 20—30 гадоў, пасляваеннае пакаленне і — сярэдняе, якое стварае сёння аснову трываласці беларускага мастацтва.

Гутарку вяла
Наталля ШАРАНГОВІЧ

Васіль Ткачоў упэўнена адчувае сябе ў розных галінах творчай дзейнасці. Ён і празаік, і публіцыст, і дзіцячы пісьменнік, і драматург. А таксама — гумарыст. Не бракуе тонкай, дасціпнай усмешкі і ў сур'ёзных творах Васіля Юр'евіча. А што ў такім разе казаць пра камедыі "Кветкі-гадкі", "Шкірдзюкі займаюць абарону",



"Прыгоды з Канапухіным", "Усміхаўся месяц белае вясні" і іншыя? Ды, бадай, тое, што іх лепш глядзець, бо атрымаецца непаўторнае відовішча, у чым і маглі праявіцца тысячы гледачоў, таму што спектаклі па п'есах В. Ткачова пастаўлены ў многіх тэатрах. Добры водгук атрымалі і яго зборнікі гумару і сатыры "Смех на прыдзе", "Карасі на пяску" і іншыя. Аднам словам, В. Ткачоў на крылах смеху адчувае сябе вельмі упэўнена.

"На крылах смеху" назваў невялікую прадмоўку-ўступ да новай кнігі пісьменніка "Крутыя хлопцы" і галоўны рэдактар часопіса "Вожык" Міхась Пазнякоў. А прадстаўляе ён гэты зборнік В. Ткачоў не выпадкова, бо "Крутыя хлопцы" з'явіліся ў "вожыкаўскай бібліятэцы". Раней, памятаецца, яна выходзіла раз у два месяцы, ішла нават гаворка, каб зрабіць "бібліятэку часопіса "вожык" штомесячнай. Цяпер жа, у лепшым выпадку, адна-два кніжкі на год. Тым больш з'яўленне кожнай з іх — чаканае. Не стаў выключэннем і зборнік В. Ткачоў. А пачынаеш знаёміцца з гумарэскамі, змешчанымі ў ім, адразу ўпэўніваешся, што вожыкаўцы падрыхтавалі сапраўдны падарунак аматарам сатыры і гумару. 21 гумарэска В. Ткачоў — 21 сустрэча з чымсьці нечаканым, незвычайным, калі персанажы абавязкова трапляюць у такія сітуацыі, калі сур'ёзна ставіцца да таго, што адбываецца з імі, немагчыма. Дый хіба ў гэтым ёсць патрэба, калі гумарэскі і пішучца для таго, каб, выклікаўшы ўсмешку, паспрыць вяцеламу баўленню часу. Хоць, лепш разабраўшыся, не толькі для гэтага. Пісьменнік, які добра разумее задачы жанру і цудоўна валодае пяром, не забывае і пра выхаваўчае значэнне сваіх твораў. В. Ткачоў у гэтых адносінах літаратар вельмі вопытны, таму якую яго гумарэску ні возьмеш, ёсць мажлівасць не толькі пасмяяцца, але і задумацца над жыццём-быццём, суаднесці ўчыны некаторых персанажы з тым, як трэба жыць. А падставы для роздуму дае і гумарэска "Крутыя хлопцы", якой, дарчы, кніга і адкрываецца. Галоўны герой Жменькін — не той, хто выклікае захваленне. Выпіваць любіць, працаваць — не. А яшчэ хочацца Жменькіну прыехаць у родную вёску на шыкоўнай машыне і пакарасавацца перад маці. Дый "каб землякі таксама вочы працерлі і ахнулі ад здзіўлення ой як хацелася! Асабліва пасля чарговых келіхаў горкай". Нічога не заставалася, як машыну ўкрасці, ды далёка не адехаў. На "сваім" "Фордзе" урэзаўся ў "Мерседэс", з якога і выскачылі "крутыя хлопцы". Адпаведна і размова была крутая: "Трымай (ключы). — А. Г.)... Праз тры дні на гэтым месцы... Ты ўсё зразумеў, мікроб? Не адрамантуеш нашу тачку — твая праблема. А цяпер вылазь. Вылазь, вылазь!" Пасля гэтых слоў "крутыя" селі ў "Форд". А потым адбылося тое, што і павінна было адбыцца: "Ад'ехаўшы крыху ад месца аварыі, Жменькін убачыў, што крутых хлопцаў затрымалі даішнікі". Аператыўна працуюць. Малайцы! — пахваліў ён міліцыянераў, а сам звярнуў у завулак — адсюль бліжэй да Чамяроўкі". У роднай жа вёсцы, "праспаўшыся, Жменькін ляжаў на мяккім матуліным ложку і думаў, што рабіць яму з гэтым "Мерседэсам". І іншыя гумарэскі напісаны так, што чытаць іх адно задавальненне. І, як правіла, В. Ткачоў бярэ сітуацыю з паўсядзённага жыцця, толькі іх належным чынам падае: "Хітры свят", "Баксёрскі прыём", "Сеанс кахання", "Як Пахом самагон хаваў", "Кіно"... А ў гумарэсцы "Не пажарнік!" дык, бадай, сапраўды дакументальная аснова. Да вяскаўца на курорце жанчына прывязалася: "А я за дрэва схваўся, рукамі махаю: кыш, кыш, не падыходзь, а то крычаць буду!". А яна "У мяне пучэўка гарыць!" А я што табе — пажарнік?" Як тут разам з В. Ткачовым не пасмяяцца.

Алег ГУЛІЦКІ

Свет рыцарства і цемра воўчага ветру

"Я" і "свет" — гэтыя рэчы досыць несумяшчальныя, знаходзяцца ў апазіцыі адно да аднаго. Таму так часта ў "Я" ўзнікае жаданне стварыць сваю мадэль свету — тое суб'ектыўна-ўяўнае, што і стане асяродкам бытвання настальгічнай мары. Гэтае жаданне настолькі моцнае, што сутыкненне з рэальнасцю ўспрымаецца досыць хваравіта. Яе хочацца пазбегнуць, ад яе хочацца ўцячы. Але як уцячы ад рэальнасці ў свеце рэальным? Аб'ектыўна немагчыма гэтага прымушае перанесці свой свет у нейкую іншую сферу. І найбольш прыдатная для гэтага сфера пазіі, у якой нараджаюцца фантастычныя персанажы і вобразы, таемныя думкі і жаданні. Гэта надзвычай падобна да сну, у якім не асэнсоўваеш, што сніш, — настолькі ўсё рэальна.

Адметную мадэль свайго свету здолела стварыць пазітка Людміла Рублеўская ў сваім новым зборніку "Рыцарскія хронікі". Сама назва кнігі ўжо малюе традыцыйныя відарысы сёвай даўніны, незвычайную мужнасць ваяроў ды ўздыкі-слёзы пяшчотных панянак, што чакаюць сваіх рыцараў у высокай замкнёнай вежы. Ды разгортваеш кнігу — і адразу разумеш, што тае тыповыя погляды на шляхетнасць і рыцарства ў кнізе зусім не спраўджаюцца, бо перад намі паўстаюць такія тэмы і персанажы, якія ў нашай свядомасці абсалютна не атаясамліваліся з эпохай мілітарызаваанай рамантычнасці. Зрэшты, апошняя ў зборніку часта адсутнічае. І тым не менш, гэта рыцарства. Толькі надзвычай адметнае. У ім адбываецца перагляд традыцыйна-гераічных уяўленняў пра гонар змагання ды пра вайсковую мужнасць. Катэгорыі мілітарыстычнага накірунку, што характэрныя для тыповых уяўленняў пра рыцарства, адыходзяць на другі план, саступаючы месца духоўнасці агульначалавечай, людскай, дзе дзейнічаюць не законы мяча і дзіды, а ўнутранае ўсведманне таго, што забіць — значыць парушыць нормы натуральнай гармоніі ў свеце, і тым самым паножыць зло ў ім. Сам жа рыцарскі турнір, што ўваспеты ў многіх творах сусветнай літаратуры як з'ява гераічная, Л. Рублеўская трапна называе "святаям злам і гордасці" ("Рыцарскі турнір"). Жаданне не забіць успрымаецца не як выяўленне баялівасці ці маладушша, але як адлюстраванне духоўнай моцы лірычнага героя, здольнага сказаць "не", нягледзячы на сілу грамадскіх нормаў і правілаў:

*Хто мужнасць меў не забіваць — герой
Ці не? Цяпер мне думка назале.
І бліскае раз-пораз нада мною
Замест малаккі — стужка залатая.*

"Рыцарскі турнір"
Тут выяўляецца разлад, што пануе ў душы рыцара. Больш таго, неабходнасць выяўляць мужнасць героем успрымаецца як пакута, ускладзеная на яго плечы грамадскай неабходнасцю, якая знішчае дух ("Рыцар"). А ідэалы рыцарства саступаюць месца хрысціянскім ідэалам. Такім чынам, з'яўляецца матыў, звязаны з Боскімі заветамі:

*А самы моцны рыцар на зямлі
Прыпаў і крыкнуў: "Бог крыві не хоча!"*

"Рыцарскі турнір"
*На шы — ладанка, а ў мячы —
Часцінка крыжа Хрыстова.
Нібыта Бог забіваць вучыў.
А ў сэрцы — ужо нічога.*

Людміла Рублеўская. Рыцарскія хронікі.
Віктар Шніп. Войчы вешер. "Бібліятэка часопіса "Куфэрак Віленшчыны", 2001.

Напрыканцы прамінула стагоддзя, аказалася, што ў Баранавічах жыве і творыць ажно пяць пазтаў дастаткова трывожнага для мужчынаў узросту... І мая насцярога не змусіла доўга чакаць. Дамогшыся, з другога заходу, сяброўства ў Саюзе беларускіх пісьменнікаў, але так і не паспеўшы патрымаць у сваіх руках членскага білета, трагічна загінуў адзін з іх — Анатоль Станкевіч. Вось як шчыліва напісаў пра гэта Аляксей Корнеў у сваім, прысвечаным памяці пазта, вершы:

*Жыццё — суровыя дарогі:
То сутыкненні, то праколы.
То мову кінулі пад ногі,
То песняра яе — пад колы.*

Са старонак зборніка перад намі паўстае рыцарства душы. Рамантычны свет той эпохі з ягонымі атрыбутамі шчыта і мяча часта паказваецца ў кнізе, але ў іншым святле. Ён знешне застаецца прываблівым ды, здаецца, выклікае хваляванне. Аднак адметнасць вырашэння праблемы ў тым, што звон зброі становіцца не сугучным духоўнаму імкненню асобы да красы. Таму знешняе рыцарства змяняецца на рыцарства духу, а вобраз магутнага ваяра — на вобраз чалавека, у якога моцна развіта адчуванне прыгожага, што, урэшце, і нараджае разуменне натуральнасці і гарманічнасці светабудовы ("Два рыцары"). Нетрадыцыйнасць успрымання рыцарства як адметнай светапогляднай сістэмы датычыць не толькі мілітарыстычных матываў зборніка. Часам здзіўляе нават спецыфіка стаўлення да жанчыны, якая, паводле тыповага разумення, вартая нават нябесаў ды зор. У "Баладзе пра недаступную прыгажосць" акцэнт змяняецца на адваротны. Героі асуджаны за празмернае каханне да жанчыны, якое было вышэй за любоў да маці, ды за ўласную годнасць. Асуджаныя таму, што не ўсведамлялі проста ісціны: "А любая жанчына каштуе жанчыны".

Адметнае ўяўленне пра эпоху ў зборніку ствараецца дзякуючы шматколернасці вобразаў. Не толькі рыцарамі ды ваярамі населены гэты свет высакароднасці. Час увасабляюць таксама княгіня, злодзей, вандруны пазт... Гэтакім чынам дасягаецца цэласнасць, унутранага самадастатковасць малюнка. Кожны герой чымсьці адметны. Напрыклад, злодзей — не проста абагулены парушальнік закона, але чалавек, поўны дзёрзкасці і ўнутранага адчування перавагі нават над князем:

*Дукаты мне не патрэбны,
каштоўней — абразіць князя.
Хай коні яго шаленства
патончуйце ў лес, і поле.
Але яшчэ найкаштоўней
пра вусны княгіні памяць,
Усмешлівых па-юнацку,
і строгіх пры строгім мужу.*

"Злодзей"
Натуральна, што ў шэрагу персаніфікаваных вобразаў узнікае і вобраз іншага плана — вобраз радавога гнязда. Нагадаем, што адметнай адзнакай беларускай шляхетнасці было шанаванне радавога замка і сваёй зямлі. Яе абагулялі, прадстаўлялі ў рамантычным святле. Кінуць зямлю бацькоў і дзядоў не дазваляў ні гонар, ні, што галоўнае, нейкае магічнае прыцягненне да яе. Таму гэтае адчуванне — не сум па страчаным часе, калі быў дабрабыт і цябе паважалі, але нуда па сарматызму мінулых часоў.

У зборніку перад намі паўстаюць зусім не гераічныя ці маштабныя малюнкы бітваў за радзіму і гонар, але змаганне адзіночкі герояў. Гэта выяўляецца ў вершы "Чорны Война", што навяяны адпаведным вобразам з "Каласоў пад сярпом тваім". Менавіта ўяўленне барацьбы як сутыкнення, канфлікту паміж індывідамі і грамадскім ладам дазваляе выявіць унутраны драматызм сітуацыі, стварыць адчуванне душэўнага дыялога паміж чытачом і лірычным героем верша. Караткевічава выказанне, укладзена ў вусны Чорнага Войны, "паўстанне будзе жыць, пакуль буду жыць я", у Л. Рублеўскай пашыраецца да надзвычай высокага ўзроўню абагульнення: "Маніш, чужынец, што мой не са мною народ. // Ён — гэта я, ён ніколі не будзе з табою". Па сутнасці, адбываецца

атаямленне героя з народам і, як вынік, ствараецца ўражанне маштабнасці змагання. Але перад ім — вялікая здань небяспечнай наканаванасці, якая, тым не менш, не ўспрымаецца трагічна, бо апошні супраціў — самы бяздумны і смелы:

*Нават асуджанасць зброяю стала маёй.
І безвыходнасць —*

крыніца змагання для смелых.
Мінуўшыны ў творах Л. Рублеўскай такая багатая на тэмы і вобразы, што стварае ілюзійны спадзеў на яе адраджэнне. Пагатоў жаданне аднавіць страчанае часта ўзнікае ў кожнага з нас. Ды на жаль ці на шчасце, на ўсё свой час, і эпоха высакародных панянак адышла. Ажывіць яе — значыць павярнуць натуральны ход гісторыі. Перажыць перажытае... Не кожнага цешыць такая перспектыва. Асабліва, калі ты і з'яўляешся носьбітам ці прычынай пэўнай драмы жыцця. Таму:

*У цемру зноў сыходзіць Авалон,
І засынаюць рыцары і коні.
І не парушыць болей іхні сон
Ніякаю малітвай аніколі.*

"Паўстанне з хваляў часу Авалон"
Тэма рыцарскай даўніны напрыканцы зборніка адыходзіць на другі план. З'яўляюцца іншыя тэмы і матывы. Так, напрыклад, прысутнічае паганскае імкненне да з'яднання чалавека і прыроды, калі немагчыма думка пра спасціжэнне быцця і смерці. Ды і навошта гэтае спасціжэнне, калі ты — частка Сусвету, космасу, калі тая разгадка нясе толькі ўсведманне ўласнай кволасці ды смяротнасці? З'яўляецца матыў ачышчэння вадой, якая выступае як сімвал абнаўлення, узняцця жыццёвай моцы.

Адметнасць філасофскіх разважанняў сканцэнтраваная ў вершы "Дыялогі з Сартрам". Тут выяўляецца боль па страчаным, бо, здаецца, знікае ўсё. Адчыняеш куфэрак нашае гісторыі, а там — зусім не залатоўкі, а толькі... сухое лісце. Гэта дэзарыентуе асобу, якая, аднак, інтуітыўна ўсведамляе, што памяць ёсць, гісторыя ёсць, краіна ёсць. Але ўсё гэта, паўтोरшыся, толькі на ўзроўні інтуіцыі. Да таго ж, усеагульнае бяспамяцтва "тых" нараджае жахлівую думку: мы знікаем.

*Спадар!
Няўжо мы ўсе яшчэ жывем?
Ты бачыш твар у лустры?
Я — не бачу...*

"Дыялогі з Сартрам"
Адчуванне канца вызначае філасофскую скіраванасць верша, калі жыццё ўяўляецца колам, што сціскаецца да кропкі, і толькі там можна спасцігнуць волю, а сусвет — асяродак незразумелага і хаатычнага, у ім парушана логіка і няма пэўнасці:

*Сусвет — трызнненне ідыёта
Для лялькі, што парвала ніць,
Якой яе вадзілі зверху.
Так, лялька вольная...
Ляжыць,
Не вартая ні слёз, ні смеху.*

"Дыялогі з Сартрам"
Своеасаблівым падагульненнем гучыць у зборніку тэма прызначэння пазтычнай творчасці. Яна раскрываецца праз прысутнасць творцы ва ўсім. Паззія выступае не столькі як катэгорыя эстэтычная, але як сродак абуджэння гістарычнай памяці ("Лірнік"). Ды так адбываецца толькі на першы погляд. Варта толькі зазірнуць у таямнічы свет мінуўшыны, каб зразумець самакаштоўнасць красы. Яна — ва ўсім. Такім чынам, паззія выступае як з'ява сінтэтычная: у ёй спалуча-

Баранавіцкія ластаўкі

І цяпер, звужаючыся, кола іх стала яшчэ цяжнейшым: Марк Ланцман, Іван Лагвіновіч, Венанцы Бутрым, Аляксей Корнеў...

А калі што, то на падхопе маладзейшыя — Мікола Бусько, Аляксей Бель, Дзмітрый Тукай, Якаў Штуковіч, Ян Збажына, Руслан Равяка, Аляксей Бакач... Як гэта адказваюць цяпер маладыя апазіцыянеры на запытанне пра іх здароўе: "І не спадзявайцеся, таварышы!"

Прасочваецца, праўда, і даволі сумная дэталёў з звязку з назовамі кніжак баранавіцкімі аўтарамі. Калі, скажам, Іван Лагвіновіч назваў сваю першую кніжку ў калектыўным зборніку берасцейскіх пазтаў "Дзядзінец" — "Цярновы вянок буслянкі", а дру-

гую — "Разлукі вырабёва", то Аляксей Корнеў, пра кніжку якога мы тут і гаворым, як бы па калегіяльна-сяброўскай інерцыі ці што, прадоўжыў нашу традыцыйную птушыную тэму не менш песімістычным назовам — "Услед за ластаўкай"...

І як пасля гэтага разважання не ўспомніць па асацыяцыі шырокавядомы верш А.Сыса "Ластаўка":

*Ластаўка,
так даўно ты не лётала,
паўцінуў крылом не ткала,
правым ля Неглюбкі, левым ля Моталы,
з лубым, ластаўка, не балявала
так даўно, так даўно, так даўно,
што аж неба з-за слёз не відно,*

ВІШУЕМ!

Калядны водар святаянніку

Міколу АНТАНОЎСКАМУ — 50



Вось якая багатая спадчына ў полі зроку мясцовай газеты «Раённыя будні». Зноў жа, зняверыўшыся ў людзях, я таленавітаму рэдактару будзе куды «крочыць»: у яго ёсць свае, Ружанская, пушка, багатая не толькі на грыбы і ягады, але і на вядомыя гістарычныя падзеі. Дарэчы, з пушчы не так ужо і далёка да сваёй малой радзімы — вёскі Сташаны, што ў Пінскім раёне. Менавіта адсюль Мікола выбіраўся ў Ганцавічы на пасаду літсупрацоўніка, на вайсковую службу і на вучобу ў Беларускае дзяржаўнае ўніверсітэце, аб чым ніколі не забывае. І той юнацкі час, праведзены дома, згадвае ў вершах з вялікай удзячнасцю:

*З якіх глыбінь,
З якіх вышынь
Я чую голас несціханы,
Які нясе цяplo душы.
Магітам вабіць
у Сташаны?*

*І з тых вышынь,
І з тых глыбінь
Блакiт і светлыня
аднойчы,
Каб не журыўся я адзiн,
Запаліць зорку
сярод ночы.*

*З плеч ападзе
надзённы тлум,
Калі лагодна і шчасліва
Вячэрняй зоркі
светлы сум
З вышынь праліцца
цудным дзівам.*

На прыезд шаноўнага гасця палескія Сташаны «запаліць зорку сярод ночы» зусім невыпадкова, бо гэты неадназначны факт для М. Антанюскага звязаны перш за ўсё з «куццёй» — днём нараджэння паэта. Ёсць павер'е: густыя зоркі ў калядную ноч абцяюць багаты ўраджай, здаровы маладняк жывёлы, удачу і плён у працы. Сялета на Каляды вечарам прыціскаў марозік, дзюму прывісты вецер, але пад раніцу неба прасветлела, дзе — нідзе саміццель зоркі, а гэта для самабытнага творцы і сапраўды добры знак, які «з вышынь праліўся цудным дзівам».

Віктар ГАРДЗЕЙ

еца эстэтычнае і матэрыяльнае. Разуменне паэзіі як увасаблення красы развіваецца ў метафары «А вершы — гэта зоры, гэта вецер...» А яшчэ вершы — гэта асяродак захавання нашае памяці і гісторыі. У гэтым пераконваешся, калі чытаеш «Рыцарскія хронікі» Людмілы Рублеўскай.

*Але, калі загіне горды Рым,
Па нашых вершах Рым
пазнаюць людзі.*

Воўчы вецер — метафара, досыць багатая на асацыяцыі. Воўк — звер самотны, нягледзячы на тое, што палюе ў статку. Воўчае выццё — ноч, лясная цемра, страх ды думкі пра смерць. Вецер — лясны гул і стогн самотнай істоты-ваўка. «Воўчы вецер» — такую назву мае зборнік Віктара Шніпа, што змясціўся пад адной вокладкай разам з «Рыцарскімі хронікамі» Людмілы Рублеўскай, не маючы з імі, аднак, нічога супольнага. «Воўчы вецер» — кніга, што сумяшчае ў сабе пэўны шэраг асацыятыўных матываў. І ці не галоўнае месца ў ім займае матыву смерці — той смерці, думкі пра якую ўзнікаюць, калі жыццё становіцца невыносным цяжарам, пакутай душы, калі ў галаве пульсую адзіная думка — уцэпачы ад усяго: жыцця, праблем, самоты. І адзіны шлях такіх уцэпач — суіцыд. Ён — вынік чалавечай стомленасці, нежадання змагацца адзін на адзін са сваімі праблемамі, доказ жывельнай тэорыі «выжывае мацнейшы!»:

*Ты ўцякаеш... Куды? Сам не знаеш,
Бо галоўнае — зноў уцякаеш
Праз лясны, праз палі, праз балоты,
Як ад ценю, ад мёртвай самоты.
Уцякаеш, як вены ўскрываеш,
Як сябе на шматкі разрываеш,
І крывёй заліваеш свой шлях...*

Для вершаў зборніка характэрная нават эстэтыка смерці:

*Смерць жыве нечаканая ў вострым нажы,
У пяці, у вадзе, у пякельным агні,
У цяжкім начы і ў асветленым дні.
«Не кажы...»*

Часам жаданне смерці выяўляецца не толькі на ўзроўні індывідуальным, асабістым. Яна — вынік адчування калектыўнага болю: навакольнае і ўвесь свет настолькі жахліва, што хочацца, каб знікла ўсё — прычына і вынік («Сумна ўсё гэта...»). Смерць і жыццё выступаюць як з'явы, што заўсёды знаходзяцца на сумежжы. Ад аднаго да другога — толькі адзін крок. Ды паўстае пытанне: які ён? Што ні кажы, але смерць за Радзіму і п'яная смерць — рэчы не тоесныя. Аднак паяднаць іх можа толькі адно — жаданне працягнуць свой пакутны шлях у гэтым свеце. Таму думкі пра жыццё і смерць змяняюць адна адну! («Можна памёрці...»). Адметна, што смерць у зборніку В. Шніпа адначасова асацыіруецца з традыцыйнымі і нетрадыцыйнымі вобразамі. З аднаго боку гэта — холад, ціш, самота, а з другога — чорная кава і... паэзія. Прычым такі сінтэз можа існаваць і ў межах аднаго твора. Самотнасць у «Воўчым ветры» не толькі іманентнасць чалавечай душы. Яна ў пэўнай ступені абумоўлена яшчэ характарам грамадскага ладу, сістэмай чалавечых стасункаў, калаўрота, у які ты акунаешся праз умовы гарадскога існавання. Адзінота паглыбляецца тады, калі асоба адчувае сваю адметнасць («Вы стаміліся жыць у самотнай краіне»). Гэта ўзмацняе стомленасць душы, прымушае жыць з успрыманням варажасці свету, які несупынная коціцца ў пекла. Здаецца, у ім няма ні гармоніі, ні цэласнасці, ні хаця б нейкага разумнага ладу. Усё варажае, бо ўсё незразумела. Натуральна, што ў такой сітуацыі хочацца сказаць: «Свет наш, нібы габрэйскае гета». Немагчымасць зразумець навакольнае і сябе ў ім прыводзіць да стану, калі асоба адчувае сваю разгубленасць. Гэта прыводзіць да таго, што лірычны герой перастае ўспрымаць жыццё як рэальнасць. Аб'ектыўнае існаванне чалавек і грамад-

скага ладу становіцца падобным да мітусні нейкіх незразумелых істот, дзеянні якіх не маюць сэнсу і не разлічаны на вынік.

*На белым прысаку зімы,
Як чорныя вароны мы,
Шукаем нечага, крычым...
І ўсё, як снег,
і, ўсё, як дым...*

У гэтай няпэўнасці існавання асоба імкнецца знайсці выйсце — стварыць свой свет. Але гэтае жаданне сутыкаецца з рэальнасцю, з якой, аднак, не хочацца мець нічога агульнага, і чалавек зноў натываецца на сцяну.

*І хочам мы свой свет стварыць,
Нібыта сонца запаліць.
І тухнуць свечкі ля ікон.*

*І ў холад і святло зімы
Вяртаемся, як рэха, мы.*

«У гэтым свеце мы жывём» Тады шукаецца новы шлях, які даць надзею на выратаванне спатоліць душу. Ён — у адасабленні ад цывілізацыі, яднанні чалавек з прыродай. Але і тут назіраем абсурд сітуацыі, бо дарога да прыроды — вагон цягніка, у якім сутыкненне з «дурным тлумам» ды народама непазбежнае («Ад дурнога тлуму і народу»). А сутыкацца з «балотным народам», як вядома, заўсёды непрыйма. Балота ў зборніку В. Шніпа асясамліваецца найперш са збітасцю, зашоранасцю людскога мыслення, калі любіць дзеянні скіраваныя на здабыццё безвыніковага выніку, калі жыццё ўспрымаецца не як свет волі і духу, але як нейкі аморфны стан, у якім неабходнасць дзейнічаць — рэч другарадная. Тут адчуваецца адсутнасць руху, які цягне за сабою смерць балотнай краіны. Але адчування трагізму гэта не выклікае: смерць балотнага народа — рэч натуральная, а значыць і пазбегнуць яе немагчыма. Такім чынам, знікненне ўспрымаецца ў святле катарсісу:

*Балотныя людзі балотнай краіны
Знікнуць са свету аднойчы павінны.
Не шкода мне будзе балотны народ,
Шкода мне будзе лясоў і балот...*

«Балотныя людзі балотнай краіны» Антыноміяй у дачыненні да вобраза балотнага народа выступае ўяўленне пра сваю краіну як пра частку цывілізаванай Еўропы («Гэты дождж, як пачатак патуны»). Аднак яна з'яўляецца Еўропай не столькі па духу, колькі геаграфічна («За вакном Еўропа і зіма»). Такім чынам, паэт паступова набліжаецца да асэнсавання месца Радзімы ў свеце. І невыпадкова, што тут з'яўляецца вобраз Вільні — духоўнай і інтэлектуальнай сталіцы Беларусі. У разуменні В. Шніпа, Вільня з'яўляецца ўвасабленнем духоўнасці. Нездарма ж гэты горад паэт параўноўвае і з Храмам, і з Ерусалімам. Але і тут няма вечнасці, бо храм калісьці мусіць разваліцца. Падаецца, што толькі душэўны боль не супыны.

*Нічога ў свеце вечнага няма...
Цяplo міне, пачнецца зноў зіма,
І будзе белы снег, і будзе цяжка.*

«Нічога ў свеце вечнага няма» Адметна, што зборнік пачынаецца і заканчваецца вершамі, тэма якіх — канец XX стагоддзя. Зрэшты, у першым — толькі прадвесце гэтага, якое ўспрымаецца адначасова і як канец часоў, эпох. Здаецца, знікае ўсё: жыццё і прырода, сон і ява... Стагоддзе-дзень растварылася ў мінулы, пакінуўшы там святло і цемру, вятры ды пыл. Стварэцтва ўражанне, што не засталася нічога. Ды так толькі на першы погляд. Але тое, што ёсць, усё ж не вельмі сучаснае. Бо мы — на рэштках гісторыі, мяжы небыцця, калі застаецца толькі крык, «што мы жывыя, што мы не ў балоце, // Хоць шмат хто з нас народам быць адвык». І ўсё ж мы жывём, жылі і будзем жыць, бо мы еўрапейскі народ, у якога не толькі ў даўняй гісторыі былі свае рыцары, але яны ёсць сярод нас і сёння, і таму не трэба баяцца воўка ветру.

Алена АУЧАРЭНКА

*ластаўка,
ты ніколі не бачыла,
дык пабачыш, якая смерць...
снег з Расейшчыны,
дождж з Паляччыны —
будзе целу й душы балець,
ластаўка.*

А прызабыты, беларус па сутнасці і па месцы нараджэння, выдатны расійскі савецкі паэт Яраслаў Смелякоў, які яшчэ ў 1968 годзе пісаў пра нас: «вы родны мне по крови и вкусу», што «из речи моей не пропало белорусское мягкое «га», у адным з вершаў пра людзей, бязкоўдзейна захопленых паэзіяй, выказаўся так:

*«Неясных замыслов величье
их души собственные жгло,
но сквозь затор косноязычья
пробиться к людям не могло...
...Ах, сколько их прошло по свету
от тех до нынешних времен,*

*таких неузнанных поэтов
и нерасслышанных имен!
Всех бедных братьев, что к потомкам
не проложили торный путь,
считаю долгом пусть негромко,
но благодарно помянуть.*

Не, не, ні ў якім разе не прыніжаю я гэтымі класічнымі цытаваннямі ні чалавечыя ні паэтычныя гонар Алеся Корнева, а проста, сам калісьці перабываўшы ў шкуры правінцыйнага вершаскладальніка, хачу хоць бы маральна падтрымаць гэтых творчых людзей з беларускай перыферыі, дзякуючы духоўным і бескаррысным намаганням якіх, мы, як нацыя, як самабытны народ, як дзяржава, у рэшце рэшт, — адбыліся, ёсць і будзем быць...

Алесь Касьянавіч — доктар па адукацыі і мастак па душы. На сваім вяку шмат каго вылучыўшы ад фізічнай немачы медыцынскімі прэпаратамі, заадно многім з іх ён

упрыгожыў і ўмацаваў душу «жывою вадой» спрадвечнага мастацтва. Апроч вершаў, займаецца Корнеў і маляваннем (дарэчы, і гэтую сваю кніжку аформіў сам), і разбярствам па дрэве, і лясной скульптурай...

У гэтым даволі прафесійна зробленым і па-мастацку выдзеленым вершаваным зборніку пяць раздзелаў, назовы якіх самі па сабе тлумачаць чытачу свой змест: «Сівія ісіцыны» (нізка нацыянал-патрыятычнай лірыкі), «Нашы ваколіцы» (свет вакол нас і мы ў свеце), «Сцежкамі Адама» (вершы, прысвечаныя жыццю і творчасці паэта Адама Міцкевіча), «Узрост каханьня» (падобная паэзія тлумачэнню не паддаецца) і «Са спеўніка пеўніка» (гумар і сатыра, і як на мой густ, гэта адзін з найбольш удалых раздзелаў)...

А гэтыя дзве страфы з верша «На

ростанях» увогуле, на мой погляд, вызначальныя ў вершаванай творчасці Алеся Корнева:

*Вось прада мною камень-верад.
Замшэлі літары на траць.
Назад, направа ці наперад?
Галечка, сорам альбо смерць?
Не збочу з выбранага шляху.
Абы не сорам. Смерць дык смерць!
Хай каменем я лепей лягу...*

Без літар буду стыць і мільць.

І дай Бог яму і надалей паэтычнага натхнення і дабрадзеянага плёну, а таксама жыццёвай чалавечай стойкасці, як у яго працытаваных радках.

А там — хто ведае, Алесь Касьянавіч?! — мажліва прыпомніўшы, хай сабе і чужаземную, але несмяротную сусветную класіку, «и на обложках самовластья / напишут наши имена» і нашыя нашчадкі...

ЛеГал



Каляндар... кліча ў Віцебск

Мініяцюрны табель-каляндарык выдалі віцябляне. Аздаблены ён малавядомым фотартэстам Івана Салярцінскага, выдатнага музычнага дзеяча і літаратара. З яго імем, як вядома, звязаны адметныя старонкі культурнага жыцця Віцебска 20-х гадоў мінулага



Іван Іванавіч
Салодэртніцкі
3/ХІІ — 100 лет со дня
роджэння

стагоддзя. Каляндарык нагадвае, што сёлета з дня нараджэння Салярцінскага спаўняецца 100 гадоў. Юбілейная дата прыпадае на 3 снежня. Гэта крыху меней, чым праз год. Але ўжо зараз маленькі каляндар звяртае ўвагу на вялікую падзею і нібы запрашае ў Віцебск — на традыцыйны Міжнародны музычны фестываль імя І. Салярцінскага, што мае адбыцца ўжо чатырнаццаты раз і, як заўжды, — на пачатку першага месяца зімы.

С. Б.

Балет у плакаце

Самыя розныя календары павядуць нас па новым, 2002 годзе. Адзін з найвялікшых паводле памераў і адзін з найбольш маляўнічых, па-мастацку аформленых сёлетніх календароў называецца "Найноўшая гісторыя беларускага балета ў плакаце". Як вядзецца, кожны аркуш гэтага шыкоўнага выдання змяшчае табель-каляндар на месяц. Але галоўнае тут — вялізныя каляровыя фота. Кароткі тэкст за подпісам мастацкага кіраўніка Нацыянальнага акадэмічнага тэатра балета Беларусі Валянціна Елізарэва ўдакладняе, што гэты каляндар — своеасаблівае гісторыя тэатра ў плакатах. Гісторыя апошніх дзесяцігоддзяў.

Гартаючы старонкі з эфектыўнымі маляўнічымі здымкамі, на якіх адлюстраваны сцэны з лепшых спектакляў, можна ўявіць сабе і летапіс прэм'ер, і сюзор і салістаў, і гастрольную географію беларускай балетнай трупы — а гэта больш за 30 краін, дзе (была, неаднойчы!) праходзілі выступленні нашых артыстаў на працягу апошніх 15-ці гадоў.

Частка плакатаў выдавалася за мяжой, так што нашы айчыныя прыхільнікі харэаграфічнага мастацтва бачыць іх упершыню. Паводле слоў В. Елізарэва, Беларускі балет мяркуе пазнаёміць нас са сваімі новымі плакатамі, якія ўпрыгожаць не толькі гарадскую рэкламу, але і традыцыйны насценны каляндар.

С. ВЕТКА

"Бязмежжа" пашырае межы

У Гайнаўцы адбыўся чарговы, шосты беларуска-польскі літаратурны семінар "Бязмежжа". Яго ідэя — ідэя пераадолення межаў, палітычных і культурных, бязмежжа літаратурных пошукаў і чалавечых сустрэч — нарадзілася на Беласточчыне і адразу была падтрымана ў Беларусі, асабліва ў памежных з Польшчай рэгіёнах. І адметнасць апошняга "Бязмежжа" якраз у тым, што яно было рэгіянальнае. Разам сабраліся літаратары і творцы з Беласточчыны, Віленшчыны, Гарадзеншчыны і Берасцейшчыны.

У першы дзень семінара вялася шырокая дыскусія вакол новага літаратурна-мастацкага часопіса "Правінцыя", які пачаў выходзіць на Беласточчыне, выпрацоўваліся далейшыя яго змест і канцэпцыя. Завяршыўся вечар прэзентацыя літаратуры сучаснай Гарадзеншчыны, якую прадставілі вядомы гарадзенскі паэт Юры Гумянюк, журналіст і паэт з Ліды Юрась Карэйва, рэдактарка жаночага часопіса "Саламея" Алена Сіневіч, аўтары-выканаўцы сваіх песень Валеры Жамойцін і Вольга Хвашчынская. Зрэз літаратурнай сітуацыі на Берасцейшчыне зрабілі кобрынскі празаік і драматург Ігар Сідарук і маладая паэтка Ярына Дашына.

На другі дзень адбыўся дыскусійны форум "Польска-беларускае літаратурнае супрацоўніцтва на правінцыяльным узроўні", а таксама аўтарскі вечар Алега Мінкіна — паэта і перакладчыка з Вільні.

І. Х.

ПРЭМ'ЕРЫ

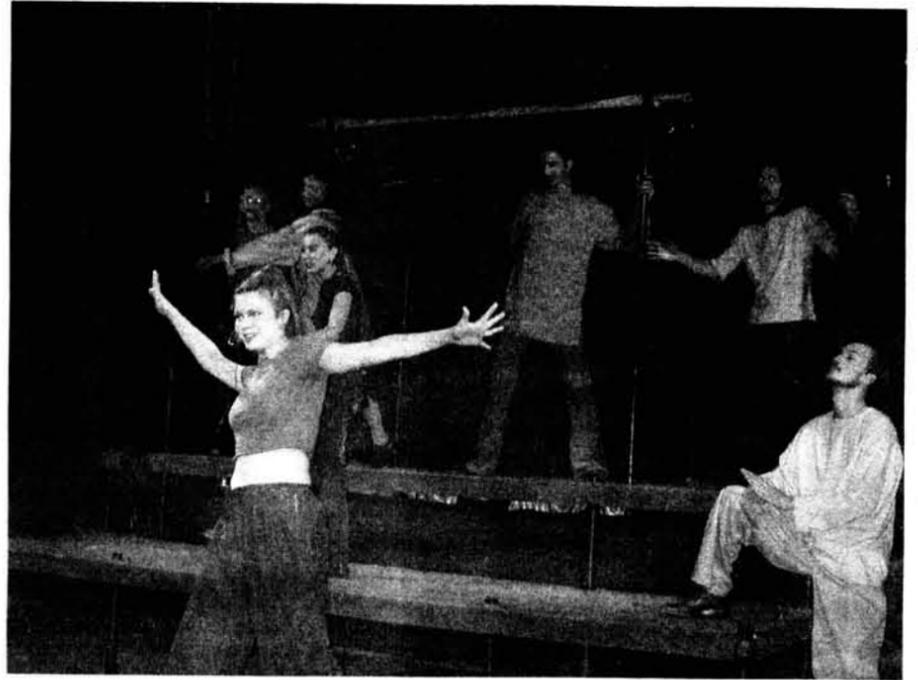
Бразільскія матывы на сцэне ТЮГа

Гарачыя бразільскія тэлесерыялы ўтульна адчуваюць сябе на нашых, сярэдніх, шыроках. Хочацца зазірнуць у чароўны свет, дзе паспяваюць ананасы і какосы, адкуль да нас трапляе духмяная кава, дзе заўсёды цёпла і людзі сустракаюць адзін аднаго самымі дружалюбымі абдымкамі...

"Гісторыя каханьня Паласатага Ката і сеньярыты Ластаўкі" бразільскага пісьменніка Жоржы Амаду зацікавіла рэжысёра і актрысу Валянціну Еранькову даўно. Некалі гэта "Гісторыя..." ужо ішла ў памяшканні Тэатра юнага глядача... на прыступках фае. Тут "размяшчалася" Малая сцэна тэатра. Прайшло шмат год. Прыступкі, на якіх калісьці разыгрывалася драматычная гісторыя каханьня, прывялі на другі паверх тэатра, ва ўтульную, з купалам замест столі і цудоўнай акустыкай, залу. Эксперыментальная (ці Малая) сцэна ТЮГа знаходзіцца цяпер тут. Зусім новую пастаноўку Валянціны Ераньковай паводле твора Жоржы Амаду тут паказваюць чатыры разы на месяц.

Навіна пастаноўкі перш за ўсё ў тым, што "Гісторыя каханьня..." пераўтварылася ў сапраўдны сучасны мюзікл. Аснову спектакля складае таленавітая музыка кампазітара Аляксея Еранькова. Песні, танцы і проста музычны «фон» з'яўляюцца падмуркам, на якім рэжысёр будзе мізансцэны, праектуе тэмпарытм дзеяння. Акцёры на ім жа раскрываюць свае незвычайныя вакальныя здольнасці.

Стваральнікі спектакля з першых хвілін



гучна абвясчаюць жанр пастаноўкі. Стыль-ва ён нагадвае нашумелы ў Расіі мюзікл "Метро". Дарэчы, спектакль амаль не мае прыкмет заходняй тэатральна-музычнай культуры. Увага стваральнікаў скіравана хутчэй, ва ўсходні бок, больш арганічна прыстасаваны да нашых умоў тэатральнай творчасці. На масток-подыум выбягае моладзь — наўмысна сучасная па стылі воп-

раткі, рухам і манерай размаўляць. Юнакі і дзяўчаты гараць жаданнем паказаць на гэтым подыуме нешта рэвалюцыйна новае, што пераверне ўяўленне публікі аб тэатральным мастацтве. (Дарэчы, гэта і зрабіў спектакль "Метро".) Моладзь стварае на подыуме "спектакль у спектаклі": размяр коўвае ролі, задае рытм "імправізаванай" пастаноўкі.

МАЙСТЭРНЯ

Настрой адлётнага імгнення

"Я заўсёды зыходжу з канкрэтных зрочавых уражанняў, імкнуса ўвасобіць вечную і чыстую, Богам створаную прыроду і чалавека як часцінку яе. Кожны, нават самы прасты матыв, калі ён азораны і сарэты гарэннем душы мастака, — варты адлюстравання і нясе ў сабе боскую сутнасць свету. Люблю пісаць па некалькі разоў адзін і той жа краявід, бо кожны стан прыроды — як музыка. Мяне цікавіць не партрэтнае падабенства мясцовасці, а настрой кароткага адлятаючага імгнення. Ніколі не пішу таго, што добра не ведаю, не адчуў. Даражэй за экзотыку мне родны, да болю ў сэрцы знаёмы пейзаж".

Гэтыя словы мастака Міколы Ісаёнка — як характарыстыка ўсёй яго творчасці. Пасля заканчэння мастацкай вучэльні ён пастаянна ўдзельнічае ў выставах. Яго карціны атрымлівалі высокую ўзнагароду ўжо ў 80-х гадах (у 1983 г. за карціны "Адраджэнне" — прэмія ЦК ВЛКСМ Беларусі і "Лён Беларусі" — дыплом Акадэміі мастацтваў СССР). Многія палотны закуплены Дзяржаўнай Траццякоўскай галерэяй, Нацыянальным мастацкім музеем Беларусі, рознымі музеямі краін СНД, Віланойскім універсітэтам (ЗША), галерэяй Людзвіга (Германія), галерэяй Гекаса (Японія), ёсць яны ў прыватных калекцыях Бельгіі, Германіі, Англіі, Францыі, Італіі, Ізраіля, Канады, Японіі, Венгрыі, Галандыі, Люксембурга і іншых краін. Гэта сведчыць, што мастак адбыўся і яго прызналі не толькі на радзіме. Мікола Ісаёнка не здраджвае жанру пейзажа, што не так ужо часта сустракаецца ў сусветным мастацтве. Ён цалкам аддае сваю любоў роднай зямлі праз свае краявіды. У майстэрні, у вясковым доме, дзе Мікола жыве разам з жонкай Марыяй, таксама мастачкай, большую частку года, дзверы не зачыняюцца, сюды прыходзяць, прыязджаюць з усяго свету, каб адагрэць душу, зачаравацца выдатнымі краявідамі. І, зразумела, абавязкова тут і задушэўная размова пра мастацтва.

А яшчэ Мікола Ісаёнка лічыць, што трэба

як мага больш падарожнічаць, уражвацца і пісаць, пісаць... Натуральна, можна маляваць, не выходзячы за парог майстэрні. Але як? "Другім разам напішу карціну, а яна мёртва. І тады бярэш пэндзаль і перапісваеш усё нанова. Хоць рынак дыктуе мастакам свае правілы і можна проста працаваць на гэты рынак, але мастак павінен жыць і працаваць не дзеля кавалка хлеба, ён павінен паказаць прыроду, падкрэсліць найтанчэйшыя нюансы настрою, адценні душэйшых перажыванняў". Мікола Ісаёнка сапраўды адкрыў у няяркіх, стрыманых фарбах беларускай зямлі асаблівае каларыстычнае бачанне, багацце, якое ў яго краявідах дасягнула чысціні тону. У Беларусі высокая прафесійная жывапісная школа, лічыць ён. І сам з'яўляецца найлепшым яе прадстаўніком. У свой час пошукі мадэрну не абмінулі і Міколу Ісаёнка, але мастак здолеў застацца самім сабою, шукаць свой шлях і сэнна. Ён удасканальваецца, лічыць, што нашы мастакі не рэалізаваныя. Для гэтага дзяржава павінна быць багатай, людзі таксама. Тады і мастакам будзе прасцей.



Апошнім часам М. Ісаёнка захапляецца невялікімі па памеры, камернымі працамі. На маё пытанне, чаму, ён адказаў: маленькая скрыпка можа іграць лепш за вялікае фартэпіяна. Пейзаж адзін і той жа можна паўтараць шмат разоў, бо ён, як музыка, у кожнай рабоце гучыць па-іншаму. Я думаю пра фарбы, пра свет і кампазіцыю, якія галоўныя для мастака. Адною фарбай можна перадаць стан дня і вечара, раніцы і змяркання. Так, напрыклад, спектральнымі чыстымі фарбамі піша зараз Ісаёнка сонечную зіму.

Цяпер мастак рыхтуецца да выставы. У яго шмат работ, але многа і новых задумаў.

Галіна ФАТЫХАВА

На здымках: мастак М. Ісаёнка ў майстэрні; "Рамонкі", 2001; "Сакавік", 2000; "Адліга", 2000.

Фота Я. КОКТЫША



“Люблю, калі ёсць што спяваць...”

Паўнюткавая зала, мора кветак і віншаванняў (не толькі ад сяброў і прыхільнікаў, але і ад высокіх афіцыйных асоб), прыгожая музыка і цудоўныя галасы — усё гэта прыкметы нядаўняга бенефіса народнай артысткі Беларусі Вікторыі Мазур, вядучай салісткі Дзяржаўнага музычнага тэатра. Бенефіс быў прысвечаны юбілею Вікторыі Мазур, з якой пагутарыў няштатны карэспандэнт “ЛіМа”.



хала... Дарэчы, у гэтым сезоне буду ўваходзіць у “Лягучую мыш”, проста з-за бенефісу працу над роллю Рэзалінды даваўся адкладзіць. Пасля прэм’еры навагодняй імпрэзы “Галактыка каханьня” трэба ўспамінаць Ганну Галавары ў “Вясёлай удаве”...

— **Вы не падлічвалі, колькі роляў сыгралі на сённяшні дзень?**

— Трэба падлічыць. Я думаю, што каля 40-50. Была ж, я іграла некалькі роляў у адным спектаклі. Напрыклад, у “Фіялцы Манмартра” — то я Віялета, то Мадлен, у спектаклі “Чацвёрта з вуліцы Жанны” — то Каця, то Марыя і гэтак далей.

— **Як вы ацэньваеце творчы ўзровень цяперашняга Дзяржаўнага музычнага тэатра ў параўнанні з мінулымі гадамі?**

— Першыя 10-12 гадоў жыцця тэатра былі, напэўна, самыя яркія. Гэта быў неверагодны ўзлёт. У тэатры працавалі вельмі добрыя артысты: Юры Лазоўскі, Таіса Брагіна, Уладзімір Лінкевіч, Віктар Шаўкалюк... Потым пачало ўсё мяняцца. Цяпер, што ні кажы, тэатр зрабіўся намнога слабейшы. Але прыйшоў новы дырэктар — будзем чакаць добрых зменаў. Ёсць добрыя акцёры: Бажэнаў, Крайнікава, Пятліцкая, Вяржбіцкая... Моладзь цікавая: Шыцікава, Мартынюк... Паглядзім, што будзе далей...

— **Ці ёсць сярод іх вашы сябры?**

— У нармальнага чалавека павінны быць сябры, іншая справа — якія і колькі. Сябраўдных сяброў многа не бывае. А тым больш у актрысы. Тых жа людзей, каму можна даверыцца, — зусім мала. Я не буду зараз называць сваіх тэатральных сяброў, а скажу пра сваю найлепшую сяброўку — Людмілу Якімчык. Яна зусім не звязана з тэатрам, працуе дырэктарам магазіна. Гэта вельмі блізка для мяне чалавек. Ведаеце, я думаю, сябры пазнаюцца не ў бядзе, а ў радасці. Бывае, чалавек, пачуўшы пра твае поспехі, робіцца літаральна чорным. А Людміла шчыра радуецца маім добрым навінам. Гэта дзівосны чалавек.

— **Вы аптыміст?**

— Скажам так: я рэаліст з аптымістычным пачаткам. Стараюся быць аптымістам, у мяне для гэтага ёсць падставы: любімая работа, добрыя адносіны з дачкой, цудоўная ўнучка. Ёсць рэчы, дзеля якіх трэба жыць. У шчасця, канечне, ёсць многа граняў. Я люблю вандраваць — тое, што сёння не заўсёды магчыма: раней і гастроляў было больш, і вандраваць было прасцей. Лепш за ўсё я адпачываю на моры. Вельмі люблю ваду, люблю плаваць, акупацца ў цёплай моры... Я вельмі люблю жыць — усіх. Гляджу адпаведныя тэлеперадачы. У мяне ёсць сабака: карлікава пудзель, якога клічуць Тоні. Калі б была магчымасць, я б трымала больш жыўёл, але гэта ж не проста. І часу няма. Калісьці ў мяне жылі нават тры сабакі. Падбірала бяздомных, потым аддавала ў добрыя рукі. А яшчэ я вельмі люблю чытаць. Не магу заснуць, пакуль што-небудзь не пачытаю. У дзяцінстве чытала ўсё запар, нават позна ўвечары хавалася пад коўдру і чытала з ліхтарыкам. Цяпер вакол нас многа інфармацыі, многа заходніх фільмаў, якія разбэшчаюць маладых людзей. Мы ў іх узросце жылі кнігамі...

Гутарыла
Вольга НАВАЖЫЛАВА

На здымку: Вікторыя Мазур у дуэце з
Пятром Рыдзігерам.

Фота В. СТРАЛКОЎСКАГА

Што ў літаратуры можа быць цікавей за прытчу ці алегорыю? У творы Жоржы Амаду, вядома ж, Кот — не проста дваровы драпежнік, а Ластаўка — птушка, якая ловіць у сінім небе чорных мошак. За гэтымі вобразамі хаваюцца пазнавальныя характары людзей.

...Баязлівая, сарамлівая Ластаўка (Юлія Палубінская) пакахала самаўпэўненага Ката (Сяргей Чакарэс). Гэта здарылася пад уплывам веснавага настрою, калі ўсё ў прыродзе абуджаецца насустрач любові. Аднак вясновая казка для Ластаўкі пераўтвараецца ў драму.

Такое каханне, што перажылі Кот і Ластаўка, не кожны зведаў. Нават больш за тое. Такого сюжэта на самую ўлюбёную сярод твораў тэму, бадай, не сустранеш, цяпер у тэатры ўвогуле — так “нечакана” і, разам з тым, праўдзіва паказана драма каханьня.

Хаця Ластаўка і Кот у спектаклі — персанажы роўнавялікія, у першым дзеянні “мужчынская” палова драмы застаецца ў цені. Вобраз Ката, бадай, больш ілюструе ўмовы сітуацыі, вакол якой разгарнулася дзеянне, чым непасрэдна дзейнічае. Мы бачым сімпатычную істоту, якая заўсёды думае аб нечым “сваім”, іграе ролю філосафа, ці сапраўды такім сябе лічыць. Створаны Сяргеем Чакарэсам вобраз ідэальна падыходзіць, каб выклікаць суадноснае пачуццё з боку рамантычна настроеных жанчын.

Нават болей увагі, чым Кату, у першым дзеянні спектакля надаецца іншым жыхарам бразільскай сядзібы: Карове, Дацкаму Сабаку, Салаўю, Саве, Папугаю (артысты Вольга Бранкевіч, Васіль Казлоў, Андрэй Каламіец, Наста Шпакоўская, Міхась Есьман). У кожнага з іх ёсць сваё “зорнае” арыя, прыдуманая кампазітарам, свае жыццёвыя праблемы, нават сваё каханне. Але іх пачуцці выглядаюць будзённа. Мабыць, кожную вясну яны перажываюць усплёск пачуццяў, які канчаецца высвятленнем ад-

носін і заспакаеннем. Для Ластаўкі ж гэта, напэўна, упершыню...

Сумненні — не лепшы сябар каханьня. Калі сумняваешся, мабыць, ужо не кахаш. Другое дзеянне спектакля прысвечана менавіта гэтай сумнай тэме. Часткова з прычыны нагавораў з боку знаёмых, часткова з-за пачуцця здаровага сэнсу Ластаўка пачынае адыходзіць ад аб’екта сваіх пачуццяў. Яна адыходзіць, а асоба Ката выходзіць на першы план.

Толькі на першы погляд тое, што адбываецца ў другім дзеянні спектакля, здаецца менш цікавым. Вядома, падаваць каханне ў яго яркай рамантычнай выяве — справа больш удзячная, чым паказ пачуцця, якое паступова згасае. Разумеючы гэта, рэжысёр увадзіць у другім дзеянні “магутную артылерыю” — каскад яркіх візуальных эфектаў, якія аздабляюць непазбежны сум герою. Спектакль пераўтвараецца ў рэвю. Пачынаецца канцэрт, складзены з самадэстатковых, прыгожых музычна-танцавальных нумароў, якія аб’ядноўвае адзін сюжэт: Ластаўка пераглядае свае думкі і ўчынкi і... выходзіць замуж за Салаўя.

Гэта ўжо амаль не хвалявала Ката. Але ён яшчэ ніколі не бачыў каханьня на мяжы рызык і на мяжы ахвярнасці. Ластаўка пакахала яго насуперак усім астатнім “бразільцам”. І цяпер Кот настолькі паважае, — менавіта больш паважае, чым кахае, — маленькую птушку, што амаль не злуецца, калі бацьку тую ў шлюбным вэлюме. Гэтае новае пачуццё Кот панясе з сабой, у будучыню...

Яркая музычная частка спектакля і авангардная рэжысура, вядома, не могуць не ўплываць на “празрыстасць” аўтарскай думкі, на яснасць літаратурнай часткі дзеі. “Нітка” сюжэта падчас губляецца, але яе “знаходзяць” і плятуць прыгожа карункі далей.

Андрэй АХМЕТШЫН

На здымку: сцэна са спектакля.

Фота А. ДЗМІТРЫЕВА



— **Бацькі не спрабавалі вас перавыхаваць?**

— Ой, спрабавалі. Але я лічу, што лепш дзецям не перашкаджаць расці такімі, якія яны ёсць. Няёмка, канечне, гаварыць так пра сябе, але ў мяне праяўляўся яркі музычны талент. А калі трэба было рыхтаваць урокі, я доўга не сядзела: вывучу — адкажу і хутка забуду. Школу я скончыла з добрымі адзнакамі. Наша пакаленне гадавалася здаровым — не было дрэннай экалогіі, я не помню, каб хварэла. У школу хадзілі пешшу праз пасёлак і ў гразь, і ў холад. Ды ў самой школе раней было зусім па-іншаму: ішоў урок, і паўсюль стаяла неверагодная цішыня... Калі я потым хадзіла ў школу да сваёй дачкі, мяне абуралі страшэнны вэрхал і тое, што дзеці бегалі па калідорах!

— **Пагаворым пра вашу жыццё ў тэатры...**

— Я вучылася на чацвёртым курсе кансерваторыі, калі пачынаў арганізоўвацца Дзяржаўны тэатр музычнай камедыі Беларусі. Вясной 1970 года быў абвешчаны конкурс для яго будучых артыстаў. Я, праўда, асабліва не імкнулася працаваць у жанры аперэты, таму што марыла пра оперу. Але я прайшла па конкурсе, і мяне ўзялі ў тэатр. Як зараз помню, залічылі мяне ў трупы 13 чэрвеня, а 10 верасня я ўжо спявала Віялету ў аперэце “Фіялка Манмартра” Імрэ Кальмана.

— **Якую з вашых партый вы любіце больш за ўсе?**

— Напэўна, Сільву. Але мне падабаюцца і характарныя ролі. А ўвогуле, я люблю класіку, дзе ёсць што спяваць.

— **А ці ёсць геранія, у якую б вы згадзіліся пераўвасобіцца не толькі на сцэне?**

— Класічная аперэта заўсёды мае добры канец: не так дрэнна быць і Сільвай, і Марыцай. Кожная ўрэшце выходзіць замуж. І багатая, і шчаслівая, і прыгожая, і пры мужы... (Смяецца. — В. Н.) Амаль у ва ўсіх венскіх аперэтах так атрымліваецца.

— **Вы хацелі спяваць у оперы... А як вы сёння ставіцеся да аперэты?**

— Я люблю яе. Проста калі толькі прыйшла ў тэатр, не вельмі добра ведала гэты жанр. А калі паглыбляешся ў дзеянне, у музыку, пачынаеш разумець, што ўсё гэта цудоўна. Як можна не любіць Штрауса?! Калі я яшчэ ў маленстве выпадкова чула па радыё вальс Штрауса, дык гэта было такое шчасце! Я сядзела, стаішы дыханне, і слу-



Рухтуецца новая экспазіцыя

Сяргей Сіпач — пухавіцкі краянаўца. У свой час у знакамітай пухавіцкай партызанскай вёсцы Гарэлец (пры руплівай падтрымцы старшыні мясцовага калгаса імя Янкі Купалы У. Захарэвіча) ён стварыў музей "Партызанская слава". Цяпер гэты музей набыў сапраўды новае дыханне, з'яўляецца філіялам Пухавіцкага раённага краянаўчага.

Сёння С. Сіпач працуе над стварэннем літаратурна-краязнаўчай экспазіцыі ў музеі "Партызанская слава". Падставы на тое ёсць самыя красамоўныя. Мясцовы калгас, як бачым, носіць імя народнага паэта Беларусі. Дарэчы, спашлёмся на біябібліяграфічны слоўнік "Беларускія пісьменнікі": "На Беларусі імя Янкі Купалы названы 4 калгасы — у Стаўбцоўскім, Пухавіцкім, Аршанскім і Клімавіцкім раёнах... вёска ў Пухавіцкім..."

Алесь КАРЛЮКЕВІЧ

Палечніца вялікага Купалы

У Нацыянальным літаратурным музеі Янкі Купалы адбылася сустрэча, прысвечаная 110-годдзю з дня нараджэння вядомага педагога, палечніцы і жонкі Янкі Купалы Уладзіслава Францаўны Луцэвіч.

Успомніць цёцю Уладзю, аддаць даніну павагі яе дабрны да людзей прыйшлі паэты Мікола Аўрамчык, Пятро Прыходзька, акадэмік Радзів Гарэцкі, пісьменнік-краязнаўца Уладзімір Содаль. Яны раскажалі пра цяжкія і мужныя ўспомненні Францаўны, успаміналі выпадкі жыцця цёці Уладзі і Янкі Купалы.

На вечарыне таксама выступалі выпускнікі Беларускай дзяржаўнай акадэміі музыкі Тамара Тамашэвіч і Аляксей Захарэў. Ды самым прыемным і кранальным было выступленне дзетак дзіцячага садка N 208 Заводскага раёна, якія прыгожа спявалі песні на беларускай мове, чыталі жартоўныя вершы з кніжак Уладзіслава Францаўны Луцэвіч.

Успомнілі добрым словам цёцю Уладзю і пляменнікі Янкі Купалы Ядвіга Раманоўская і Уладзіслаў Раманоўскі.

Асабліва каларыт у атмасферу сустрэчы ўнеслі навучэнцы Мінскага дзяржаўнага педагагічнага каледжа N 1, будучыя настаўнікі беларускай філалогіі, якія чыталі свае вершы. Яны зачаравалі прысутных "вянком" вершаў пра кветкі і расліны, якія "селяцца" каля каледжа. Сярод чытальнікаў былі Валерыя Змітровіч, Юлія Шавель, Андрэй Грыгаровіч, Ганна Канановіч, Тацяна Чачэнька, Ірына Рудовіч, Мікола Качуба, Вольга Туравец, Вікторыя Бутурля.

Вядучая вечарыны Марыя Чабатарэвіч яшчэ і яшчэ раз адзначала абаяльнасць, энергічнасць цёці Уладзі, палечніцы паэта.

Мы, навучэнцы і выкладчыкі МДПК N 1, хочам выказаць падзяку дырэктару Нацыянальнага літаратурнага музея Янкі Купалы Ж. Дакюнас, яго супрацоўнікам, а таксама ўсім тым, хто не забывае вялікіх людзей сваёй Бацькаўшчыны.

Андрэй ГРЫГАРОВІЧ, навучэнец Мінскага дзяржаўнага педагагічнага каледжа N 1

ВІШУЕМ!

"Лімаўскі радок" у біяграфіі

Веры ВЯРБЕ — 60

З першымі вершамі слянная паэтка Вера Вярба выступіла ў часопісах "Польмя", "Вясёлка", "Работніца і сялянка" ў шаснаццацігадовым узросце, а ў 1962 годзе стала аўтарам першай паэтычнай кнігі "Вочы вясны". На творчым рахунку Веры Вярбы і іншыя зборнікі: "Белыя пісьмы", "Высакосны год", "Сіняя бухта", "Альфа", "Мая маленькая планета", "Яраслаўна", кнігі выбраных твораў "Выбранае" і "Белыя пісьмы". Маленькіх чытачоў яна парадавала зборнікам "Пралеска". У перакладзе Веры Вярбы на беларускай мове ў 1975 годзе асобнай кнігай пабачыла савет вядомага аповесць Р. Фраермана "Дзікі сабака Дзінга, альбо Аповесць пра першае каханне". Сапраўдную ж вядомасць паэтка прынесла песня "Ручнікі" (музыка М. Пятрэнькі), якую многія ўспрымаюць народнай.

Вера Вярба — выпускніца філалагічнага факультэта Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта. Працавала ў аддзеле прапаганды літара-



туры Упраўлення кніжнага гандлю Дзяржаўнага Савета Міністраў БССР па друку, у рэдакцыі часопіса "Беларусь". Свой лёс з "ЛіМам" звязала ў 1972—1977 гадах.

З юбілеем, шануюная Гертруда Пятроўна! Далейшых Вам жыццёвых і творчых набыткаў! Н. К.

Фота Ул. КРУКА

Праз гады Яўгену КАРШУКОВУ — 70

Выпускнік факультэта журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта Яўген Каршукіў працаваў адказным сакратаром акцябрскай раённай газеты "Чырвоны Кастрычнік", загадчыкам аддзела веткаўскай раёнкі "Пад лясніцкім сцягам", рэдактарам шматтыражнай газеты панчошна-трыкатажнай фабрыкі "8 Сакавіка" ў Гомелі, старшым рэдактарам на Гомельскай студыі тэлебачання. А з "ЛіМам" свой лёс звязаў у 1971 годзе, стаўшы загадчыкам аддзела літаратуры. Пасля быў намеснікам галоўнага рэдактара часопіса "Вожык", працаваў у апарце Саюза пісьменнікаў БССР. У 1980—1989 гадах з'яўляўся галоўным рэдактарам выдавецтва "Юнацтва", а з 1989 года зноў працуе ў апарце Саюза пісьменнікаў.

З першымі апавяданнямі і гумарэскамі выступіў у 1955 годзе. Аўтар кнігі прозы "У дарогу", "Не без таго...", "Сустрэча", "Бывай, кампанія!", "Перад Новым годам", "Пісьмо жонцы" і іншых. Парадаваў ён сваім майстэрствам і юных чытачоў: "Змоўшчыкі", "Пасланне нашчадкам". Са славацкай мовы пераклаў зборнікі апавяданняў "Апошні вераснёвы дзень", "Разбуджаны голас", раман Р. Моруца "Выбух". Пераўвасабляе па-беларуску і творы рускіх, украінскіх і польскіх пісьменнікаў. А апошнім часам усё часцей выступае як паэт. Вішучы Яўгена Іванавіча з 70-годдзем, зычым яму жыццёвых і творчых удач!

Яўген КАРШУКОВ



ТУДУЦЬ ПЧОЛЫ

АПАВЯДАННЕ

Вяртанне з бальніцы — як свята... Вось ізноў я сяджу са сваёй сямейкай у прыбранай утульнай гасцінай і перажываю радасныя хвіліны вяртання дамоў, раскажваю пра бальнічнае жыццё-быццё, а жонка, дачка і мая маці слухаюць і не слухаюць, адно — улюбёна ўзіраюцца ў мой твар, нібы цэлы год не бачыліся, нібы я герой з нейкага моднага фільма. І ўсё ж, герой не герой, а выкарабкаўся з бяды, адужаў хваробу.

Уявіце сабе, — доўжу я гамонку, — ляжаць у палатце тры бледнатары. Паслухмяныя, пакорлівыя, амаль бездапаможныя інфарктнікі. Не на жартачкі ўстрывожаныя, напалоханыя хваробай. На ўсё чыста згодныя — і безліч лекаў прымаюць, і нудотныя кропельніцы стаяць у іх пры ложку, і розных уколаў ім не шкадуюць. Як той казаў, цяпі казак, атаманам будзеш. А тут — толькі б сэрца падлячыць, вярнуцца да родных-блізкіх жывым-здоровым. Час ідзе марудна. Здаецца, пра ўсё ўжо перадумана, перагаворана. Напэўна, так шчыра, споведна людзі могуць размаўляць паміж сабой, толькі тады, калі іх напаткае нечаканае гора... Дзякуй богу, у мяне з таварышам на ложку пайшоў на папраўку неўзабаве, патроху акрыў, ну, а той стары настаўнік, Сасноўскі... нават не ведаю, што з ім будзе. Урачы маўчаць. Цяжкі выпадак. Ды і гады... Гаротнік Сасноўскі...

Божачка, божачка, за што чалавеку беднаму кара такая?! — горка сцяўшы губы, кажа маці і цяжка ўздыхае. Уздыхаюць жонка і дачка. І гэтак шчырае спачуванне Сасноўскаму, чалавеку, якога яны ніколі не бачылі і не чулі, кранае мяне да глыбіні душы, падахвочвае раскажваць далей.

Калі б вы толькі зірнулі на яго: змораны, схуднелы, піжама на ім, як на калку вісіць. Адны вялізныя вочы блішчаць. Але які мужык! Мы насы панесілі, скардзімся — то тут, то там баліць, а ён трымаецца і нас размовамі сваімі падбадзёрвае. Не павяршыце — жартуе нават... Усмешка такая добрая, цёплая, спагадлівая, нібы і няма ў яго тых страшэнных пакут. Успамінае школу, вучняў, пчалінік. Гэтым сваім пчалініком вушы нам патрубіў! Самае дарагое ў яго жыцці, аказваецца, дзеці і пчолы. Раскажвае, як пчаліны ладзіў на прышкольным участку, як насенне люцэрны купляў ды сеяў... Я пра тую люцэрну і чуць не чуў, дык ён мне цэлую лекцыю прачытаў: самы каштоўны меданос... Толькі сонца ўзыходзіць, падушчыць расу, пчолы і ляцяць на кветкі. І ён следам за імі. Прысядзе на ўзмежку і назірае, як пухнатыя пры-

гажунькі з краскі на краску перабіраюцца, шчыруюць. Сэрца, кажа, ад пяшчоты замірае... Нават у сне трызніць пчоламі: "Цішэй, хлопчыкі... Цішэй! Чуеце? Гудуць пчолы...". А гудуць не пчолы, а старыя водаправодныя трубы ў палатце.

Помніце, прасіў я вас купіць на базары мёду ў сотах? Дык не сабе, Сасноўскаму... Вы перадалі, а ён нават ні разу чаю з ім не выпіў. Як паставіў слоік на тумбачку, так і стаіць. Затое прагнецца ўранку, здыме накрывку і нюхае мёд, які кветкі. Твар лагодны-лагодны, і ўсмешка на вуснах блукае. А перад самай маёй выпіскай з бальніцы падазваў да сябе і прасіў: "Абячай, дружа: калі вярнешся дамоў — сходзіш на лужок. Паслухаеш, як пчолы спяваюць. Прыйдзеш на аледкі — раскажаш". Паспрабаваў старога падбадзёрчыць, маўляў, сам тукта дома будзеш сваіх пчол слухаць. Круціць галавой — кінце... Не верыць. Я на ўсякі выпадак палатнай медсястры сваёй тэлефон пакінуў. Ці мала што...

Расчуняла маці ражком хусткі выцірае слязу. І ў жонкі павільгатнелі вочы. Шкада ім Сасноўскага, як і мне. Спахпаіўшыся, пераводжу размову на іншае: вуны які прыгожы чэрвеньскі дзень! Пасля спорнага начнага дожджычу на вуліцы ўсё чыстае, свежае, ззяе ў сонечных промянях. Перад нашым домам ярка зелянее купка маладых бярозак. Цёплы ветрык гарэзна рвецца з спякона ў пакой, гуляе са шторамі на вокнах. Я не хаваю свайго настрою і ўжо зусім іншым голасам — вясёлым, жыццярэдасным голасам здаровага чалавека прашу жонку: 1

- Пашукай мой спартыўны касцюм.
- Навошта ён табе зараз?
- Прайду ў наш лясок... Пагуляю трошкі, зусім развучыўся хадзіць.

Мяне спрабуюць далікатна адгаварыць — у лесе сыра, прастудзіцца можна, ці варта рызыкаваць? Але ўсё разумеюць: змаркоціўся я па калматых ялінах, па звычайнай траве-мураве. Ніякія ўгаворы ўжо не падзейнічаюць.

І вось я на вуліцы. Іду няспешна, радуючыся кожнаму свайму кроку. Неадольная прага жыцця перапаўняе ўсю маю істоту. Пераходжу дарогу і асцярожна спускаюся па пячаным адхоне ўніз. Неўзабаве мікрараён з шэрымі буйнапанельнымі дамамі застаецца ззаду, і зусім іншы свет узнікае перад маімі вачамі: невялічкі травяністы лужок, балотца з блакітнымі акенцамі вады, астраўкамі разгалістай лазы і, нарэшце, наперадзе, на выспе, — цёмна-зялёная сцяна сапраўднага лесу. Нават не

верыцца, што тут, побач з гарадскімі будынінамі, ёсць такі прыгожы, яшчэ не спасаваны куточак прыроды. Колькі навокал красак, дзьмухаўцоў... Я асцярожна абыходжу гэтыя жоўценкія кветкі-зорачкі, каб крыі божа, не наступіць. Не магу стрымаць спакусы — згінаюся над сямейкай пахкіх кветак — зрываю адну з іх, але заставаю ад здзіўлення: што гэта за камячок варушыцца, кешкаецца сярод залацістых пясцістак? Няўжо пчола? Яна самая... Не губляе часу, працаўніца. Можна, упершыню я так блізка бачу яе ружовыя крыльцы, карычневыя грудкі і чорную бліскучую галоўку, якая раз-пораз хаваецца ў пясцістках. Мабыць, толькі ў дзяцінстве так пільна і назіраў я за рознымі казюркамі. І вось цяпер зноў ахапіла мяне невыказнае, хваляючае пачуццё далучанасці да непаўторнага свету прыроды.

Раптам нехта асцярожна кранае маё плячо. Азіраюся. Ну, калі ласка, захапіўся, як малое дзіцё! Нават не заўважыў, як падышла дачка. Што здарылася, што яшчэ прыдумалі мае кляпатлівыя жанчынкі? Але дачка не спынаецца адкажваць на маё маўклівае пытанне. Марудзіць. Нарэшце кажа, адводзячы свой позірк убок:

- Табе званілі, тата...
- Відаць, з працы? — пытаюся я.
- Ды не... Медсястра званіла з бальніцы.

Я адчуваю, як трывожна пачынае біцца сэрца. Кружыцца галава. Добра, дачка побач. Барэ мяне пад руку. Ужо зусім ціха дадае:

- Ты не хвалойся... Твой Сасноўскі... памёр, ноччу. Пайшлі дамоў, татка. Пайшлі.

Але я доўга не кранаюся з месца. Узрушаны, уражаны, гляджу сабе пад ногі, на жоўтыя кветкі. Бачу, як нетаропка, дамавіта апускаюцца, садзяцца на іх пчолы, і нібы чую слабы, урачыста-ўмольны голас Сасноўскага: "Цішэй, хлопчыкі... Цішэй! Чуеце? Гудуць пчолы..."

Гудуць... Тужліва, сумна. І вініць гэтак гудзенне-зумканне ў тугім блакітным паветры, як напятая струна.

"КРЫЖ МІЛАСЭРНАСЦІ" — раман Вялянціны Коўтун пра беларускую грамадскую дзяўчку і пісьменніцу Цётку (Алаізу Пашкевіч). Чытач, безумоўна, ведае гэтлы твор па часопісных публікацыях, па кіно, па кнізе, што перавыдадзена ў 1996 годзе ў "Мастацкай літаратуры" ў серыі "Школьная бібліятэка" (між іншым, гэтае выданне найпаўней асвятляе жыццё і творчасць Цёткі, але паколькі ажыццявілася ў вышэйназванай серыі, то яе, кнігу, можна знайсці толькі ў бібліятэках). Тут я не рэзэнзу "Крыж міласэрнасці", адзначу толькі два свае, глыбока асабістыя ўражанні наконт яго: ён мяняе ўсталяваны дасюль погляд на Цётку як толькі на апантаную рэвалюцыянерку, ледзь не ідэолага тэрарызму і аўтарку твораў ледзь не сацыялістычнага накірунку — не, "Крыж міласэрнасці", на маю думку, рэальна і справядліва паказвае, што Цётка — найперш зямная жанчына з усімі жаночымі моцамі і слабасцямі, уласцівымі маладзіцы, якая пражыла ўсяго толькі сорак гадоў (яна, народжаная ў замужнай сям'і, змалку не паддалася на спакусу сытага спажывання, а высакародна прысвяціла сваё жыццё, мякка кажучы, няпроста беларускаму наро-

ўжо не ў Беларусі, ты — у Літве. У Вільні гэтае пачуццё яшчэ болей узмацнілася: ты ў іншай, сапраўднай дзяржаве! Блізкі, мілы душы горад, які таксама будавалі, мабыць, яшчэ будуць і нашы беларусы (праўда, некаторыя акаталічаныя сталі палякамі, а праваслаўныя — рускімі), горад, дзе на пачатку гэтага стагоддзя ў поўным сэнсе гэтага слова адраджалася наша Беларусь, а ў 20—30-ыя побач з Савецкай захоўвалася і развівалася, тым не менш ён, гэты горад, Вільня — цяпер сапраўдна літоўская сталіца! Не толькі спрэс літоўскамоўнымі шылдамі і рэкламамі ці яшчэ якім антуражам, а духам! Аж зайздросна стала ад гэтага і балюча крыўдна за нас. Не, не ў Еўропе мы, а ў яе закутку, на задворках правінцыйных!

Нас цёпла прыняў тагачасны пасол, Яўген Вайтовіч, раскажаў, што і як робіцца ў Літве, распытаў пра справы ў беларускай літаратуры і пра жыццё, творчасць многіх добра вядомых яму пісьменнікаў, па-еўрапейску пачаставаў кававай, смачным пачэннем і экзатычнай садавінаю. Пасля ён застаўся ў пасольстве, каб быць у курсе спраў у Вільні (у той дзень вырашалася важная для Літвы рэч: згодзіцца ці не А. Бразаўскас

як было нам сказана, гарача паабяцаў, што ніякай крыўды ні беларускай мове, ні літаратуры не было і не будзе, дык літоўскія калегі вельмі здзівіліся, што словы не супадаюць са справамі. Не, пачулі мы, у нас такога няма! У нас пісьменнікі ў вялікай пашане! Як слава і гонар нацыі! Што ж, зноў і зноў парадземся за Літву! Малайчына яна, наша найбліжэйшая суседка! Невялікая і не вельмі багатая, але годная шляхцянка!

Затым у пісьменніцкай зале было вітанне літоўскамоўнага "Крыжа міласэрнасці", якое вёў крытык П. Бражэнас (крыху пазней ён і іншыя былі ў Мінску, у нашым Саюзе пісьменнікаў і ў Купалаўскім музеі, дзе адбылася вечарына, прысвечаная з'яўленню кнігі В. Коўтун). Там, у літоўскім Доме, натуральна і хораша гучалі тры мовы: літоўская, беларуская і руская. Калі былі нейкія замінікі ў патрэбе пошуку найбольш дасканалых адпаведніка нейкага слова ў перакладзе на іншую мову, дык тут жа яго знаходзілі Разанаў і перакладчык рамана В. Коўтун А. Лапінскене (яна перакладала на літоўскую мову і мае творы). Яна, Лапінскене, валодае беларускай мовай дасканала, разбіраецца ў шматлікіх нюансах беларус-

стага, але асноватворчага, падняўшы на дзяржаўны ўзровень адраджэнне, аднаўленне гістарычнай памяці, нацыянальных сімвалаў, аддзяржаўлівання роднай мовы. Там ужо калі не мінуліся, дык аціхлі грамадска-палітычныя звады, перапалкі і сутычкі, антылітоўскія выпадкі, што заказываліся прывакатарам; карэнныя задаволеныя, што ім, літоўскай нацыі, не пагражае ні фізічная, ні духоўная пагібель — наадварот, з'явіўся выдатны шанс усяму лепшаму нацыянальнаму даць новы імпульс развіцця, ісці ў свет не толькі праз сваю, рускую, але і англійскую мову. Іншыя — руска-польска-беларускамоўныя — усё больш разумеюць, прывыкаюць, што, паколькі яны жывуць у самастойнай дзяржаве, то павінны не таптаць, не глуміць усё карэннае, а далучацца да яго, хоць быць і самім сабою. Там пра такія важныя рэчы, як нацыянальная справа, не праводзілі, я не думалі праводзіць нейкіх рэфэрэндумаў, бо трымаюцца за тое, што дадзена ад Бога, ведаючы, што Літва можа рэалізавацца толькі ў Літве, усведамляючы, што Расія рэалізуецца ў Расіі, Польшча — у Польшчы, Беларусь — у Беларусі. Там не магло і не можа быць, каб арыфметычным шляхам — падняццем рук ды яшчэ, трэба разабрацца, чых і як падлічаных — вырашаць, ці быць Літве ў Літве! Там ужо адвыклі ўніжаць тутэйшае, павучаць гонар літоўскай нацыі, там урад, парламент (як і ў нашай суседкі Украіне) не пасмелі б не гаварыць на роднай мове!

Адзін з самых вялікіх рускіх пісьменнікаў, Ф. Дастаеўскі, зусім не выпадкова зазначыў: "Ніхто не можа быць чэма-нібудзь ілі дасягнуць чэго-нібудзь, не быв сначала самім сабою". І яшчэ ягонае: "Тогда только человечество и будет жить полною жизнью, когда всякий народ разовьётся на своих началах и принесёт от себя в общую сумму жизни какую-нибудь особенно развитую сторону... общечеловечество не иначе достигается, как упором в свою национальность каждого народа (тут падкрэслена мной. — Г. Д.). Идея... национальностей есть точка опоры, Антей..."

Зразумець бы нам гэта, на чым, уласна, адбыліся і адбываюцца высокаразвітыя краіны ў свеце, калі не ўсім, дык хоць у большасці! Якімі іншымі мы былі б, як бы нас больш ведалі і паважалі!

На думку звышпільных, апошняе — паранейшаму, па-сталінску, "нацыянал-экстрэмізм!" Ды не, гэта — тое, што і трэба. Для нармальнага і моцнага народнага здароўя. У свеце шмат розных кветак, усе цвітуць павойму хораша, але найчасцей бывае, калі не будзе пераапылення, то кветкі застануцца пушцаветамі, не дадуць насення, г. зн. працягу роду і віду. Таму ўзаемазвязі непазбежныя і неабходныя. Праўда, у нас сітуацыя іншая: нас не проста пераапыляюць ці запыляюць, у нас знішчаюць нашу кветку, "заботясь" раней пра інтэрнацыяналізм, а цяпер — "об общеславянском единстве". Нават такому выдатнаму рускаму празаіку, як В. Распутін, наш не менш выдатны пісьменнік Н. Глевіч мусіў тлумачыць (нядаўна ў "Літгазете") пра баскае права і беларускаў на жыццё і дзейнасць у гэтым "общеславянстве!". Больш — некаторыя візіцеры, у тым ліку і ад імя рускай літаратуры, прыезджаючы да нас, абыходзяць Саюз пісьменнікаў, выдавецтва і часопісы, напрамую шыбуюць у нашы гарады і вёскі і непрыкрыта агітуюць... не, не за саюз паміж нашымі краінамі, а за ўваходжанне Беларусі да іх на права губерні Канечне, мы такога не можам прыняць. Пры ўсёй нашай вялікай любові да братаў народа, да яго цудоўнай мовы і культуры. Праўда, не ўсе, бо той-сёй у нас і сёння не столькі дбае пра сваё, наша, колькі плача па Саюзе, па Расіі, быццам там няма ні ўрада, ні тысяч навучальных устаноў і школ на рускай мове, выдатнай нацыянальна свядомай інтэлігенцыі, культуры і літаратуры, урэшце, рускага народа!

Зразумела, Літве лягчэй сыходзіць са сваіх, нацыянальных інтарэсаў. Яна пазнала іх глыбей у 20—30-ыя гады, яе абмінуў жудасны даваенны сталінскі тэрор альбо і генацыд ды і ў вайну былі не такія страты і ахвяры, як не мела такіх наступстваў пасляваенная асіміляцыя. Ды, трыба прызначы і іншае, асновавызначальнае: калі мы моцныя сваёй цяроўнасцю, то літоўцы — яшчэ і расшучасцю ў сваім праве "людзьмі звацца". Літву ў СССР ужо не заманіш і нафтаю, не загоніш і танкамі (у НАТА, зразумеў, яны бачаць не пагрозу, а абарону), хоць гэта не значыць, што там замкнуліся на замок. Як нам гаварылі, яны за сувязі і інтэграцыю з Еўропай, з Расіяй таксама (перад нашым прыездом там адбыліся дні рускай культуры), але, паўторым, там нацыянальныя інтарэсы разумеюць з патрыятычнага пункту гледжання. У нас таксама няма "патрыятов" і "патрыятычных" суполак. Але нават інтэрнацыяналіст з інтэрнацыяналістаў Ленін пісаў, што патрыятызм — любоў да свайго народа, да яго гісторыі, мовы і культуры, у прыватнасці, "Одно из наиболее глубоких (Заканчэнне на стар. 15)

Крыж міласэрнасці, або Слова, з паўлірычнымі адступленнямі, з нагоды паездкі ў Вільню

ду, як і яе сучаснікі, героі кнігі В. Коўтун Янка Купала, Карусь Каганец, браты Луцкевічы, Вацлаў Іваноўскі і інш.). Дзеля слаўнай, але заўсёды цяжкай для нацыянальна свядомага чалавека высакароднасці Цётка і настаўнічала, і садзілася за пісьмовы стол, каб сваім духам і словам сцвердзіцца самой і, галоўнае, паварушыць, разбудзіць, заклікаць усядоміць сябе Чалавекам, Народам шчырага, працавітага, сціплага, але ў нечым знявечанага, угодлівага беларуса, а ўрэшце, ратуючы люд ад тыфусу ў першую сусветную вайну, і памерла ў росквіце чалавечых, творчых сіл разам з захварэлымі. Такая Жанчына, такая Асоба варта не толькі кнігі, але і помніка ў сталіцы! Ды не будзе! Пры такой нізкай нашай свядомасці і самапавазе і далей будзе красавацца ў нас Калінін ці яшчэ хтосьці такі, хто да Беларусі не мае ніякіх адносін! Па-другое, мне прыемна паўтарыць, што "Крыж міласэрнасці" заўважаны, ацэнены не толькі ў нас, але і ў Літве. Зразумела, не толькі таму, што ў свой час Цётка была жонкай літоўца, Кайрыса, сацыял-дэмакрата, і не толькі таму, што яна добра ведала Вільню і Літву, працавала там, клапацілася пра іх, і не толькі таму, што высакароднасць і міласэрнасць былі, ёсць і будуць найвыдатнымі якасцямі. Карацей, "Крыж міласэрнасці" перакладзены на літоўскую мову (ёсць звесткі, што рыхтуецца пераклад і на ўкраінскую); гэта, безумоўна, — не проста добры жэст, а без лішняй балбатні пра "дружбу" і г.д. культурная падзея, узнаўленне і мацаванне сяброўскіх сувязей не на словах, а на справе, на грунце літаратуры.

Калі тады, ужо некалькі гадоў таму (як хутка бжыць час!), радасная аўтарка запрасіла разам з ёй, Х. Лялькі і А. Разанавым паехаць у Вільню на вітанне літоўскамоўнага "Крыжа міласэрнасці", я ахвотна згадзіўся. Каб і сказаць добрае слова пра добры твор калегі, і каб яшчэ раз пабачыць "красавіцу Вільню" (выраз рускіх, царскіх афіцэраў), ды сваімі вачыма паглядзець, што і як робяць нашы даўнія пабрацімы, і каб, не буду таіцца, пабыць на беларуска-літоўскай мяжы, дзе раней столькі шуму нарабіў П. Шарамет.

Каб трапіць на асабістым легкавіку Х. Лялькі на літоўскую зямлю (ох, і зух жа Хрысціна-шафёр!), мы маглі б змарнаваць, бадай, гадзіны дзве, а каб пасля вярнуцца адтуль на сваю, то, відаць, страцілі б гадзін пяць-шэсць з-за чэргаў аўтамабілістаў. Але гэтага не здарылася, бо нас яшчэ на нашым баку сустрэў, а пазней сюды правёў дарадца па культуры беларускага пасла ў Літве Васіль Жлутка — вельмі адукаваны і сімпатычны малады чалавек, які ўвесь той дзень прысвяціў нам і зрабіў усё, каб мы пачуваліся ў Вільні добра.

Мінуўшы мяжу (літоўскія памежнікі сустрэлі, праводзілі прыхільна, нават бралі пад казырок, калі праяжджалі нашы машыны), нельга было не адчуць адразу ж: геаграфічна нібы нічога не змянілася, тое ж роўнае ці пагоркавае асенняе поле, тыя ж узелляныя лугі, статкі кароў на іх, але не, ты

зноў вылучацца на прэзідэнцкую пасадку), а ягоны дарадца па культуры, В. Жлутка, павёз нас на экскурсію па горадзе. Пасля смачнага і сытнага абеду ў кафэ (за такое меню ў Мінску прыйшлося б плаціць амаль удвая больш) В. Коўтун падзяляла сваю радасць з выдавецтвам, якое выпусціла ў свет яе кнігу, Х. Лялькі адлучылася па клопатах мінскіх каталіцкіх часопісаў, якія яна рэдагуе, а А. Разанава і мяне В. Жлутка гадзіны тры (час проста прамільгнуў) бліжэй знаёміў са старым горадам. Праўдзівей скажаць, у многім знаёмства было найперш для мяне, бо Разанаў не толькі добра ведае Вільню (для яго нечаканя толькі новыя назвы вуліц, паколькі з іх цалкам знікла савецкая сімволіка), але добра, нават, здаецца, выдатна ведае і літоўскую мову, дык ён тут быў сваім чалавекам (дарэчы, у адным з музеяў ён папраўляў літоўскую мову экскурсаводкі, якая родам з Урала і больш-менш вывучыла "местный язык", каб тут жыць і працаваць).

Не ведаю, як Жлутка і Разанаў, а я (на той час выношваючы ў галаве апошняе раздзел "Кліна роднага звона" — рамана-хронікі пра першыя крокі Вялікага Княства Літоўскага) з вялікім хваляваннем сузіраў на самым ганаровым месцы ў Вільні новенькі помнік дзяржаўцам усіх часоў. Многія з іх не толькі нашы агульныя кіраўнікі, а нашы землякі! Зноў жа побач з радасцю была і гаркота за нашыя бяспамяцтва і непавагу слаўных продкаў, за і сённяшняе пакланенне чужародным ідэям і кумірам, многія з якіх былі злавачынямі і антыбеларускія! Што ж, слава Літве, якая сумеснымі з намі і назваю, і гісторыяй, і нацыянальнымі сімваламі распарадзілася па-людску, чым нармальна ды хораша ўвайшла не толькі ў Еўропу, але і ў сусветную супольнасць! А мы плачма ўсё па парабкоўстве ў СССР, пакланяючыся Леніну, Сталіну ды розным мясніковым, чырвоным сцягу ды зорцы, выстаўляючы сябе нейкімі незразумелымі туземцамі ў цывілізаваным свеце!

Ды пра Вільню-красуню. Падвечар нашу дэлегацыю прынялі знаёмыя нам па пабыўках у нашай Іслачы старшыня Саюза пісьменнікаў Літвы В. Свінцінскас і крытык П. Бражэнас, дзе мы зусім не па-дыпламатычнаму, а па-сяброўску шчыра і даверліва абмяняліся думкамі — г. зн. поглядамі пра стан спраў у нашых грамадствах, у літаратуры, распяталі адны адных пра жыццё, творчасць многіх вядомых нам пісьменнікаў розных пакаленняў. Дарэчы, прыемна было ўведаць, што будынак Саюза пісьменнікаў Літвы (ды які будынак, проста цуд-палац!) — пісьменніцкая ўласнасць і ніхто на яе не замахваецца, больш — літоўскія калегі былі шчыра занепакоеныя, што ёсць такі замах нашых улад на Дом літаратара ў Мінску; В. Свінцінскас (ён для мяне вельмі добры чалавек ужо і за тое, што яшчэ ў савецкі час здабываў рэдкае лякарства для патрэб майёй сям'і) асабіста на прэс-канферэнцыі кіраўнікоў суседніх краін у Вільні звяртаўся да нашага прэзідэнта з тым, каб не былі пакрыўджаныя беларускія пісьменнікі, і наш прэзідэнт,

кай лексікі і фразеалогіі, дык і ёй, літоўцы, цяжка слухаць, якой убогай і беларускай, і рускай мовамі прамаўляюць некаторыя нашы чыноўнікі, журналісты і... той-сёй з нашага, пісьменніцкага, асяроддзя. Як мне здалася, яна чуйна адчувае лад мыслення па-беларуску, лад беларускага сказа, дарэчнага ўжывання кожнага дзеяслова і прыметніка. Адпаведна, такі перакладчык — на вагу золата! А калі цяжка адарыць такога рупліўца золатам, дык можна ж яму надаць наша ганаровае званне "Заслужаны дзеяч культуры Рэспублікі Беларусь", паколькі гэтае даецца ў нас і тым, хто, як напісана ў "Лысай гары", "не можа звязаць і двух народных слоў". Скажыце, дзе з 15-ці былых савецкіх рэспублік можна ўбачыць такую з'яву: малады, малавядомы прыезджае ў рэспубліку і, не маючы патрэбы ведаць тутэйшую мову і культуру, "выбіваецца ў людзі" і папстрыкае нацыянальных майстроў? Зрэшты, асобныя і свае не лепшыя, а то свіячэцца яшчэ горш. Асабліва на радзі і тэлебачанні.

Двухгадзінае вітанне прайшло ў непасрэднай, шчырай атмасферы, раман "Крыж міласэрнасці" высока ацанілі, усё дружна згадзіліся, што трэба чым найбольш узаемаперакладаць, узаемазлучаць для агульнай карысці — Яе Вялікасці Літаратуры. На заканчэнне, як цяпер модна гаварыць, быў фурштэт, дзе пасля першых паўафіцыйных прамоў-тостаў і глыточкаў добрага віна, адбылася ў кожнага з нас то з адным, то з іншым гамана на самыя розныя грамадскія, літаратурныя і асабістыя тэмы, а ў выніку зусім цяроўна, задаволеныя, вяселья, усе цёпла развіталіся, і наша беларуская дэлегацыя пад дыпламатычнай апекаю адправілася дадому.

Дом, наш Мінск, як раніцай праводзіў, так і ўвечар сустрэў мурнасцю (у Вільні было сонечна, што мы, жартуючы, патлумачылі вітаннем нам ад Цёткі), а заадно родны горад спаткаў зусім не роднасцю і зусім не з адчуваннем, што ты прыехаў у самастойную сталіцу самастойнай дзяржавы: усё тыя ж назвы вуліц з савецка-камуністычнымі сімваламі, з імёнамі розных мясніковых, ландараў, кнорных — лютых непрыяцеляў Беларусі альбо з імёнамі тых, хто ніколі, паўторым, не меў да нас ніякага дачынення, мноства кіёскаў з навалам чужародных газет, часопісаў і кніг з пошлым зместам і на дрэннай рускай мове, лічы, толькі з "падзямельнай" беларускай моваю, паколькі яе выгналі з урадавых устаноў, са школ і садзікаў, з тэлебачання... "углыб", пад зямлю, г. зн. яна, мова-пакутніца, пакуль што жыве толькі ў метро!

На свае вочы пабачыўшы, што і як у разумных людзей, вяртацца ў такую абязлічаную сталіцу, хоць і гарачы патрыёт горада, гнятліва. Не трэба быць надта мудрым, каб пераканацца: у Літве і ў нас прадстаўленым шанцам незалежнасці распарадзіліся абсалютна па-рознаму. Там, зусім не баючыся вокрыку, санкцыі, а то амоніцаў і танкаў, сыходзілі са сваіх, нацыянальных, інтарэсаў, заяўляючы іх з самага про-



Ёсць такая вёска
— Чыгірынка...

На літаратурнай карце Магілёўшчыны з'явілася яшчэ адна прывабная і адметная кропка — вёска Чыгірынка, што ў Кіраўскім раёне. Менавіта ў ёй нарадзіўся і правёў дзяцінства кандыдат тэхнічных навук, вучоны геадэзіст і картограф, а цяпер і вядомы беларускі паэт, аўтар чатырох кніг Мікалай Віняцкі. У мясцовай школе, тады яшчэ сямігодцы, ён вучыўся пасля вайны, вось чаму сённяшнія настаўнікі і вучні, жыхары Чыгірынкі, успомнілі пра свайго сьліннага земляка. М. Віняцкі запрашэнне наведваць бацькоўскую зямлю прыняў з удзячнасцю.

Сустрэча ў Чыгірынцы прынесла нямаля светлых і радасных хвілін як самому паэту, так і яго ўдзячным землякам. Дырэктар сярэдняй школы Вольга Васільеўна Цыбульская, настаўніца беларускай мовы і літаратуры Вольга Аляксандраўна Гузалеўна, а таксама іншыя выкладчыкі зрабілі ўсё, каб вечарына прайшла з поспехам і цікава. Святочна апранутыя хлопцы і дзяўчаты, многія з якіх былі ў строях, расшытых нацыянальным арнамантам, прывіталі гасця цёплымі, шчырымі словамі.

Дзеля шановага гасця прагучалі ў харавым выкананні напоўненыя любоўю і светлымі пачуццямі радкі Якуба Коласа "Мой родны кут, як ты мне мілы..." Чыстымі, звонкімі галасамі вучні чыталі санеты і трыялеты М. Віняцкага з яго кнігі "Пад крылом лебядзіным...", "Каб не пагасла зорачка надзей..."

Затым перад юнымі аднавяскоўцамі выступіў сам віноўнік урачыстасці. Мікалай Віняцкі прачытаў асобныя лірычныя вершы, санеты і трыялеты, а таксама ўрўнку з вяноўнага санетаў, тэрцынаў, актаваў і катрэнаў. Гарачае пачуццё таленавітага паэта як быццам скандэнсавалася ў вершы "Мой гімн Беларусі":

*Твой шлях цярыністы лёсам быў адзначаны
Ад самага зачатыя зор...
Крывёй людскою і слязьмі аплачаны
Спакутаваны твой прастор...*

*Твайму ўрадліваму малюся каласку
І зычу: расцітай, як сад...
Пачэсны занімай свой —
па-купаўскаму —
Паміж народамі пасада!..*

Віктар ГАРДЗЕЙ

Чырвоны і ружовы
конікі Ларысы
Густавай

Вы ніколі не задумваліся, што агульнага паміж мастацкім тэкстам і мяккім тканым палатном? Мяркую, агульнае — аўтарскае самавыказванне...

Беларуская мастачка Ларыса Густава — аўтарка прыгожых, геаметрызаваных, густоўных габеленаў. Яе творы, выстаўленыя ў актавай зале Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі, выглядаюць, а дакладней, "чытаюцца" наведвальнікамі як сапраўдныя інтэлектуальныя тэксты, увасобленыя ў мяккіх ніяжных, матэрыяльных формах: "Горы", "Дзюны", "Дрэўца", "Дама на канапе", "Букет" і іншыя, — усё новае, зусім нядаўна створанае мастачкай.

Спалучэнне мужчынскай канструктыўнай думкі і жаночага пачуццёвага пачатку, звонкай крышталёвай логікі і тонкага густу, паўднёвай экспрэсіўнасці і паўночнай стрыманасці (адбітак біяграфічнага фактору) — вось палітыка тэа зямлі, таго творчага свету, які адкрываецца нам... не, не за масіўнымі, карычневымі драўлянымі дзвярыма залы, а за празрыстым, тонкаю брамай аўтарскага "запрашэння ў гасці": Чырвоны ў зялёнай яблыкі і ружовы конікі — нібыта ўвасобленае ласкавае ўсмішка гаспадыні — сустрэкаюць вас з вялікага габелена ля ўвахода.

Застаецца дадаць, што наладзіць выстаўку габеленаў Ларысы Густавай дапамагла аўтарска некамерцыйная канцэптуальная галерэя "Брама", арт-дырэктар і мастацтвазнаўца Ларыса Фінкельштэйн.

Людміла СІЛЬНОВА

Празаічныя "краскі" беларускага самотніка

Янку ЮХНАЎЦУ — 80

Лёс не быў літасцівым да гэтага пісьменніка. Яго абмінала і абмінае належная ўвага крытыкаў як замежа, так і Айчыны. Ён — адзін з нямногіх, хто ў нашым прыгожым пісьменстве сваёй творчасцю смела выйшаў за межы нацыянальнай стылёвай кансерватыўнасці і спрычыніўся да спасціжэння супольных таямніц-далаглядаў заходнеўрапейскай літаратуры, на тое спасціжэнне ахвяраваўшы цяжкія дні самотнага выгнанца, бяссонныя ночы інтэлектуальнага неспакою...

Янка Юхнавец нарадзіўся 3 лістапада 1921 года ў вёсцы Забродак на Бягомльшчыне (цяпер Докшыцкі раён). Спрычыненне да беларускасці, мастацкасці адбывалася ў яго яшчэ ў дзяцінстве — пад казкі цёткі Куліны. Сталенне Я.Юхнаўца прадвызначыла лёсавая трагедыя: падчас вайны бацьку і пяцёра братаў спалілі літоўскія карнікі. Яго ж самога пасля арышту вывезлі ў Нямеччыну, адкуль, ужо ў 1950 годзе, Я.Юхнавец пераехаў у ЗША, працаваў у галіне модных цяпер кам'ютэрных тэхналогій. Выдаў зборнікі паэзіі «Шорах моўкнасыці» (1955), «Новая элегія» (1964), «Каломбы», куды ўвайшлі дзве паэмы (1967), збор твораў у трох тамах (1989—1990). На Бацькаўшчыне ў 1994 годзе з'явіліся яго "Выбраныя творы" «Сны на чужыне».

Як паэт Я.Юхнавец найперш і вядомы ў беларускай літаратуры (найбольш удумлівы аналіз яго лірыкі зроблены Я.Чыквіным — гл. кнігу «Далёкія і блізкія. Беларускія пісьменнікі замежжа»). Аднак паралельна з вершамі Я.Юхнаўцом на працягу ўсяго эмігранцкага перыяду хоць і не часта, аднак ствараліся і празаічныя творы (апаўданны, драматычныя нарысы, запісы, нават аповесць «Яно» (неапублікавана), а таксама п'есы).

Першае з ягоных апублікаваных апаўданныяў — «Пасля гутаркі» («Бацькаўшчына», 1952, №31). Затым праз два гады ў «Баявой Ускалосі» (1954, №5) з'явілася апаўданне «Спадар Калочак» (было падпісана псеўданімам К.Юхневіч, як і пазнейшыя празаічныя тэксты). Проза маладога Юхнаўца была хутэй накірамі да нечага больш маштабнага і панарамнага. У «Спадара Калочку», да прыкла-

ду, найбольш запамінальна выпісаны ў сатырычным плане вобраз мінскага жытара Калочка.

Сярэдзіна 50-х стала для пісьменніка-выгнанца перыядам актыўнага творчага сталення, імклівага пошуку літаратурных формаў і жанраў, якія б найбольш адпавядалі аўтарскаму светабачанню. Я.Юхнавец імпатна выяўляўся ў той час і ў паэзіі, і ў прозе. У першай спрабаваў сябе не толькі як лірык, «вершапісец», — у 1953 годзе апублікавана яго першая паэма «Сула» («Наперад!», 1953, №26), панарамны твор паэтычнай эпоі, у аснове якога гісторыя з часоў татарскіх набегав на Полацкае княства, перададзена адметным юхнаўцоўскім «складам» (асацыятычнасць, полірытмічнасць, суплёт рыфмаваных сілаба-танічных радкоў з верлібрам, інш.). У прозе Я.Юхнаўца найперш цікавіла форма апаўданныя. Газета «Бацькаўшчына» на працягу года апублікавала тры яго творы: «Цярпеньне» (1955, 9 кастрычніка), «Карнавух» (1955, 16 кастрычніка) і «Краскі» (1956, 15 ліпеня). Па ідэйна-праблемнай сутнасці два першыя апаўданныя родняцца між сабой. І ў «Цярпеньні», і ў «Карнавуху» адбываецца выкрыццё мастацкімі сродкамі савецка-сталінскага ўзору жыцця, ілжывасці, прапагандысцкасці, падаецца дэтальнае сатыра на калгасна-загаднае ўладкаванне гаспадаркі і сістэму саветаў (калі па разнарадцы абіралі народных дэпутатаў). Аднак згаданыя апаўданныя не сталі трафарэтнымі, заідэалагізаванымі агіткамі, не «хварэлі» публіцыстычнасцю. Я.Юхнавец змог не толькі стварыць каларытныя вобразы (нешмат-слоўна, асобнымі штырхамі-дэталіямі), выявіўся здольным на мастацкую іронію. Вяскоўка, якая ўсё жыццё карміла свіней, аніяк не можа звыкнуцца з нечаканай роляю дэпутата, уцякае ў пушчу (апаўданне «Цярпеньне»). «Ёй не змагчыла зьмяніцца. Ад яе адбіралі самае найдаражэйшае, роднае — свіней гадаваць», — іранізуе пісьменнік.

У аснове трэцяга з названых апаўданныяў, «Краскі», — экзістэнцыйная праблема тыка, якая раскрываецца на "прыватным" матэрыяле: апісанні жыцця дворніка Аўтушкова, "маленькага" чалаве-

ка. Ці павінна ў жыцці быць нечаканасць, зменлівасць, рамантычная акрыленасць — пра гэта пытае свайго чытача Я.Юхнавец. Чалавечую прагу ў нязведанае; пра-тэст супраць абывацельскай будзённасці-сімвалізацыі ў апаўданны «Краскі» — кветкі, якія Аўтушковічова «сужэнка» «кажны раз сьвітанкам выстаўляла на падаконніку» і якія перашкаджалі гаспадару «абапёрціся на падаконніцу ды назіраць за парадкам на кірмашы», які ён падмятаў нязменна ўсё сваё гарадское жыццё, толькі падсвядома адзначаючы, што адбываліся рэвалюцыі, праходзілі войны. Аднак тыя «Краскі» ўсё ж змянілі лёс Аўтушковіча: ён быў вымушаны раз-з'ясціцца з жонкай.

У «Красках» пачынала, думаецца, яскрава праяўляцца авангарднасць мыслення Я.Юхнаўца, мыслення пісьменніка мадэрнісцкага светапогляду (якое напоўні-цу ўгрунтоўвалася ў ягоных вершах). Празаічнае «взязьмо» Я.Юхнаўца-Юхне-віча — пунцірнае, асацыятыўнае, вызна-чаецца эканомнасцю «інфармацыйнай пра-сторы» аповеду, стылёвай імпульсіўнас-цю і энергічнасцю. Як і ў вершах, паэмах, яго лексіка насычана дыялектызмамі і аўтарскімі наватворамі (школа В.Ластоў-скага): барэззілі, шчызнелі, пахін, вах-чыць, вокмець, адоньліва, імнасць, кар-цівасць, калярычыць, будроўжыца («Цяр-пеньне»), зналусна, скіпаць, ацеўлівы, зветнасць («Карнавух»), падобы, цяр-расць, ціхацець, ушчалопак, зігаць, сузд-рыцца, ацеўліваць («Краскі»).

Адно з апошніх апублікаваных апаў-данныяў Я.Юхнаўца — «Знаёмства» («Бе-ларуская Думка», 1980, №24). Яно скла-дзена з двух зместава-кампазіцыйных пла-стоў: лёсы пісьменніка і сакратара рэдак-цыі часопіса. Яны жывуць у адным доме, і гаспадыня напрыканцы выганяе сакра-тара, каб застацца з пісьменнікам. Апо-вед у Я.Юхнаўца атрымаўся «пераліўным», гэта своеасаблівае «стыхійнае» пісьмо з устаўкамі, якія выражаюць плынь сьвядо-масці герояў: «Перад гэтым днём мне сьніўся сон. Дома я чытаў газету, ні то айчынную, ні то замежную, і раптам да мяне, хто яго ведае як, уваходзіць чала-век <...> стары, старэйшы за восеньскі грыб, і хоча прагнаць мяне з кватэры, за

НА КРАЇ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 9)

Трэцяга ліпеня ў шэсць гадзін раніцы Мінск быў вызвалены. Салёры апусціліся ў сутарэнні Дома ўрада. Там былі бомбы, узрыўчатка. Ад іх ішлі шматлікія дроцікі...

Жыхары Мінска на сход не сабраліся. Нашы прыйшлі раней.

Маіных бацькоў не было. Цішком яна плакала. Мы яе суцяшалі:

— Можна іх адвезці ў другі горад, пеш-шу ідуць. Прыйдучь.

А яны ўсё не прыходзілі.

Аднойчы я пачула па радыё, што ўсіх вязняў з канцлагера па вуліцы Широкай адвезці ў Трасцянец і там палілі іх некалькі дзён...

Мы не верылі, усё спадзяваліся, што Маіны бацькі жывыя. А аднойчы праз спалены, разбураны горад пайшла я з ёй у той Трасцянец. Дарога здавалася бясконцай. Мы ўбачылі хлэў, дзе былі спалены людзі, асобна ілжалі рэчы, што не згарэлі: можа, хто пазнае. Мая падняла абгарэлы каця-лок, глядзела на яго са страхам і стала белая, як снег. На кацялку нажом былі надрапаны ініцыялы: "І.Л." — Іван Ла-зоўскі. Яе тата.

...Яна засталася жыць у нас. Вучылася ў школе. Паступіла ў маскоўскі інстытут, потым выкладала там. Кожнае лета, калі цвіла таполя, яна прыязджала да нас у гасці. Маму маю называла мамай, а мяне — сястрой.

● Мама хадзіла па суседзях, пыталася, мо хто здасць пакойчыка для сябра Пятра Васілеўскага — Андрэя Макаёнка. Ён будзе вучыцца ў партшколе і хацеў бы жыць недалёка ад нас. Дамовілася з адной гаспадыняй на нашым Паўночным заву-ку. І Андрэй пераехаў у Мінск.

Ён стаў бываць у нас кожны вечар. А ў нядзелю, акрамя Андрэя, прыходзіў Аляк-сей Кулакоўскі (сям'я ягоная жыла яшчэ ў вёсцы), які працаваў у рэдакцыі газеты "Сталінская моладзь" разам з Пятром Васілеўскім. А крыху пазней да іх далу-чыўся чацвёрты — Іван Шамякін. Было

гэта ўжо летам 1947 года. Іван Пятровіч жыў яшчэ ў Гомелі, але часта прыязджаў у Мінск.

Усе яны былі маладыя, усе прайшлі фронті ўсе, акрамя Шамякіна, былі параненыя. Андрэй ужо тады быў вельмі дасціпны расказчык. І што б ён ні расказаў, ён абавязкова прадстаўляў, кожны раз сам разыгрываў маленькі спектакль: гаварыў за кожную дзеючую асобу, мяняў голас, выраз твару... Ужо тады ў ім нараджаўся драматург.

Аднойчы Андрэй расказаў, як ён уд-зельнічаў у дэсанце ў раёне Феадосіі, як быў паранены — асколкамі яму пабіла абедзве нагі, як яго ўгаворваў хірург зга-дзіцца на аперацыю, што другога вайсця проста няма. Доктары баяліся, што пача-лася гангрэна і хутка будзе позна. І як ён, малады палітрук, з узведзеным пісталетам не падпускаў да сябе хірургаў. Крычаў:

— Застралю, а ногі адрэзаць не дам!

І гаварыў, што вельмі баяўся заснуць, каб у сне не забралі ў яго пісталет...

Расказаў так, што мы ўсе, хто слухаў яго, уяўлялі той медсанбат, і тых хірургаў, работы ў якіх было па 24 гадзіны ў суткі і нават больш, і яго — зусім, зусім маладо-га... На ягонае ішчасце, на месца, дзе быў высаджаны дэсант, выпадкова сеў сама-лёт. Ён і адвёз Андрэя ў тылавы шпіталь, дзе яму рабілі бясконцыя аперацыі, каб выратаваць ногі.

Тады, у сорак сёмым, ён яшчэ накуль-ваў, але хадзіў на сваіх нагах.

Слухаючы Андрэя, матуля плакала і гаварыла яму:

— Добра, што так у цябе, Андрэйка, усё шчасліва скончылася. А мог жа памерці.

— А хіба гэта жыццё без ног!

— Жыццё. Яшчэ як жыццё!

Збіралася чацвёрка не проста так — прабавіць час. Яны чыталі свае творы і ім хацелася пачуць слова сяброўскай кры-тыкі. Крытыка сапраўды была сяброўс-кая, хоць ад яе часам звінелі шыбы ў вок-нах. Калі яны дружна крытыкавалі чый-небудзь твор, мне здавалася, што больш

ніколі яны не збярэцца васьм гэтак. Але праходзіў тыдзень і зноў усе былі разам.

Андрэй стаў чытаць свае аднаактоўкі. Кулакоўскі — апаўданны, Шамякін прыяз-джаў з Гомеля і чытаў першыя раздзелы рамана "Глыбокая плынь". Васілеўскі — аднаактоўкі і гумарэскі.

Мая мама, Марыя Адамаўна, была не проста добрая краўчыца, а — вельмі вядо-мая ў горадзе. Яна сама прыдумвала фасо-ны і ў яе не было адбою ад заказчыні. Але ніколі і нікому яна не прызначала прыйсці на прымерку або забраць гатовае ў выхад-ны дзень. Гэты дзень належаў неразлучнай чацвёрцы. І яна рыхтавалася да сустрэчы з імі пэлы тыдзень. Яна шыла сукенкі і так размяркоўвала сваю работу, каб у суботу здаць заказ і атрымаць грошы. Потым ішла на базар і купляла прадукты на нядзельны абед... Бо ведала: прыйдуць маладыя, га-лодныя хлопцы, якіх трэба накарміць. І зноў тыдзень сядзела да ночы, не разгінаючы спіны.

Я ёй памагала — падшывала сукенкі і абмётвала швы...

— Ты бачыла фільм "Нармандыя-Не-ман"? — спытаў у мяне Андрэй.

— Бачыла.

— Песню ў фільме помніш?

— "В небесах мы летали одних...?"

— Гэту. Зможаш мне напесць?

— Змагу.

І я пачала ціха напяваць. Андрэй уваж-ліва слухаў, апусціўшы галаву. Ён так за-думаўся, што не заўважыў, калі я перастала спяваць і здзіўлена глядзела на яго. Прай-шоў нейкі час, падняў галаву, паглядзеў на мяне і спытаў:

— Чаму не спяваеш?

— Песня скончылася.

— Праспявай яшчэ.

— Ты ж не слухаў.

— Слухаў, яшчэ як. Праспявай, прашу.

Зноў пачала напяваць. І зноў ён вельмі ўважліва слухаў. Потым папрасіў запісаць яму словы. Села за стол, узяла аркуш папе-ры, пачала пісаць. Андрэй падышоў да вак-на і паверх фіранак глядзеў на вуліцу. У суседнім пакоі страткалака швейная ма-шынка — мая мама шыла.

Была восень. Наш завулак з невысокімі драўлянымі прыватнымі дамамі напамінаў вёску, — летам патанаў у зеляніне. А цяпер

якую апошні месяц я заплаціў сваячасна. Найбольшы мой вораг — гэта плата за кватэру. Чорт яе меў у пекле: плачу на дробныя грошы!.. Але я пра сон дакончу. Як сон у руку!».

Я.Юхнавец часткова нібыта мадэрнізуе мрыеўскі стыль («Запіскі Самсона Самасуя») шаржава-сатырычнага адлюстравання рэчаіснасці (сакратар перадае пісьменніку свае запіскі — роздумі-споведзі). «Знаёмства», да ўсяго, «поліўзроўневы» твор: на адзін эпізод з яшчэ нераскрытай фабулай накладваецца іншы, потым аповед перарываецца «пераскоквае» на першае.

Творчая «хаатычнасць» аўтарскага мыслення перадавалася напоўніцу ў «запісах» Я.Юхнаўца, публікаваць якія ён пачаў у 1970-я гады. Некаторыя з іх сталі вядомымі чытачу на Бацькаўшчыне дзякуючы публікацыі ў часопісе «Крыніца» (1998, №6). «Запісы» Я.Юхнаўца — сярэдзінае звяно паміж прозай і паэзіяй. Гэта мастакоўская мазаіка лірычных замалёвак, экзістэнцыйна-філасофскіх роздумаў, пісьменніцкіх рэфлексій і разваг, літаратурных рэмінісцэнцый, афарыстычных выказванняў. І гэтая мастацкая мазаіка, узбагачаючы агульнабеларускі кантэкст мініяцюр Я.Брыля, В.Адамчыка, Л.Галубовіча, застаецца адметнай і арыгінальнай дзякуючы сваёй шчырасці, інтэлектуальнасці, засяроджанасці-сумою з любімымі аўтару пісьменнікамі і філосафамі Ф.Ніцшэ, Ж.П.Сартрам, А.Камю, А.Шапэнгаўэрам, К.Юнгам, С.Кіркегарам, М.Хайдэгерам і інш. Яна перастае ў своеасабліваю духоўную біяграфію самотніка без Бацькаўшчыны. «Запісы — мая здабыча. Прывімаю сябе да інтарэсу задавальнення падтрымаць тое, што думаю», — прызнаваўся Я.Юхнавец.

Як і паэт, прэзіік Я.Юхнавец спавядае найперш авангардную ідэю, выяўляе выключную інтэлектуальную моцу і спрычненасць найперш да заходнеўрапейскай мастацкай культуры, аднак усё гэта не замінае яму пачувацца годным сынам сваёй Беларусі, якая заблукала ў вяртанні да еўрапейскасці. «...жыву на ўскраіне Нью-Ёрку на невялікім аб'екце ў Гудзонаўскай затоцы, — пісаў Я.Юхнавец. — ...здараецца, калі слухаю вулканьне савы, я губляю арыентацыю. Я не ў сваім Забродку на Беларусі. ...жыць (абставіны ўроўнявага жыцця) у воддалі ад Айчыны не перашкоды. Перашкоды толькі ёсць, што ты ня можаш уступіцца псыхалогічнай яснасці ў змрокі быцця на Айчыне».

Алесь ПАШКЕВІЧ

лісце дрэў у садах ужо амаль усё асыпалася, яблыкаў таксама не было відаць, іх парвалі дзеці, не даўшы даспець. А бярозкі на вуліцы за парканам яшчэ залаціліся, яшчэ красаваліся, жылі. Дзьмуў вецер.

Я паглядзела на Андрэя і здалося мне, што ў тую хвіліну ён думаў, успамінаў свае Журавічы, сваю маці, якая адна гадала яго малодшых братоў, а цяпер яшчэ гадуе маленькага ўнука, сына трагічна загінуўшай сястры Моці: бацьку, якога невядома дзе і як завярліла вайна...

Закончыла запісваць словы і не клікала Андрэя, не хацела перашкаджаць ягоным думкам. Ён раптам азірнуўся, падышоў і, беручы паперу са словамі песні, сказаў:

— Ёсць у мяне ідэя, толькі яшчэ не ведаю, з якога боку да яе падступіцца, як яе ўзяць за рогі... Але вазьму. Усё роўна вазьму... — Голас яго ўзмацнеў. — Я ім пакажу. — Ён сціснуў кулак.

— Каму?
— Потым дазнаешся...

Я забылася б зусім пра гэты выпадак, калі б праз некалькі месяцаў Андрэй не пачаў чытаць у нас сцэны з п'есы «На дошвітку».

І тады я зразумела, што кулаком ён пагражаў... праклятым капіталістам.

Слухаючы п'есу, я ўсё чакала, што вольна нехта з герояў заспявае песню, словы якой я запісвала Андрэю. Але песні ў п'есе не аказалася. Я спытала ў яго:

— А дзе песня?

— Не спатрэбілася. Інакш павярнулася п'еса. Але ўсё роўна табе за дапамогу дзякуй.

П'есу паставіў у Акадэмічным тэатры імя Янкі Купалы рэжысёр Канстанцін Саннікаў. Андрэй прысутнічаў на ўсіх рэпетыцыях, прыходзіў, расказваў, якія яны ідуць, і вельмі хваляваўся. А перад прэм'ерай прыйшоў да маёй маці, пашаптаўся з ёй на кухні, яна схадзіла яшчэ да некага з суседзяў, вярнуўшыся, уручыла Андрэю цэлы пачак грошай на яго самы першы ў жыцці пасля спектакля банкет...

...Мая хворая, старэнькая матуля аднойчы заснула і ў сне памерла...

Авяр'ян ДЗЕРУЖЫНСКІ

4 студзеня 2002 года памёр вядомы беларускі пісьменнік, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя Янкі Маўра Авяр'ян Дзеружынскі.

Нарадзіўся Авяр'ян Сафонавіч Дзеружынскі 10 чэрвеня 1919 года ў вёсцы Хляўно Кармянскага раёна Гомельскай вобласці ў сялянскай сям'і. Скончыў Магілёўскі газетны тэхнікум (1937), затым Камуністычны інстытут журналістыкі ў Мінску (1941). У час Вялікай Айчыннай вайны — карэспандэнт і супрацоўнік газет у Краснаярскім краі, Калінінскай вобласці, Маскве. У 1945—1949 гадах — загадчык аддзела газеты «Чырвоная змена». У наступныя гады (1949—1984) працаваў рэдактарам у выдавецтвах «Беларусь», «Мастацкая літаратура», «Юнацтва».

Першыя літаратурныя творы Авяр'яна Дзеружынскага з'явіліся ў друку ў 1939 годзе. Выйшлі зборнікі вершаў «Песні маладосці» (1959), «Калінавы цвет» (1961), «Бяззавы вецер» (1990).

Значны ўклад Авяр'яна Дзеружынскага ў дзіцячую літаратуру. Убачылі свет яго зборнікі вершаў для дзяцей: «Цуды ёсць на свеце» (1960), «Дзе жыў зіма» (1962), «Карагод» (1963), «Ляцелі дзве птушкі» (1964), «Яе завуць Каця» (1965), «Куюкую ножку» (1967), «Смешкі і пацешкі» (1968), «Добры ветрык» (1969), «Чабарок» (1970), «Ластаўка» (1971), «Бегунок» (1972), «Каласок» (1975), «Конікі-будаўнікі» (1977), «Цягнік-працаўнік» (1978). У 1979 годзе выйшла кніжка выб-



раных твораў «Вяселікі». У апошнія гады выдаў кніжкі «Добрае сэрца», «Касмічны агарод», «Той, хто працуе», «Працалю-

бы», «Залаты каласок» і іншыя.

Шмат якія вершы Авяр'яна Дзеружынскага пакладзены на музыку. Сярод іх найбольш вядомыя «Мінскі вальс», «Дзявочая лірычная», «Песня аб Мінску», «Нездаровіцца». Песні «Сабірайся ў госці, мой дзядок» і «Мяцеліца» сталі народнымі.

Авяр'ян Дзеружынскі быў старанным працаўніком, карыстаўся павагай сярод людзей, у пісьменніцкай арганізацыі. Шмат увагі надаваў выхаванню маладой літаратурнай змены.

Светлы вобраз пісьменніка і грамадзяніна Авяр'яна Дзеружынскага, які аддаў служыць Радзіме, назаўсёды застаецца ў нашых сэрцах.

Саюз беларускіх пісьменнікаў

ПАМЯТЬ

“Душу не спаліў я самотай...”

Так сталася, што вольна ўжо больш чвэрці стагоддзя маё жыццё цесна знітавана з Украінай. Ніткі сувязі, якія снаваліся яшчэ ў маладыя гады, і сёння, нягледзячы на ўсе неспрыяльныя варункі нашага бязладнага, няўтульнага часу, не перарываюцца.

Перад навагоднім святам адтуль, з мілага майму сэрцу краю, былі да мяне тэлефонныя званкі, атрымаў бандэроль з новымі кнігамі, а тут, у Мінску, з удзячнасцю прыняў нетрафарэтнае, шчырае, сардэчнае віншаванне ад Надзвычайнага і Паўнамоцнага Пасла Украіны ў Рэспубліцы Беларусь Анатоля Дроня.

Падаўняй завядзенцы і я тэлефанаваў сваім блізім украінскім сябрам, каб не толькі павіншаваць, але і проста пачуць іхнія знаёмыя, родныя галасы. Дзе перадавагодні светлы настрой парушыўся: “Памёр Валодзя Забаштанскі... Сёння хаваем...”

Гэтая вестка была нясцерпна балюча... Паэт з Божэе ласкі, чалавек трагічнага, але непаўторнага мужа і сумленнага лёсу, Уладзімір Забаштанскі заслужана меў асаблівую шану і пяшчотную любоў ад пісьменніцкай сябрыні, ад усіх, хто яго ведаў. Ён нарадзіўся ў 1940 годзе ў сяле Брайлава Жмерынскага раёна Вінніцкай вобласці ў сям'і рабочага. Пасля заканчэння сямігодкі вучыўся ў рамесным вучылішчы, працаваў на будоўлях, у гранітных кар'ерах, качагарам на цукровым заводзе. У выніку няшчаснага выпадку Валодзя страціў зрок і рукі, два гады лячыўся ў Кіеўскім інстытуце артапедыі і траўматалогіі. Затым скончыў вярхоўную школу рабочай моладзі, а таксама філалагічны факультэт Кіеўскага дзяржаўнага ўніверсітэта імя Т. Р. Шаўчэнкі. І не проста скончыў, а з адзнакаю!

Друкавацца Уладзімір Забаштанскі пачаў у 1961 годзе. Паэзія стала для яго не толькі ратаваннем у змрочнасці і невідучасці, не толькі тым абсягам і прытулкам, дзе можна было сцвердзіць сябе як асобу, але і ўсім. Яна жыла ў ягонай душы змалку, а цяпер саспела, вырвалася на волю.

Аднойчы, калі я гасцяваў у сціплай, але вельмі ўтульнай кіеўскай кватэры Валодзі, ён, хвалючыся, сказаў: «Белы свет застаўся са мною. Я і цяпер бачу колеры, яшчэ больш абвострана адчуваю пахі, чую гукі. Са мною ўся непаўторная Боская гармонія свету. І рукі мае нібыта засталіся...» Нездарма Валодзевы кнігі маюць такія назвы: «Сіняя скалы», «Пах даліны»...

Самым істотным, галоўным у паэзіі Уладзіміра Забаштанскага стала глыбокае асэн-

саванне трагічнай і слаўнай гісторыі Айчыны, народа, вера ў светлую будучыню Украіны. Гэтыя пачуцці дапамагалі яму пераадолець уласныя пакуты і боль:

*Ці можна скарыць непадкупную долю?
Яна не шкадуе нікога ніколі,*

*Свет цэлы на плечы узвальвае мне
І пільна цікуе: устою ці не?*

*Хрыбет не зламаў ад цяжару і змогі,
У космасе цэпры не збіўся з дарогі,*

*Душу не спаліў я самотай датла,
Бо побач са мною Айчына была.*

Гартаю кнігі Валодзі. Вольна на адной з іх — «Трэба стаяць» — такі надпіс: «Чесному і мужному сяброві моему Сяргізі Законнікову на светлу гадку про харкіўскі вецері під зарею Тараса. Щиро Володимир Забаштанський». І адразу ў памяці паўстае той майскі дзень Міжнароднага Шаўчэнкаўскага свята ў Харкаве, калі ў 1988 годзе, пасля доўгай нацыянальнай нематы і забыцця, агромністы горад загаварыў па-ўкраінску. На цэнтральнай плошчы або, як кажуць украінцы, на майдане каля помніка вялікаму Кабзару (відаць, гэта самы найлепшы помнік Шаўчэнку ў свеце!) сабраліся многія тысячы людзей. Гараджане стаялі і на ўсіх вуліцах, прылеглых да майдана. Тут на поўны голас праз магутныя ўзмацняльнікі ўпершыню прагучала праўда пра голадмор на Украіне, пра расправу з барацьбітамі за незалежнасць, пра пастаянны здзек з нацыянальнай годнасці вялікага еўрапейскага народа. І здавалася, што голас праўды плыве над усёй Украінай, чуцен быў усім яе насельнікам...

Да гэтага мне ніколі не даводзілася прамаўляць слова перад такой велізарнай аўдыторыяй. І хоць страшэнна хваляваўся, але добра помню незвычайную цішыню, стоенае дыханне тысяч людзей.

Пасля выступу я спусціўся з падножжа помніка ў грамаду, назіраў і слухаў, як рэагуе на гэтае дзейства народ. Радасць і страх, захапленне і абурэнне віравалі паўсюль. Старая жанчына са слазамі на вачах сама сабе шпата-ла: «Божачка, нарэшце дачакаліся...» і хрысцілася. А побач стаялі два чыноўнага выгляду мардатыя мацакі, і іхнія вочы палалі нянавісцю, грэблівасцю перакрываўляла твары.

І потым, калі аўтобусы з гасцямі свята марудна рухаліся па запоўненых людзьмі вуліцах Харкава, тысячы гараджан зноў воплескамі віталі нядаўніх выступоўцаў, але былі і нешматлікія купкі падлітых хлапцоў, што махалі кулакамі і крычалі: «Самотышнікі, вон из Харькова!» Валодзя Забаштанскі, які пачуў гэта, спакойна прамовіў: «Нічога.

Выбачце ім. Яны яшчэ стануць відушчымі!»

А другая Валодзевы кніга вывесціла незвычайныя хвіліны Шаўчэнкаўскага свята ў наступным годзе ў Кіеве, дзе ён, Міхайла Шаўчэнка і я зноў былі разам. Калі ў канцы свайго слова каля помніка Кабзару я выгукнуў: «Жыве Беларусь! Слава Украіне!», то нечакана для мяне прадстаўнікі маладой інтэлігенцыі, студэнты, вучні горада, якія хавалі за пазухамі жоўта-блакітныя сцягі, выхалілі іх і ўзнялі над сабою. Гэтыя тысячы сцягоў затрапталі на веснавым ветры радасна і прароча. Разгубілася і начальства, і міліцыя, і заўсёды непрыкметныя супрацоўнікі дзяржбяспекі. Яны не чакалі такога павароту, у іх не было інструкцыі, як дзейнічаць. А моладзь затым зноў схавала сцягі. І калі славкі апамяталіся, то ўсе абышлося без асаблівага хапуна. Усіх жа на плошчы не абшукаеш!

Якім жа шчаслівым быў Валодзя, калі я дзялюся з ім сваім захапленнем ад убачанага!

Зноў гартаю старонкі кнігі. І яшчэ раз радуюся таленту свайго ўкраінскага пабраціма, захапляюся мужнасцю Валодзі, які так любіў свой народ, неньку-Украіну, які здолеў сказаць такое шчылівае, такое сардэчнае слова пра самае дарагое для яго. Як, напрыклад, у вершы «Прысяга», што перакладзены мною за лічаных хвілін, той бяссоннай ноччу, пасля жалобнага паведамлення, бо блізікі па духу:

*Не трэба балбатні пустое,
Хай спеюць мужнасць і адвага.
На пост прыйшлі,
не на пастой,
Стаяць за чысты колер сцяга.*

*Мы з вераю,
а не з адчаем
Да сэрцаў сечкі зноў таруем,
І колераў не пазымаем,
І родным сцягам не гандлюем.*

*Калі ўжо прысягнулі праўдзе
І слаўнаму свайму народу,
То нам стаяць,
убок — ні пядзі,
За тое і на тым заўсёды!*

Бывай, дарагі Валодзя! Хай спакойна спіцца табе ў роднай зямлі... Абаважкова будзе так, як ты марыў і жадаў. Тваю Украіну на шляху да незалежнасці, да шчаслівага жыцця ніхто і нішто ўжо не спыніць. І ў заўтрашнім дні новая Украіна, якая будзе сёння, будзе помніць цябе, свайго адданага сына.

Сяргей ЗАКОННИКАЎ

Крыж міласэрнасці

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 13)

чувств, закрэпленых векамі і тысячелетямі обособленых отечств». Адпаведна, нельга не запяцьці нашых «патрыотаў», якія не толькі не ўжываюць беларускую мову, але ўсё беларускае лічаць нацыяналістычным, варожым: чые вы? Якога «обособленнаго отечства»? Ды не пытаем, церпім абразы і здзекі, а той-ся нават з нашага літаратурнага асяроддзя падвыгрывае, падпісвае розныя «патрыотычэские», «общеславянские» лісты, дзе найперш розныя палітычныя інтрыгі ды асабістыя кар'ерысцкія памкненні!

На заканчэнне яшчэ раз пра мову. Дык вольна ў Літве моўнымі нюансамі займаецца не столькі ўрад, у якога хапае і сваіх клопатаў, а прадстаўнічая грамадская камісія з заканадаўчай ініцы-

ятывай. Камісія, дарэчы, улічвае інтарэсы і нашай, беларускамоўнай дыяспары (праўда, часамі не ў поўнай меры і з-за неакрэсленай пазіцыі Мінска). У прыватнасці, як не згадзіцца думкай з тымі, што Мінску трэба менш азалочваць розныя сумніўныя «славянские базары», «могілеўскія шлягеры», што пачалі пераўтварацца ў неславянскія балаганы, што таксама трэба менш падкармливаць розных прыездных папсу, рэжысёраў і актараў, якія экранізуюць, скажам, зусім не беларускую прозу, а больш звяртаць увагу і на нашых суродзічаў за мяжой, у Вільні таксама, дзе, да слова, трэба аднавіць былы цэнтр беларускай культуры, г. зн. там, дзе Вострабрамская Божая маці, дзе былі рэдакцыя «Нашай нівы», музей І. Луцкевіча і г.д. Што да адпаведнай моўнай камісіі ў нас, то я, прызнаюся, нават баюся

раіць яе стварыць: у нашых умовах у яе ўвойдуць тыя, хто «нічым у беларуском не замечен».

Як вядома, у кожнага народа шмат вучоных, дзеячаў культуры і мастацтва, палітыка-дзяржаўных мужоў, але агульнанацыянальнага ці народнага ўзроўню асоб не шмат, бо яны прыходзяць і робяць сваё вялікае, бывае, у самыя цяжкія часы, бывае, і не ў кожнае стагоддзе. Нацыянальным, народным нельга быць на чвэрць ці нават напалову, ім трэба быць поўнаасцю. Такімі, якімі былі тыя ж Усяслаў Чарадзей, Войшалк і Вітаўт Вялікі, Леў Сапэга і Скарына, Кастусь Каліноўскі, Янка Купала і Якуб Колас, дзякуючы якім, як і яшчэ многім, мы, уласна, і ацалелі не проста геаграфічна назвамо на сусветнай карце! Але мала толькі ацалелі. Вопыт суседкі Літвы паказвае, што можна дабіцца і значнага, і на аснове таго, што ў свой час даў Бог і што калі не сфармавалі, то азначылі даўняй, слаўныя продкі!

Генрых ДАЛІДОВІЧ

ІМГНЕННІ ЖЫЦЦЯ

АПАВЯДАННЕ

Нядаўна перадавалі па радыё амаль неверагодную гісторыю: чалавек, хворы на рак; сам, без лекаў і аператыўнага змог цалкам вылечыцца!

Як? Даведаўшыся, што жыць яму гады два ад сілы, гэты разумны і, несумненна, мужны чалавек не стаў мітусіцца, хныкаць, скандаляць і палыхаць радно ўвесчаснымі згадкамі свайго хуткага фіналу. Найперш ён памірыўся з былымі неспрыяцелямі, вярнуў пазыкі, якія, вядома, змог успомніць, і тады спакойна, стараючыся ні пра што не дбаць, пачаў развітвацца са светам і з людзьмі. Усё ім цяпер успрымалася інакш, і ён з горкай усмешкаю назіраў за людскою мітуснёю. Беды і радасці абміналі яго. Ён дайшоў нават да таго, што ў думках пачаў дзякаваць лёсу за хваробу, якая надала яго жыццю раней невядомую цэльнасць. Нават боль, нібы насыціўшы сваёй перамогаю, нібы пераканаўшыся, што чалавек зламаў і больш не падымецца, пакрысе пачаў адступіць. Яму, болю, было ўжо нецікава з пераможаным, яму трэба былі іншыя ахвяры, дужыя, радасныя, бестурботныя...

Між тым наш хворы рэгулярна, раз у месяц прыходзіў у дыспансер на абследаванне, кожны раз рыхтуючыся да таго, што гэты раз можа стаць апошнім. Аднак з кожным новым візітам дактары, аглядаючы яго, звернуўшы аналізы, паіскалі плячыма, неяк здзіўлена між сабою пераглядваліся і нічога не казалі. І вось недзе праз год, калі чалавек ужо нагледзеў сабе месца на могілках, загадаў туну, вянкi, помнік і агароджу, распісаў між шматлікай раднёю свой небагаты нажытак, падчас чарговага наведвання дыспансера ён пачаў ад доктара строгія словы: "А чаго вы, уласна кажучы, сюды ходзіце? У вас даўно усё расмакталася і зарубцавалася. Тут хапае сапраўдных хворых!"

Так, ці вельмі блізка да таго, расказваў, выступаючы па радыё, гэты чалавек.

Неверагодна! Вылечыцца ад такой страшнай хваробы толькі тым, што змяніць свае адносіны да людзей, да жыцця?! Чалавек проста ўсё лішняе перастаў браць да галавы. Ён нікога не чапаў, нікому не дакучаў і змог стварыць сабе такія ўмовы, пры якіх і яго не чапалі і не дакучалі яму.

"Дык гэта — хворы, — падумалася мне, — а мы, здаровыя? Мы ж у сто, у тысячы разоў больш павінны радавацца кожнаму імгненню такога шчасця, як жыццё! Падумаеш, наступілі ў тралейбусе на нагу. Ці прадаўшыцца нахаміла ў гастраноме. І вось перажываем, камплексуем, шукаем, на кім спагнаць злосьць..."

А гэта ж якім цудоўным магло быць жыццё, калі б мы ясна ўсвядомілі, што кожны з нас — той жа "хворы на рак", толькі без больш-менш дакладнага ведання даты свайго фіналу.

Якім цудоўным магло б быць кожнае імгненне жыцця, калі б мы ў кожным "блізкім свайм" бачылі найперш хворага, смяротнага няшчасніка, калі б мы не ўкароувалі адзін аднаму і без таго кароткі век рознымі плёткамі, дробнай зайздрослівацю, урэшце, элементарнай побытавай бесцырымоннасцю!..

З такімі думкамі паехаў я на працу ў рэдакцыю. Выраснуў пачаць з сябе...

У рэдакцыйным калідоры сустрэў сябра, ён кінуўся мне на шыю.

— Якія людзі! Прывітанне! А

я кожны дзень званіў і заходзіў, хоць і ведаў, што ты ў адпачынку.

— Чаго ж ты званіў і заходзіў? — Так, думаю, можа, засумаваў па сябры, раней вярнуўся... Ну, расказвай. Дзе быў? У вёсцы, вядома?

— Не, у Крыме. Сябар замоўк, тады адступіўся.

— Вось як, — сказаў ён іншым голасам і аглядзеў мяне іншымі вачыма. — Ну, і што там, у тваім Крыме?

— Ведаеш, здорава! Накупаўся, пазагараў, у горы лазіў...

— Ага. Я і забыў, што спяшаюся, — ён заклапочана зірнуў на гадзіннік.

— Ды пачакай, я ж і не расказаў толкам нічога!

— Што тут расказваць... Падумаеш, шчасце такое, Крым... Мы ўжо як-небудзь так, панашаму, па-вясковому... Абыдземся як-небудзь без крымаў.

Нядобрая згадка працягла мяне. Але я ўспомніў, што ўсе мы — смяротнікі, "хворыя на рак", і ў нашай уладзе не атручываць адзін аднаму імгненні жыцця.

— А ведаеш, твая праўда, — пакорліва сказаў я. — Якія там горы, адна назва, проста пагоркі нейкія. Адзін раз усяго і лазіў, толькі калена абдраў, вась, — я падняў калашыну і паказаў драпіну. — Ды і мора — бруднае, пена, мядузы, дэльфіны гэтыя... Адна назва, што мора.

— Аднак ты казаў, купаўся, — заўважыў сябар, які раптам забыў, што спяшаецца, і пачаў слухаць з цікавасцю.

— Адзін раз усяго. Ды і дажджы там лілі амаль усе дні...

— Адзін раз?!

— Кажу ж. Акрамя дажджоў, там яшчэ халера, дызентэрыя, забаронена было купацца.

— Ты ж не захварэў, — мякка ўпкінуў сябар.

— Хварэў, далібог! Тры... не, трынаццаць дзён прамучыўся з дызентэрыяй.

Сябар заўсміхаўся.

— Жылі хоць блізка ля мора? — з цёплынёй у голасе спытаў ён.

— Метраў... у сэнсе, кіламетраў... дзесяць. Калі б і захацеў пакупацца, не дужа находзіцца.

— І ў якую суму табе гэта ўляцела?

— Лепш не пытай. Прадаць сее-тое давялося. Пару касцюмаў старых... Тэлевізар, радыё-прыёмнік...

Сябар зусім развеселіўся і ляпнуў мяне па плячы. Потым угледзеўся ў мяне і сказаў з лёгкім дакорам:

— Аднак ты загарэў.

— Ды які гэта загар! Раз памыцца — і ўвесь загар злезе. На, паглядзі, — я наслініў палец і пацёр руку. — Бачыш, белаю скура робіцца?

— Сапраўды... Ану, дай я! — і сябар пачаў націраць маю руку з такой стараннасцю, нібы сабраўся здабываць з яе агонь.

Развітаўшыся з ім, да канца ўсцешаным, я зайшоў у свой кабінет і ўбачыў на сталае пісьмо. Не, што ні кажыце, а без сяброў зусім сумна было б на гэтым свеце. Вось ляжаў я сабе бяздумна пад крымскім сонейкам, а мяне ў гэты час успаміналі, пісьмы пісалі... Прыемна!

"Тройчы перачытваў тваё апошняе, — было ў пісьме, — і, як сябра сябра, вырашыў выказаць накіпелае, бо ніхто, акрамя мяне, табе больш гэтага не скажа: 1) кідай ты гэтую літаратуру; 2) з першага сказа немагчыма чытаць... 3) 5) 7) 14) асабліва немагчыма чытаць у канцы..."

Ну, і не чытаў бы! Дзіўныя

людзі! Нашто ж так пакутаваць? Мяне, напрыклад, калі не пайшоў першы абзац, ніякімі сіламі не прымусіш чытаць далей, хай гэта будзе напісана хоць самым залатым сябрам. Падраць к чорту, у сметніцу! Ці не?.. Усё ж чалавек думаў пра мяне... Адгукнуўся. Адказу чакае. Падзякі, можа, чакае. Усе мы смяротныя, усе "хворыя"...

"Дарагі (чым ён мне дарагі?) Шчыра дзякую за (за што?)... за строгую, але справядлівую крытыку, якая (што якая?)..."

Тэлефонны званок. Кідаю недапісаны ліст і здымаю трубку:

— Слухаю.

— Ага, нарэшце! Вярнуўся з адпачынку?

Навучаны, хутка дакладваю: — Так, вярнуўся, у вёсцы тырчэў, дажджы лілі, потым халера, мядузы, мора далёка...

— Па мне хоць у вёсцы, хоць на Канарах, — перабіў голас. — Я вась чаму званю: гэта праўда, што табе не спадабалася мая новая навела?

Я, да свайго сораму, не чытаў яшчэ і старую, таму асцярожна кашляю ў трубку і спрабую цягнуць час, каб выведзець хоць штосьці:

— Новая? Не можа быць. Хто табе сказаў?

— Твае сябры так званыя, якімі ты так даражыш.

— Сябры? — мямлю я. — Хто? — ...Овіч перадаваў...евічу... — Што? Не чуваць нічога!

— А мне пералалі праз...ова і...ава! Ну?

Маўчу. Не казаць жа, што я першы раз пра тую навелу чую.

— Дык як ты хочаш, каб тваё хвалілі, калі сам чужое крытыкуеш? Сам любіш, нябось, калі цябе хваліць?

Ды нічога падобнага: не падабаецца — не хваліце. Хачу апраўдвацца, але голас ў трубку не дае:

— Дык вась: цяпер, пасля тваёй крытыкі маёй навелы, я вымушаны выказаць табе ўсю праўду-матку. Што я на самай справе пра цябе думаю. Тым больш, я ўсё ж лічу цябе сябрам і ўпэўнены, ты не вельмі пакрыўдзіцца...

Пакорліва выслухоўваю "праўду-матку". Нарэшце, пачуўшы ў трубку кароткі гудкі, вяртаюся да ліста. Але чамусьці не пішацца. Хачу думаць пра людзей, "хворых на рак", якім грэх труціць з-за драбязы жыцця, а ў галаве круціцца: "Цікава, хто аўтар выслоўя "не ўсіх дурных вайна пабіла"?.. Сурова, але як справядліва..."

Ціхі, ветлівы, настойлівы стук у дзверы.

— Калі ласка! — крычу я.

Неяк бокам, сарамліва ўсміхаючыся, у кабінет заходзіць аўтар, — заходзіць і нізка схіляе галаву, нібы хоча паказаць: "Я ўвесь ваш, гатовы хоць на плаху!"

— Добры дзень, дарагі вы мой, — з парога пачынае аўтар. — Нарэшце! А я да вас халзіў-халзіў, званіў-званіў... Увесь ваш адпачынак.

— Нашто ж вы халзілі, калі ведалі, што я ў адпачынку?

— Так... А раптам, думаю, зацікавіўся маім артыкулам і вырашыў вярнуцца з адпачынку. Хе-хе... Жартую!

Я запрашаю аўтара сесці.

— Ну, расказвайце, — кажа ён. — Дзе адпачывалі, што, як — усё-усё, падрабязна расказвайце.

— Добра адпачываў. Мы маўчым.

— Што гэта вы нейкі пануры сёння? — трывожыцца аўтар. — Ці не захварэлі?

— У мяне проста выгляд такі, — у тысячы раз тлумачу я. — У мяне кепскі зрок, таму я, углядаючыся, вымушаны хмурыцца. Адсюль ілюзія панураці.

— Беражыце сябе, вы яшчэ спатрэбіцеся нашай літаратуры. Акуляры трэба насіць.

Я махаю рукою:

— Чэхаў вунь насіў пенснэ, а таксама маршчыніў лоб, і яго абсалютна несправядліва лічылі занудам, панурым і ганарліўцам.

— Вось, дарэчы! — ажыўляецца аўтар і нахіляецца бліжэй, нібы сабраўся падзяліцца са мною якімсьці неспрыстойным сакрэтам. — Добра, што згадалі Чэхава. Я чытаў ваша апошняе, гэта, я вам скажу, сіла. Уражвае. Ёсць мясціны проста чэхаўскага ўзроўню. Працуйце, і праз два гады...

Я раблю хітры ход — хутка дастаю з шуфляды і кладу на стол папку з рукапісам аўтара. Ён замаўкае на паўслове, забываецца на ўсё, акрамя гэтай папкі, і я так і не даведваюся, што ж чакае мяне праз два гады.

— Мо прачыталі? — пытае аўтар і аблізвае губы.

Прачыталі. Артыкул слабенкі. Яго трэба вяртаць. У літаратуры жорсткія законы. Тут, на мой вярлік жаль, тэорыя пра смяротнікаў і "хворых на рак" спрацаваць не можа. І ўсё ж мне шкада аўтара.

— Артыкул... добры, — пачынаю я. — Ды што там, выдатны артыкул. Думкі, тэзісы розныя... Асабліва пра феадальны ўплыў на капіталістычны націск... Але...

Пры гэтым "але" аўтар, які ловіць кожнае слова, уздрыгвае і дакорліва глядзіць на мяне. Потым зноў нізка апускае галаву, быццам падстаўляючы яе пад скоры бязлістасны абух.

— На вялікі жаль, артыкул для нашага часопіса наўрад ці можа падысці. У вас атрымаўся навуковы артыкул, нават задужа навуковы... Гэта важная праца для навукі, — гавару я абы-што, каб адцягнуць трагічную развязку. — Навука ўзбагаціцца, словам... А ў нас часопіс літаратурна-мастацкі, папулярны, не спецыфічны...

— Вяртаеце?

— Вяртаем, — не ў сілах больш мучыць чалавека, разам апускаю абух.

І — вась дзіва! Мой абух аказваецца чароўным. Ён не аглушае аўтара, а толькі ператварае яго з мілага, ветлівага чалавека ў грознага бунтара. Аўтар парывіста ўстае, горда, з-пад майго носа забірае папку.

— Галоўны ў сябе? — пытае ён ледзяным голасам.

— У сябе.

— Вось няхай галоўны і вырашае! А то будуць тут розныя, маладзья ды-раннія... Не, ты спачатку дажыў да маіх галоў, папішы з маё! А то ўжо ў Чэхава меціць... Многа вас, такіх "чэхаў", па дзесяць у кожнай рэдакцыі! І кожны нешта ламае з сябе, кожны "геній."

Сабраўшыся дахаты, праходжу калідорам ля кабінета галоўнага рэдактара і чую з прачыненых дзвярэй голас аўтара, зноў ператворанага ў сябе ранейшага — уважнага, лясцівага:

— Вось вы ўмеце выслухаць, абнадзеіць... А то заяўляе мне: "Я ўжо — Чэхаў, таму вяртаю рукапіс не чытаючы!" У наш час таксама ўсялякае было, але межы ведалі, старэйшых паважалі...

● Буду ехаць дамоў — знарок уплішчуся ў самы перапоўнены тралейбус і паталпчуся па чужых нагах. Хоць душу адваду.

1994 г.



ЗАСНАВАЛЬНІК

ГА "Саюз беларускіх пісьменнікаў"

ВЫХОДЗІЦЬ З 1932 ГОДА

Галоўны рэдактар

Алесь ПІСЬМЯНКОЎ

РЭДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Вольга БАРАБАНШЧЫКАВА

Святлана БЕРАСЦЕНЬ,

Павел ВЕРАБ'ЁЎ,

Алесь ГАЎРОН —

адказны сакратар,

Мікола ПІЛЬ,

Уладзімір МАРУК —

намеснік галоўнага

рэдактара,

Алесь МАРЦІНОВІЧ,

Яўген РАГІН,

Людміла РУБЛЕЎСКАЯ,

Віктар ШНІП —

першы намеснік

галоўнага рэдактара

АДРАС

РЭДАКЦЫЯ:

220005, Мінск,

вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі —

284-8461

намеснікі галоўнага

рэдактара —

284-8525,

284-7985

АДДЗЕЛЫ:

публіцыстыкі —

284-8204

пісьмаў і грамадскай

думкі —

284-7985

літаратурнага

жыцця —

284-8462

крытыкі

і бібліяграфіі —

284-7985

паэзіі і прозы —

284-7985

музыкі —

284-8153

тэатра, кіно —

284-8153

выяўленчага

мастацтва —

284-8462

фота-

карэспандэнт —

284-8462

бухгалтэрыя —

284-8462

Тэл./факс — 284-7965

Пры перадруку просьба пасылалца на "ЛІМ".
Рукапісы рэдакцыі не вяртае і не рэцензуе.
Пазіцыя рэдакцыі можа не супадаць з меркаваннямі і думкамі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка камп'ютэрнага цэнтры тыднёвіка "ЛІМ"

Выходзіць раз на тыдзень па пятніцах

Друкарня Рэспубліканскага унітарнага прадпрыемства "Выдавецтва

"Беларускі Дом друку"

(г. Мінск, пр. Ф. Скарыны, 70)

Індэкс 63856 Наклад 2601

Нумар падпісаны ў друку 10.01.2002 г. у 17.30

Рэгістрацыйнае пасведчанне № 715

Заказ 163

Д 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12